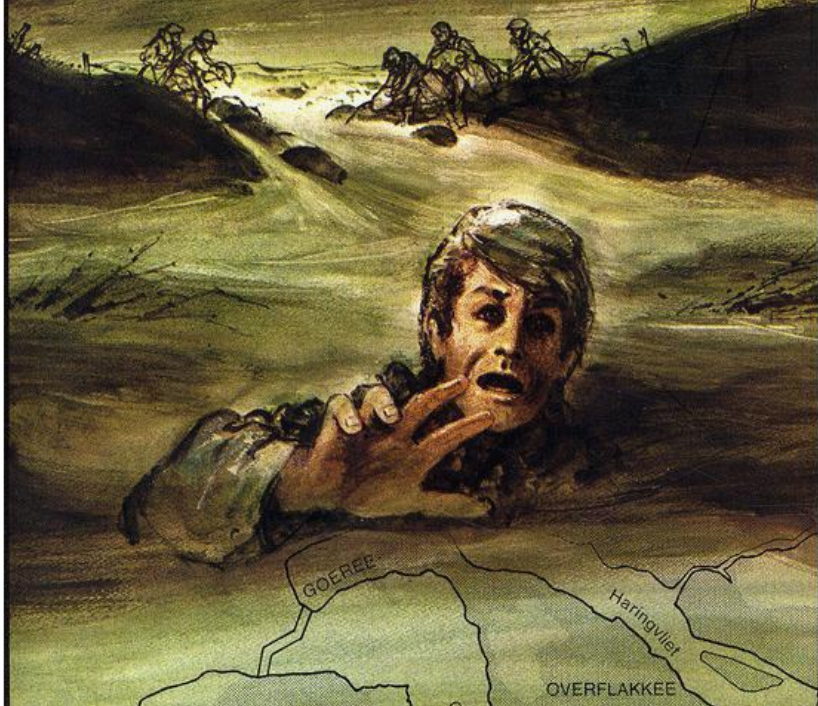


Jan Terlouw
OOSTERSCHELDE
windkracht 10



Jan Terlouw

Oosterschelde

windkracht 10

LEMNISCAAT X ROTTERDAM

*Aan allen die meewerken om de Oosterschelde als
getijdewater te behouden.*

Wil je meer weten over onze boeken? Ga naar
www.lemniscaat.nl

Drieëndertigste druk, 2005

Omslagtekening: Jan Wesseling © Lemniscaat b.v. Rotterdam
1976 ISBN 90 6069 279 9

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of
openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm,
geluidsband of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever. Druk: C. Haasbeek
b.v., Alphen aan den Rijn Bindwerk: Boekbinderij De Ruiter b.v.,
Zwolle

Boek 1

VLOED

Om half vijf legde de veerboot aan in Middelharnis en minder dan een half uur later zag Henk de boerderij van Annes ouders liggen, onder tegen de zeedijk bij Battenoord. Hij hield ervan om met zijn hoog zoemende Vespa over de bochtige dijk te rijden. Vandaag genoot hij dubbel, want hij ging Anne verrassen. Ze verwachtte hem op z'n vroegst over twee dagen, op zaterdag. Ze wist ook niets van zijn tentamen mechanica dat hij diezelfde ochtend had gehaald. Op twee na het laatste tentamen voor het ingenieursexamen. Ze zou blij zijn. Ze was altijd blij als hij succes met iets had en bovendien betekende het examen trouwen en daar zaten zij beiden danig naar uit te kijken. De sterke westenwind wakkerde aan, blies hem bijna van de dijk. Maar nu draaide hij zelf de dijk al af, terwijl zijn rechterduim het knopje bij de gashandel indrukte, waardoor de scooter het karakteristieke, schorre geluid maakte dat Anne beslist zou herkennen.

Te voorschijn kwam ze niet. Toen hij het erf opreed sloeg de kettinghond even aan, maar die bedaarde toen hij zag wie het was. Terwijl Henk de scooter op de standaard trok, verscheen Strijen, Annes vader, met een humeurig gezicht in het gat van de openstaande, lage zijdeur.

Henk groette zijn aanstaande schoonvader met een vrolijke armzwaai, want zoals veel aanstaande schoonzoons wist hij niet hoe hij de vader van zijn aanstaande vrouw moest aanspreken. 'Zo, jong. Je bent er al vroeg van de week.' 'Wat kijkt u knorrig. Waar is Anne?' 'Het water op.'

Met een nijdige hoofdbeweging in de richting van de Grevelingen gaf Strijen aan dat zijn dochter daar ergens moest wezen. 'Het waait knap hard.' 'Veel te hard voor een jol.' 'Hoelang is ze al weg?' 'Uren. Van ongeveer twaalf uur af.'

Henk had intussen zijn weekendtas losgemaakt en van het bagagerek genomen. Hij ging met Strijen naar binnen. Annes moeder schonk hem een kop koffie in en hij vertelde van zijn tentamen. Om zes uur was Anne nog steeds niet thuis. Henk en Strijen klommen de

zeedijk op en tuurden over de Krammer en over de Grevelingen. Er stond een stevige bries. Er waren heel wat witte schuimkoppen, maar noodweer was het bepaald niet. 'De jol moet best te houden zijn bij deze wind,' zei Henk. 'D'r is anders geen zeil te zien. Geen mens waagt zich met dit weer op het water.' ' 't Is een gewone door-de-weekse dag en bovendien al zes uur,' zei Henk. 'Wie zou er voor z'n plezier op het water moeten wezen, behalve die gekke dochter van u?' 'Je zou haar over de knie moeten nemen, zo oud als ze is,' bromde Strijen.

Hij had er een hekel aan als ze alleen ging zeilen. Zelf kon hij niet zwemmen. Het water had hem nooit getrokken, al woonde hij er geen honderd meter vandaan en bij vloed zelfs een heel stuk er *onder*, zij het dan beschermd door de dijk. Wat hem betrof had Anne de boot nooit mogen krijgen. Maar ja, je kunt als vader niet alles verbieden, zelfs niet in 1952, zelfs niet op Flakkee. 'Vastzitten kan ze niet, met dat midzwaard,' zei Henk. 'Daar hê je gelijk aan.'

'Misschien is er iets kapotgegaan. Een stag of zo.' 't Is een beste boot,' zei Strijen. 'Ik hou niet van die krenge, maar er mankeert niks aan. Er zit net een nieuw zeil

op. Hij wordt ieder jaar nagekeken.'

Henk knikte. Zijn aanstaande schoonvader had gelijk, 't Was een prima bootje en Anne kon goed zeilen, beter dan hij zelf. Hij zou er maar niet te zwaar aan tillen dat ze nog niet thuis was. Het bleef nog een paar uur licht en het getob van Strijen telde minstens voor twee. Ze gingen terug naar de boerderij. Strijen moest de paarden nog voeren en Henk pakte van verveling een studieboek uit zijn tas. Maar hij kon zijn aandacht er slecht bij houden.

Strijen vertelde Henk niet dat hij slaande ruzie met zijn dochter had gehad voor ze uitvoer. Anne was wit van woede naar het haventje gerend, had haar boot in recordtempo opgetuigd en was scherp aan de wind, die toen nog west was, weggevaren over het Plaatje van Herkingen, naar de geul, richting Noordzee. Waarom moest die meid ook altijd dingen doen die hem ergerden, dingen die hij niet betamelijk vond? Diep in zijn bekrompen hart bewonderde hij Anne ook om wat ze deed, was hij jaloers op haar, omdat zij zich niets aantrok van wat de mensen zeiden. Hij deed zelf nooit iets wat de mensen gek konden vinden. Maar Anne maakte het te bont. Had hij haar niet *verboden* om

gekleed in een overall als een vent, naar Nieuwe Tonge te gaan? Daar hadden ze al zo vaak woorden over gehad. En toch was ze die ochtend met Odysseus naar het dorp gegaloppeerd, in d'r overall zo op de blote paarderug, zonder zadel alleen een hoofdstel had het dier aan. Goed, hij *moest* naar de smid, het ijzer van de linkerachterhoef zat los en 't was ook wel makkelijk geweest dat hij het dier 's middags weer had kunnen gebruiken, maar zó! Hij zag voor zich hoe Anne daar als een kozak over de klinkers van Nieuwe Tonge was komen jakkeren, één hand in de manen, in de andere een twijgje om Odysseus aan te moedigen. Alsof dat nodig was. De vonken spatten toch al uit dat beest. De mensen hadden natuurlijk tegen elkaar gezegd: maak dat je wegkomt, daar heb je die halve gare wilde van Strijen weer.

Odysseus als naam van een paard, ook al zo iets belachelijks. Hij had het beest Zwarte willen noemen, een fatsoenlijke naam voor zo'n pikzwarte draver, desnoods Stippel, omdat 'ie een witte vlek op zijn rechterschoft had, maar die drommelse meid had gewoon beslist, *beslist* nota bene, dat het Odysseus moest wezen, Zonder het hem te vragen had ze die

gekke naam op een plankje geschilderd en boven de staldeur van het paard getimmerd. Odysseus moest de naam zijn van een koning of een zeerover van heel vroeger, uit de tijd van de Grieken, en volgens Anne was het paard net zo vurig en moedig als die ouwe Griek. Strijen had zich vast voorgenomen om Zwarte te blijven zeggen, maar als iedereen het steeds over Odysseus heeft, dan red je dat niet. Soms viel die rare naam hem per ongeluk uit de mond en toen had 'ie het maar opgegeven. Maar nog altijd als hij Odysseus zei, voelde hij zich een idioot.

Nu was het waarachtig al half zeven en ze was er nog niet. Nou ja, hij had natuurlijk geen *slet* moeten zeggen. Dat was ze niet. Ze was geen meisje dat met alle jongens meeging, ook vroeger niet, toen ze Henk nog niet had. Ze was eigenlijk nooit met iemand gegaan voor ze met Henk aan kwam zetten. Alsof ze vanaf haar geboorte had geweten dat ze hem moest hebben en waar en wanneer ze hem kon vinden. Allemaal heel anders dan Hennie, die nu zestien was en die - als ze kans kreeg - 's zaterdagsavonds naar het dorp ging, weliswaar naar een vriendin, maar vast ook met de bedoeling tersluiks naar de jongens te kijken die rondhingen bij de muziektent. Maar Hennie liet zich

tenminste wat zeggen. Anne niet. Die deed precies wat ze zelf goed of nodig vond.

Slet, had hij gezegd. Ze had Odysseus zo los op het erf laten staan (als het dier niet zo afgedraafd was geweest, zou 'ie er beslist vandoor zijn gegaan), was naar binnen gehold om haar zeilschoenen en jopper te halen en vijf minuten later zat ze op de Grevelingen. Donderse meid. Ze hoefde niet zo gauw aangebrand te wezen. Twee dagen eerder had ze hem achteruitstrevende conservatief genoemd. Was hij kwaad weggehield en de Grevelingen opgegaan? Donderse meid.

Anne kende de Grevelingen als de broekzak van de overall die ze van haar vader niet behoorde te dragen. Ze was eerst naar het westen gekruist, dus tegen de wind in, tot ze de vaargeul met de lichtbakens bereikte. Vandaar ging het al gauw noordwest, zodat ze lekker scherp kon zeilen, zonder ook maar één slag te hoeven maken. Ze voer een beetje ten noorden van de vaargeul, over Veermansplaat. Daar stond genoeg water voor haar jol. 't Woei toch wel hard voor zo'n licht bootje. Ze kreeg heel wat buiswater binnen; af en toe moest ze hopen. Verrukkelijk die wind en die zoute

spatten in haar gezicht. Binnen een half uur was haar kwaadheid weggewaaid. Haar vader zou het zo slecht niet bedoeld hebben. Hij vond haar geen slet, ze wist wel beter. En hoe vaak had hij niet gezegd dat hij het niet goed vond als ze met Odysseus naar Nieuwe Tonge ging, althans niet met haar overall aan en met veertig kilometer per uur. Maar 't was zo heerlijk, bijna zo heerlijk als zeilen op het open water. Ze mocht overigens wel oppassen dat ze niet buitengaats kwam. Daarvoor woei het te hard. Toen ze de Hompelvoet bereikte, waar de vaargeul naar het zuidwesten afboog, richting Brouwershavense Gat, merkte ze dat de wind blijkbaar flink ruimde, want ze kon nu al bijna een westelijke koers varen. Hij zat nu al duidelijk in het noordwesten.

Anne besloot tot Ossenhoek, op Schouwen, te gaan en dan, wind mee, weer op huis aan te varen. Haar bootje liep geweldig hard toen ze op Ossenhoek afkoerste. Ze had de wind nu al bijna achter. Blijkbaar ruimde hij nog steeds.

Dichtbij de kust gijpte ze en voer terug. Heerlijk varen toch ook, met de wind zo ruim in de zeilen. Als hij bij vlagen aanwakkerde bolde het zeil en kreeg je het

gevoel alsof het bootje zou worden opgenomen door de wind en als een meeuw zou wegvliegen, laag over het water.

Meeuwen waren overigens ongeveer de enige levende wezens die ze zag. Heel in de verte onder de kust van Goeree, was nog een zeilbootje te zien en recht vooruit in de vaargeul, stoomde een aak op. Dat was alles.

Toen Anne nog scherp aan de wind zeilde had ze geregeld een klets buiswater in haar gezicht gekregen, maar nu ze de wind meer achter had begon ze aardig te drogen, 't Zou niet voor lang zijn. Tegen vieren voer ze voorbij een drijvend voorwerp. Hen kistje leek het, maar wel van een ongewone vorm. Het had een lichtgebogen, bruinglanzende deksel en het was nogal lang en smal. Anne besloot het op te vissen. Toen ze dat besluit had genomen was ze er natuurlijk al minstens dertig meter voorbij, Ze ging door de wind en kruiste op. Ja, daar dreef het ding. Als ervaren zeilster kostte het haar weinig moeite om haar boot vlak naast het kistje in de wind te draaien. Het zeil klapperde. Anne boog zich uit de boot en probeerde het kistje te pakken. Het was erg glad, glipte weg. Nog verder boog Anne zich naar buiten, waarbij ze zorgde niet uit de boot te

vallen doordat ze zich vasthield aan de schoot en met haar voet steun zocht in het kastje tegenover haar. Op het kritieke moment, net toen ze haar arm om het kistje had geslagen, viel een verraderlijke windvlaag aan stuurboordzijde dwars op de boot, vol in het zeil. Als de zeiler op zo'n ogenblik aan bakboord buiten het schip hangt, dan houdt een jol het niet. Het zeil klapte op het water en de boot sloeg om.

Zo bijzonder was dat ook weer niet. Ze had het meer meegemaakt. Ze raakte dan ook absoluut niet in paniek. Al tijdens het omslaan had ze haar voet uit het kastje bevrijd en met een paar handige bewegingen maakte ze zich helemaal los van de boot, alleen de schoot hield ze met haar rechterhand vast. Met haar linkerarm omklemde ze nog het kistje, waar ze zelfs een beetje op kon drijven. Het water was intussen door haar kleren gedrongen tot op haar huid. Br, toch koud. Zo gauw mogelijk iets aan doen. Ze trok zichzelf aan de schoot naar de omgeslagen boot toe en wurmde het kistje zo goed en zo kwaad als het ging onder de achterbank. Het ziet er niet naar uit dat het gemakkelijk opengaat, dacht ze. Hé, ze dreef al aardig naar de dijk toe. Misschien kon ze hier staan. Inderdaad, de bodem was wel blubberig, maar het ging

toch. Nou, dan was het allemaal erg simpel. Ze wist uit ervaring dat ze onder deze omstandigheden de jol zelf weer overeind kon krijgen en met een beetje krachtsinspanning lukte dat dan ook. Even veren en hup... daar kwam 'ie. Nu snel hozen, met het emmertje dat met een touw vast zat aan de boot. Het eerste emmertje was namelijk bij een vergelijkbare gebeurtenis aan de haal gegaan.

Intussen was de jol door de wind, die nu al bijna uit het noorden kwam, tegen de dijk geblazen. Waar zat ze ergens? Was dit niet de Kijkuitpolder, een eindje ten oosten van Brouwershaven? Het bootje lag vervelend tegen de vrij steil oplopende wal aan te rijen, kon ieder ogenblik weer omslaan. Anne liet snel het zeil zakken en hoosde daarna de boot verder leeg. Toen ze klaar was, drong pas tot haar door dat het moeilijk zou zijn om weg te komen. Ze zat aan de lage wal, dat wil zeggen dat de wind recht op de oever stond en het bootje tegen de dijk blies. Als ze maar eerst tien meter uit de wal kon komen, dan kon ze vaart maken en de boot op een oostelijke koers brengen, met halve wind, heel gemakkelijk. Maar hoe kwam ze aan die tien meter? Ze sprong weer overboord en begon wadend de jol tegen de wind in de Grevelingen op te duwen. Het

viel niet mee door de prut heen. Toen ze een meter of tien uit de kant was klom ze zo snel mogelijk aan boord en hees het zeil. Ze was niet snel genoeg. Voor het zeil halverwege de mast was had de wind haar alweer tegen de dijk geblazen.

Wacht eens, het anker. Ze haalde het te voorschijn en legde het klaar op de voorplecht. Opnieuw duwde ze de boot voor zich uit, tegen de wind in. Ze ging zover dat het water tot haar kin kwam, daarna trok ze het anker van de voorplecht het water in en klom aan boord.

Het lukte niet. De wind was te sterk, het anker werd door de blubber gesleurd, ze kwam weer tegen de dijk terecht. Gelaten legde ze de boot vast aan een stapeltje stenen, tuigde hem af en begon haar natte spullen uit te trekken. Ze had een handvol wasknijpers aan boord, waarmee ze de kleren aan de stagen kon hangen. Ze wapperden vrolijk in de wind en in de zon, die zo vriendelijk was ook even te voorschijn te komen. Op die manier zouden ze snel droog zijn. Anne liep in haar slipje en beha de dijk op. Niemand te zien. Hupsa, dan ook deze laatste kledingstukken uit en aan een stag. 't Was toch wel koud. Om warm te worden zong ze uit

volle borst haar zelfgemaakte lievelingslied. ' 'k Ben niet zo'n prater, rido! Zout is het water, rido! Ik baad er mijn pootje, Ik vaar in mijn bootje, Verstand krijg ik later, rido!'

Waarom ze *rido* zong wist ze niet. Ze vond het gewoon een lekker woord. Het zingen bleek toch weinig te helpen tegen de kou. Ze sprong het water weer in, want daar was het beter uit te houden dan in de wind. Het zwom wel een stuk lekkerder dan met die natte kleren aan haar lijf. Toen ze moe werd ging ze naar de kant. Ze keek op en zag dat ze tegenover een fors uit de kluiten gewassen politieagent stond. Tot overmaat van ramp was hij nog jong ook. Anne slaakte een middelharde gil en holde zonder aarzelen het water weer in, waardoor de agent kon waarnemen dat ze ook van achteren welgevormd was. Hij nam het inderdaad waar, met intense belangstelling. Anne ging op haar knieën in de blubber zitten, alleen haar hoofd boven water. 'U bent in overtreding,' zei de agent. 'M'n kleren zijn nat. Ik ben omgeslagen.' 'Naaktzwemmen is verboden,' hield de agent vol. 'Wat moet ik dan? Naakt op de kant gaan zitten?' 'Ik moet proces-verbaal opmaken.'

'Ach man, doe niet zo vervelend,' zei Anne. 'Er is hier toch geen mens.' 'O, ben ik geen mens,' zei de agent beledigd. Het meisje moest wel een del zijn, dacht hij, dat ze zich zo weinig schaamde nu hij haar zonder kleren had gezien. Anderzijds, dellerige ogen had ze niet. 'Ik heb het koud,' zei Anne. 'Ik denk dat mijn kleren een eind heen droog zijn. Als je zo vriendelijk zou willen zijn om op te hoepelen kan ik me aankleden.' 'Ik moet proces-verbaal opmaken.' 'Hè get man, wat zijn jullie vervelend op Schouwen.' 'Kom jij van Goeree?' 'Flakkee.'

'Kleed je maar aan. Ik kom over vijf minuten terug.' Hij pakte zijn fiets, die hij op de grond had gelegd en reed weg. Een meter of veertig verderop stonden een paar wilgen. Anne verloor hem uit het oog toen hij daar voorbij was. Misschien stond hij erachter te gluren. Dat moest 'ie dan maar doen als hij daar plezier in had. Ze kwam het water uit en kleedde zich snel aan. De kleren waren nog wel klam, maar 't was toch een stuk minder onaangenaam dan eerst.

Kon ze nu maar weg komen voor die vent terug was. Helaas, de wind woei onverflauwd uit het noorden. Geen schijn van kans. Daar had je 'm alweer. Hij trok

een indrukwekkend op-schrijfblok uit zijn borstzak, viste daar ook een potlood uit, likte aan de punt, humde plechtig en zei: 'Naam?'

'Man, hou nou toch op. Ik kon er niks aan doen. Help me liever weggkomen.' 'Naam?' 'Wil Posthouwer.' 'Geboortedatum?' 'Veertien april 1931.' Dat was één jaar en vijf dagen naast de waarheid. 'Geboorteplaats?' 'Soerabaja.' Dat was vele duizenden kilometers naast de waarheid, want ze was geboren in een bedstee in Battenoord. 'Adres?' 'Dorpsstraat 78, Oude Tonge.' 'Is die jol van jezelf?'

'Ja, al snap ik niet wat je daarmee te maken hebt,' zei Anne kattig. 'Deze jopper is van mij, maar het truitje heb ik geleend van m'n zussie. Moet je dat ook nog even opschrijven?' De agent schreef, maar niet over het eigendomsrecht van het blauwe truitje. Hij noteerde de naam van het bootje, wat zorgvuldig moest gebeuren, want het was een Engelse naam en hij kende geen Engels. 'Sailbad the Sinner' heette de jol. Dat had Henk bedacht, die het maar niks vond dat Annes boot geen naam had. De agent was echter niet tevreden met alleen de naam van de boot. Hij wilde vooral het nummer op het zeil zien, maar dat ging niet, want het

zeil was gestreken en lag als een berg dronken zwanen in de kuip.

De agent, die Giel Nolen heette, dacht er niet over echt procesverbaal op te maken, al had hij daar strikt genomen wel het recht toe. Hij was er al lang van overtuigd dat het meisje haar kleren had uitgetrokken om ze te laten drogen, alléén daarom, En hoewel ook dat niet was toegestaan, zeker niet in het streng christelijk Zeeland van 1952, hij was niet zo'n boeman dat hij het ging rapporteren. Nee, Giel Nolen had andere, snode bedoelingen met zijn opschrijfboekje. Twee bedoelingen. In de eerste plaats vond hij het meisje rijkelijk vrijpostig tegen iemand die het uniform droeg van de rijkspolitie. Ze hoorde zich te schamen en zich verlegen te gedragen, vooral nu hij haar naakt had gezien. Maar dat deed ze niet. Ze zei niet eens 'u' tegen hem, ja eigenlijk sprak ze tegen hem alsof hij al tien jaar haar buurjongen was. Haar jongere buurjongen. Daarom schreef hij haar op. 's Kijken of hij haar klein kon krijgen. Maar het was juist die vrijmoedige manier van doen, dat gebrek aan valse schaamte, die hij ook aantrekkelijk vond. En daar zat 'm de tweede bedoeling. Hij zou haar terug willen zien. Kijk eens hoe ze daar stond, het zachte bruine haar, alweer bijna

droog, door de wind alle kanten opgeblazen, waardoor haar gezicht maar gedeeltelijk te zien was. Een apart gezicht, een soort vijfhoek was het, met een brede mond erin en twee donkere, bruine ogen die straalden als... ja, als wat? Als edelstenen, hij had er pas een hele ketting van gezien. Granaten waren dat. Haar ogen straalden als granaten.

Kijk eens wat een slank figuurtje, wat stond ze daar lenig en rechtop. Groot was ze niet, één meter zestig misschien. Ze had iets in haar gezicht dat niet zou buigen voor mensen, ook niet voor mensen in uniform, maar haar lichaam zag eruit alsof het gemakkelijk mee boog met de wind, als een jonge, groene rietstengel. Hij schreef haar naam op, maar hij was er niet zeker van dat ze de waarheid sprak. Daarom wilde hij het registratienummer van het zeil zien, als dat er tenminste op stond. Op die manier zou hij haar op kunnen sporen, ook als ze een onjuiste naam had opgegeven. Hij kon het dan altijd nóg rapporteren. Ze moest niet denken dat hij zich liet behandelen als een snotjongen.

'Hoeveel jaar gevangenisstraf had je in je hoofd?' vroeg Anne. 'Of staat op Schouwen de doodstraf nog op

naaktlopen?' 'Net of jullie op Flakkee zo licht op de hand zijn,' zei Giel Nolen. 'Hoe had je gedacht hier weg te komen?' 'Weet ik niet. Wachten tot de wind draait.' 'Dat kan lang duren.' 'Heb jij een beter idee?' De agent dacht na. 'Ik weet wel iets,' zei Anne. 'Jij loopt het water in en duwt de boot voor je uit. Je houdt hem stevig vast terwijl ik het zeil hijs. Dan geef je me een zetje in de goede richting en ik ben los.' 'Met m'n goeie uniform dat zoute water in zeker,' zei Giel Nolen verontwaardigd. 'Trek het dan uit. Dan zijn we quitte.'

Wat een donderse meid was ze toch. Hij wist niet wat hij liever zou doen, haar over de knie nemen of in zijn armen. Een ogenblik overwoog hij om zijn uniform uit te trekken en in zijn onderbroek de boot een eindje vrij van de wal te duwen, maar dat plan verwierp hij als te gek. Stel je voor dat er iemand langs kwam! Bovendien moest hij nodig naar Brouwershaven. Hij stond hier al minstens drie kwartier. 'Heb je een peddel?' vroeg hij. Anne knikte. 'En een vaarboom.'

'Dan moet je zien dat je naar de Hoek van Bommenede peddelt. Daar buigt de kust naar het zuiden. Ben je daar eenmaal dan ben je zo weg.'

'Bedankt,' zei Anne. Ze begon kwiek het landvast los te maken. Giel Nolen klom tegen de dijk op. 'Als je vanavond dat boekje van je tegenkomt, gooi het dan per ongeluk in de kachel,' riep Anne hem na. 'Ik heb toch al drie keer per week ruzie met mijn vader en dat is meer dan genoeg.' Ze wist niet zeker of de politieman het hoorde. Hij reageerde in ieder geval niet. Op de dijk bleef hij nog even staan kijken. Jammer, ze hees het zeil niet. Natuurlijk niet. De wind zou haar alleen maar harder tegen de dijk blazen. Hij zag haar ploeteren. Ze zou het wel redden. Er zat pit in dat kind!

Het gezin Strijen bestond uit vader en moeder, de kinderen Anne, Hennie en Piet en opoe, de moeder van Strijen, die achtenzeventig was. Hennie was zestien, Piet veertien. Piet was groot voor zijn leeftijd en sterk als een beer. Hij was voor zijn vader al een volwaardige hulp op de boerderij. Het stond voor hem vast dat hij ook boer zou worden, alle andere beroepen leken hem niet de moeite waard.

Annes moeder zei nooit veel. Ze koos geen partij in de botsingen tussen haar man en haar dochter. Deze avond haastte ze zich niet met het klaarzetten van de broodmaaltijd; Anne was er immers nog niet. Toen het

kwart voor zeven was en de schaduwen heel lang waren geworden, deed ze haar schort af en liep naar de dijk. In de verte, op de Grevelingen, zag ze een klein wit zeil. Ze ging terug naar huis.

'Anne komt er aan,' zei ze tegen Henk. 'Over een kwartier kunnen we eten.' 'Ik ga haar tegemoet.' Henk, toch opgelucht, deed snel de boeken in zijn tas en ging naar buiten. Strijen voerde de kippen. 'Ze komt er aan.' 'H'm. 't Werd tijd.

Even later kwam Anne het haventje binnenvaren. Ze slaakte een kreet van verrassing toen ze Henk zag staan. Samen tuigden ze de boot af en sjorden het dekzeil eroverheen. 'Je bent laat. Je moeder zit te wachten met eten.' 'Ik zat aan de lage wal. De wind is een heel stuk gedraaid.' 'Ja, dat klopt. Hij is nu pal noord. Kom op, laten we hollen.' 'Vader uit z'n humeur?'

'Zo zou je het kunnen noemen. Woedend is meer van toepassing.' Maar het viel mee. Anne riep meteen dat ze uren had vastgezeten aan de lage wal en dat het haar speet en daarna werd er eigenlijk niet meer over gesproken. Alleen Hennie merkte nog even op dat

Anne veel minder goed kon zeilen dan ze zelf dacht, waarop Piet zei dat Hennie minder goed kon denken dan zeilen en aangezien Hennie de zeilkunst in het geheel niet meester was, kon ze het daarmee doen.

De hele avond dacht Anne niet aan het kistje dat ze uit de Greve-lingen had opgevist. Zij en Henk wandelden een eind over de dijk en kletsten honderd uit over Henks studie, die er nu bijna opzat en over de politieagent, die haar zonder kleren had aangetroffen. Dat laatste dreigde even Henks meestal zo onverstoorbare, goede humeur te bederven, maar Anne lachte hem uit en informeerde of hij even ouderwets wilde wezen als haar vader. 'Ik zie die vent immers nooit meer. Dat neem ik tenminste aan. Ik heb mezelf Wil Posthouwer genoemd, geboren te Soerabaja.' Henk nam een handvol stenen, min of meer plat en keilde die over het water met iets meer agressie dan hij gewoonlijk deed. Hij moest het toch even verwerken. Bij hem thuis deden ze de badkamer netjes op slot als ze gingen douchen. Hij *zei* wel altijd dat preutsheid onzin was, maar hij voelde toch een stuk jaloezie in zijn hart toen hij zich voorstelde hoe die smeris naar zijn Anne had staan kijken. Onzin, hield hij zichzelf voor, ze heeft er niks van gekregen. Onzin, ik wil er niet verder over denken. Ken laatste steen kreeg de ruimte, ketste zeven-, achtmaal op het water. Over de naaktzwemmerij praatten ze niet meer. Misschien was het door Henks stenengooierij dat Anne het kistje vergat. Pas in de loop van de volgende dag, toen ze met

een doekje in het haar erwten stond te plukken, dacht ze er weer aan. Verdorie, dat was ook zo, ze had een kistje opgevist. Wat zou erin zitten? Gek, eerst was ze het vergeten en nu kon ze ineens niet wachten om het de anderen te vertellen. Er was alleen niemand om het aan te vertellen. Pas tegen kwart over twaalf kwamen ze aanzetten, vader en Henk van het land, Noteboom de knecht, uit de aardappelschuur, Hennie uit Nieuwe Tonge waar ze boodschappen had gedaan. Piet zou pas later komen. Hij was op de landbouwschool.

Toen moeder de schalen op tafel had gezet en er gebeden was, vertelde Anne van haar vondst. 'Op slot,' besloot ze. 'Ik weet dus niet wat erin zit. Gek zwaar was het niet, dus we hoeven er niet op te rekenen dat het goud is.' 'We zullen vanavond eens kijken of we het open kunnen krijgen,' zei Henk bedaard. 'Vanavond? Zo dadelijk, na het eten.' 'Ik heb je vader beloofd vanmiddag te helpen.' 'Dat kan toch wel een uurtje wachten,' zei Anne teleurgesteld. Henk liep nou nooit eens ergens warm voor, altijd was 'ie de kalmte en gelijkmatigheid zelf. 'Dat kistje kan ook even wachten.'

Dat was allemaal goed en wel, maar zodra de mannen weg waren en Anne had geholpen de borden te wassen,

ging ze met Hennie het kistje uit de boot halen. Hoe kreeg je zo iets nu open? Het sloot heel precies, er was zelfs geen mes in de spleet te krijgen. 'Stukhakken?' zei Hennie. 'Wel zonde, hè?'

'Ja, maar we willen toch weten wat erin zit.' 'Henk is erg technisch,' zei Anne met tegenzin. 'Misschien weet hij er iets op.' En dus moesten ze toch wachten. Om vijf uur kwamen Henk en vader thuis. Anne was in tweestrijd of ze 't Henk zou vragen, maar dat probleem loste zich vanzelf op. Blijkbaar was hij toch benieuwd, want hij zei al gauw: 'Heb je dat kistje al gehaald?'

'Het staat op de werkbank, in de wagenschuur.' Henk bekeek het ding eerst op zijn gemak aan alle kanten, klopte erop, schudde het heen en weer. Het rammelde dof. 'Kun je het open krijgen?' 's Kijken.' Hij begon met een ijzerdraadje in het sleutelgat te pulken. 'Hebben jullie soms een doos met oude sleutels?' 'Jazeker. Ik haal ze.' Henk was een hele tijd bezig. Met groot geduld probeerde hij sleutels, tastte met een ijzerdraadje, vijlde kleine randjes af van de sleutel die het meestbelovend scheen. Ze werden onderbroken toen Annes moeder riep voor het avondeten. Om negen uur lukte het. Het slot sprong open.

Henk klapte het halfronde deksel terug. Het kistje bleek van binnen met vilt te zijn bekleed. Het was halfvol papieren, kranteknipsels, opschrijfboekjes en schriften. Kurkdroog alles. Anne en Henk waren alleen in de schuur; Hennie had het toekijken al na twintig minuten opgegeven. Ze gingen op een kist zitten en begonnen in de papieren te bladeren. Veel blaadjes waren met de hand beschreven, steeds dezelfde hand zo te zien. De inkt was hier en daar wat verbleekt, maar alles was nog goed leesbaar.

'Persoonlijke notities,' zei Henk. 'Een soort dagboek. Dit gaat tijd kosten.' 'Heb jij al een naam of een adres gevonden?' 'Nee, jij?' 'Nee, ik ook niet.' Anne nam het stapeltje kranteknipsels. Een tijdje snuffelden ze allebei verder. 'Hier, kijk eens, een ingezonden brief. Ondertekend door B. G. Brooshoofd. Zou het kistje van die Brooshoofd zijn?' 'Waar gaat het over?' 'Over de Elisabethsvloed. 't Is een heel verhaal.' 'Hier, moet je horen,' zei Henk. 'Een gedicht over de zee:

*Van blauw word je groen word je geel word je grijs,
dodelijke zee.*

Altijd veranderend, altijd op reis. Neem mij mee.'

'Goh,' zei Anne.

'Naar dat dobberende kistje te oordelen is zijn wens in vervulling gegaan,' grijnsde Henk. 'Maar aangezien B. G. Brooshoofd minder goed kon dobberen dan een kistje, zal hij wel op de bodem van de groene en gele en grijze zee liggen.' 'Ik vind het geen slecht gedicht,' zei Anne. Maar Henk bladerde al weer verder.

'Hier, kijk eens... een verhandeling over meteorologie. Of eigenlijk over de invloed van het weer op de waterstand, als ik in de gauwigheid goed zie. Ik moet dat allemaal eens precies lezen.' Anne hoopte dat ze een echt dagboek zou vinden, over liefdesverdriet en zo, maar dat was er niet bij.

'Zullen we maar eens naar binnengaan?' stelde ze voor. 'Ik denk dat vader en moeder er ook wel belangstelling voor zullen hebben.' 'Oké.'

Even later zat de hele familie in de woonkamer te neuzen in de papieren van de heer Brooshoofd, want die bleek inderdaad de auteur van al die geschriften te zijn, maar alléén Anne en Henk waren echt geboeid. Anne omdat zij het kistje had gevonden en omdat

Brooshoofd kennelijk net als zij van de zee hield en Henk omdat hij weg- en waterbouwkunde studeerde.

Een groot deel van het weekend besteedde Henk aan het lezen van de notities van Brooshoofd. Behalve dat deed hij zaterdag wat licht werk op de boerderij en ging hij zondag naar de kerk. Éénmaal. Op dat punt bestond er een diep meningsverschil tussen Strijen en zijn aanstaande schoonzoon.

Strijen was diaken van de Hervormde Kerk. Hij had zijn kinderen al vanaf hun kleuterjaren meegenomen naar de kerk, tweemaal per zondag, 's morgens om tien uur en 's middags om half drie, zomer en winter, weer of geen weer. Toen de kinderen groter werden waren ze gaan protesteren, maar Strijen wilde er niet van horen dat ze hun kerkbezoek verminderden. Zelfs als zijn vrouw die wat minder streng was, de kinderen voorzichtig bijviel, hield hij voet bij stuk: tweemaal per zondag ter kerke, basta. Tot Henk kwam. De rustige, meegaande Henk kon soms merkwaardig zelfverzekerd optreden. De eerste maal dat hij een weekend op Flakkee doorbracht had hij gezegd:

'Ik ben gewend om éénmaal per zondag naar de kerk te

gaan. Ik wilde dat zo houden. 'Wij gaan hier tweemaal. Als wij dat doen dan zul je toch wel meegaan, zou ik denken,' had Strijen gezegd. 'Nou nee. Dit is iets dat ieder voor zichzelf moet bepalen.'

'Van nu af ga ik ook maar éénmaal,' had Anne eraan toegevoegd, en vanaf toen was het zo gegaan. Strijen had er zich bij neergelegd, mokkend.

Op een ander punt had Henk wel toegegeven. Hij gaf er de voorkeur aan 's zondagsavonds te vertrekken, terwijl Strijen reizen op zondag erg goddeloos vond. Henk ging nu 's maandagsmorgens terug naar Delft, met de pont van halfacht. Hij vond dat gruwelijk vroeg, maar daar moest de familie Strijen hartelijk om lachen, zelfs Anne.

De zondagavond was heerlijk zwoel. Anne en Henk maakten een lange wandeling. Ze vonden een rustig plekje om te vrijen en deden dat uitbundig. Toen ze moegevrijd waren, begon Henk te vertellen wat hij gelezen had in de notities van Brooshoofd. 'Ik denk dat hij een beetje gek is,' zei hij. 'De man herhaalt zichzelf, zeurt eindeloos door over hetzelfde, maar de kern van wat hij schrijft is wel interessant. Hij vindt dat de

dijken onveilig zijn. Hij beweert dat de wateropstuwing langs onze kust het hoogst is bij storm uit het noordnoordwesten. Dat heeft 'ie van ene Schalkwijk van het K.N.M.I. in De Bilt. Nu heeft hij uitgerekend dat als er een zware storm zou zijn precies uit noordnoordwestelijke richting en het zou ook nog toevallig hoge springvloed zijn, dat de dijken langs de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden er dan aan zouden gaan.' 'Klopt dat volgens jou?'

'Ik zou het niet weten. Brooshoofd heeft kennelijk al vaak brieven naar kranten gestuurd, maar ze bijna altijd teruggekregen omdat die brieven te lang en te warrig waren. Maar één heeft hij geplaatst gekregen. Het knipsel heb je gezien. In een naschrift zegt de redactie dat op 1 maart 1949 de waterstand in Vlissingen is opgejaagd tot een recordhoogte van 382 cm boven NAP en dat er toch niets is gebeurd.'

'Waar heeft die Brooshoofd het verder over?' 'Van alles, rijp en groen,' zei Henk. 'Dat wil zeggen, 't gaat allemaal over de dijken en de zee. Hij beschuldigt een dijkgraaf, ene E. K., ervan geld dat bestemd was voor dijkherstel in eigen zak te steken. Hij geeft overzichten van vroegere stormvloed, de St.-Elisabethsvloed in

1421, waarbij tienduizend mensen omkwamen, de Allerheiligenvloed in 1570 en nog een stelletje minder beroemde rampen, die ik niet uit m'n hoofd ken. In 1682 was er, meen ik, ernstige watersnood op Goeree-Overflakkee. Verder schrijft hij over het belang van binnendijken, over dijkvallen, enz. Niet erg wetenschappelijk allemaal, een heleboel ervan lijkt me onzin, maar hier en daar dacht ik bij het lezen toch: hé!' 'Wat zullen we met het kistje plus inhoud doen?' vroeg Anne. 'Tja, ik zou een paar van die geschriften wel mee naar Delft willen nemen om nog eens op mijn gemak te bekijken. Als ik volgende week vakantie heb zouden we er samen op de scooter op uit kunnen gaan om 's te kijken of we de heer Brooshoofd kunnen vinden. Hij moet zijn kistje terug hebben en ik zou ook wel eens met hem willen praten.' 'Ik vind het prima,' zei Anne, 'en ik hou van je, weet je nog?' 'Ja,' zei Henk. Die avond dachten ze niet meer aan Brooshoofd. Ze dachten alleen aan elkaar.

Tien dagen later deden Henk en Anne navraag naar Brooshoofd. Ze hadden eerst vruchteloze pogingen in Brouwershaven en Scharendijke gedaan. Maar in Zierikzee werd het kinderlijk eenvoudig. Een caféhouder, in een bruine trui en met een zeilpet op, alsof 'ie ieder ogenblik weg zou moeten het zeegat uit, zei op hun eerste vraag:

'Brooshoofd? Bedoel je de professor?' 'Ik weet niet of hij professor is,' zei Henk. 'Zijn voorletters zijn B.G.' 'Bart Brooshoofd, ja. 't Is geen echte professor, wij noemen hem zo. Omdat 'ie altijd zo geleerd doet. Waarvoor moet je 'm hebben?' 'Ik kom hem een leerstoel aanbieden van de Technische Hogeschool in Delft,' zei Henk. 'Een watte?' 'Laat maar, een professoraat, 't Was een grapje,' zei Henk. 'Waar woont die Bart Brooshoofd?' 'Aan de haven, laatste huisje.' 'Bedankt.'

Henk rekende de koffie af en reed, met Anne op de duo, naar de haven. Het huisje was makkelijk genoeg te vinden, maar er was niemand thuis. Ze gluurden door de ramen en zagen een wanordelijk boeltje. Er stond een bord met beschimmelde etensresten, er lag een soort kiel op de vloer, het deurtje van de kolenkachel hing er half uit; in een groot stoffig spinneweb,

gesponnen tussen een rieten leunstoel en de tafel, zat een spin, dik en welgedaan door de overvloed aan vliegen die bij hem hun levensavond kwamen doorbrengen. 'Een propere man,' zei Anne.

Ze belden aan bij het huisje naast dat van Brooshoofd. Een vissersvrouw die bijna even breed als lang was, deed open. 'De prefesser? Al een week of twee niet gezien. Maar da's niks bijzonders, hoor. Soms blijft 'ie weken achtereen weg. Wat moet je van 'm?'

'Ik ben student in de weg- en waterbouw,' zei Henk. 'In Delft, Technische Hogeschool. Ik wil iets met Brooshoofd bespreken, over dijkenbouw.' 'Mensenlief,' zei de vissersvrouw, 'is 'ie dan toch niet gek? Ik heb altijd gedacht dat 'ie uit een gaatje in z'n nek kletst.' 'Waar zou hij kunnen wezen?' 'Geen idee, hoor. Hij zwerft rond op Schouwen, in de polders, over de dijken, soms gaat hij ook naar een van de andere eilanden. Mijn man heeft 'm eens meegenomen op de botter, toen de knecht ziek was. Dat was eens maar nooit weer. Die man gaat soms ineens tien minuten naar de lucht staan kijken, wat 'ie in zijn handen heeft valt er dan uit zonder dat hij het merkt. Onbruikbaar op een vissersboot.' 'Hoe oud is hij?' 'De prefesser? 'k

Zou 't niet weten. Vijftig misschien.' 'Heeft hij hier altijd gewoond?' 'Nee, hij is van Tholen. Hij moet vroeger gezeten hebben, omdat hij een meisje gepakt heeft, zeggen ze. Niemand weet er het fijne van. Een jaar of twintig geleden is hij hier komen wonen, maar 'k heb nooit een vrouw bij hem gezien, dat moet ik zeggen.' 'Bedankt, hoor. We komen nog wel eens langs om te kijken of hij al terug is.'

Anne en Henk reden nog wat rond in de buurt, vroegen deze en gene naar Brooshoofd. Iedereen wist wie de 'prefesser' was, niemand had hem de laatste tijd gezien. Tenslotte gaven ze het op. 'Over een paar weken proberen we het nog eens,' stelde Henk voor. 'We kunnen slecht in het wilde weg gaan zoeken.' Anne was het daarmee eens. Haar belangstelling voor die dijkmaniak was toch al aardig verminderd. Watersnood? Dat was immers iets uit het verleden.

Het kwam er die zomer niet meer van om naar Zierikzee te gaan. Henk werkte hard, want hij wilde zo gauw mogelijk afstuderen. Het studentenleven begon hem tegen te staan. In het begin leek het zo aardig om deftig te doen, met een paraplu te lopen, 'weledelgeboren heer' op je brieven te zien staan, maar

na zo'n vijf jaar begon je het aanstellerig te vinden en wilde je aan de slag.

Henk had ook het gevoel, een gevoel dat hij zelf ouderwets vond maar dat er nu eenmaal was, dat hij zo langzamerhand geld moest gaan verdienen. Hij was nu vierentwintig jaar en tot nog toe had hij nooit iets verdiend, behalve een paar centen met kersen plukken, wat hij vroeger in de zomervakantie wel eens deed. Het kon zijn ouders niets schelen, ze betaalden graag de studie van hun enige zoon en ze waren trots dat hij ingenieur zou worden, zelf had hij dat in het begin van zijn studie ook wel een opwindende gedachte gevonden, maar toen hij verder kwam was hij vooral van het vak gaan houden. Die titel... ach, ieder jaar waren er honderden die hem haalden.

Ze gingen niet echt met vakantie. Henk bracht een paar weken op Flakkee door, daarna logeerde Anne een tijdje bij Henks ouders in Harderwijk. Het eerste weekend daarna dat ze weer in Battenoord waren, in augustus, besloot Anne aan Henk te vertellen waar ze al een tijdje mee had rondgelopen. Ze wist het nu zeker. Ze had zich afgevraagd hoe hij het zou opnemen. Ze dacht dat ze hem goed kende; ja, hoe goed ken je de

ander eigenlijk? Vader zei soms nog tegen moeder, na tweeëntwintig jaar huwelijk, 'mens, je verbaast me'. Ze zat erover in, over zijn reactie, meer nog dan over de reactie van haar vader. Dié was zo voorspelbaar als de datum waarop Kerstmis zou vallen. Ze zei het toen ze bij hem achterop de fiets zat - de scooter was kapot - zodat hij haar niet hoefde aankijken.

'Henk, ik ben meer dan een maand over tijd. Ik ben zwanger.' Hij remde, zette een voet aan de grond, draaide zich om. 'Verstond ik je goed?' 'Ik krijg een kind.' Hij bracht de fiets weer in beweging, trapte stug door, richting garage, waar hij onderdelen voor zijn scooter ging kopen. Een, tijd lang zei hij niets. Anne kreeg een vreemd, ijsig gevoel in haar maag. Was hij boos? Ongelukkig? Verdorie, 't was net zo goed zijn schuld.

'Waarom zeg je niks?' Henk draaide zich half om en grijnsde. 'Gebrek aan adem door overmatige inspanning. Ik moet per slot voor *drie* personen trappen.' Anne lachte opgelucht. Ze sloeg haar arm om zijn middel en drukte zich tegen hem aan. Waar had ze zich zorgen over gemaakt ? Er was meer voor nodig dan dit om Henk uit zijn evenwicht te brengen.

Toen ze een nieuwe remkabel en een achterlichtlampje in de fietstas hadden gestopt, liepen ze een eindje om beter te kunnen praten. 'Wat doen we nu ?' vroeg Anne. 'Dat is vrij eenvoudig,' zei Henk. 'Jóuw ouders vertellen. Mijn ouders vertellen. Huwelijksdatum vaststellen. Kamers zoeken. Trouwen.' 'Allemaal kleinigheden,' zei Anne. 'Tja, daar zitten we mee. Onze eigen schuld, 't Zal wat deining geven, maar die gaat vanzelf weer over.'

Anne was absoluut geen problemensjouwster. Ze leefde makkelijk; had ze de pest in dan ging ze een poosje zeilen en het woei over. Meestal was het zelfs voldoende om een tijdje naar de Grevelingen te kijken, vooral als het hard waaide en de lucht alle soorten grijs vertoonde. Maar nu vond ze toch dat Henk de moeilijkheden onderschatte. Of wilde hij stoer doen? 'Wat doe je er makkelijk over,' zei ze. 'Te makkelijk?'

'k Weet niet. Ik ben er wel een beetje zenuwachtig over.' 'Ik heb er al vaak over nagedacht,' zei Henk. 'We wisten dat het kon gebeuren. Ik heb vaak gedacht: als het gebeurt, dan ga ik er ook niet over zeuren. Dat vind ik kinderachtig. Wie in de loterij speelt moet niet jammeren als hij verliest.' 'Verliest?' zei Anne. 'Wat

klinkt dat... verkeerd in dit verband.' 'Je hebt gelijk, 't Is eigenlijk winst.'

'Mijn vader zal vreselijk aangeslagen zijn,' zei Anne. 'Hij zit in de kerkeraad. En hij is doodsbang voor schande.' 'Jammer voor hem. Maar niks aan te doen. Ik vind het veel belangrijker hoe je het zelf vindt om een kind te krijgen. Eigenlijk winst?'

Anne zweeg even. Ze had zichzelf die vraag ook gesteld. 'Dat gezeur met mijn ouders en zo, dat gaat weer over,' zei ze. 'Maar er is één ander bezwaar, dat niet over gaat.' 'En dat is?' 'Jij móet nu wel met me trouwen.' 'Nou zeg,' protesteerde Henk. 'Alsof ik dat anders niet gewild had. Heb ik je ooit anders gezegd?' 'Nee mijn lief, je hebt nooit anders gezegd. Maar toch... Je had nog van me af gekund en nu kan dat voor iemand met jouw eergevoel niet meer.' 'Onzin,' zei Henk. 'Als ik mijn jawoord geef voor de ambtenaar van de burgerlijke stand kan ik ook niet meer van je af.' 'Dat is weloverwogen en dat ik in verwachting ben is een ongelukje.'

'Een berekend en verkeerd uitgekomen risico,' zei Henk. Hij zweeg even. 'Je kunt je tegenwoordig laten

aborderen,' zei hij toen. 'In Genève. 't Kost een smak geld, maar 't kan.' 'Nee,' zei Anne heftig.

Ze stond stil en keek Henk aan. 'Dat zou jij toch ook niet willen?' 'Nee,' zei Henk, 'maar ik wilde het toch gezegd hebben.' 'O, dan is het goed. Want ik zou het nooit laten doen, al was ik in verwachting van een drieling van Dracula,' snibde Anne en ze stak haar kin zo vastberaden in de lucht dat Henk het niet kon laten haar midden op straat te kussen.

't Gaf een hoop geduvel. Strijen was woedend. Hij zei alles wat bekrompen, vastgeroeste vaders in zo'n geval zeggen. Hij schold over hun gebrek aan zelfbeheersing. Hij beklagde zichzelf over een dochter die schande over hem bracht. Hij dreigde met hel en verdoemenis. Hij sleepte de kerkerad erbij en de gemeente en de familie en de bureu, ja ongeveer iedere levende ziel die hij kende. Moeder zei niets.

En Henk, de onverstoorbare, zei op het hoogtepunt van de boetprediking: 'En dan te bedenken dat u straks grootvader bent.' Daar had Strijen nog niet aan gedacht. Hij nu al grootvader?

Zijn schouders zakten een beetje in, alsof het voor een aanstaande grootvader niet paste er nog zo kwiek uit te zien. 'Grootvader,' zei hij. Het klonk zo idioot dat iedereen in een zenuwachtig gehinnik de spanning weglachte. Strijen bleef humeurig kijken en hij gromde dat Anne en Henk voor de kerkeraad zouden moeten verschijnen voor ze in de kerk hun huwelijk konden laten inzegenen. Dat betekende dat ze voor de kerkeraad schuld moesten belijden over hun zondige daad. Henk trok zijn wenkbrauwen op tot vlak bij zijn kruin, maar hij berustte, om de lieve vredewil en hij zei dat hij erg deemoedig zou zijn. Overtuigend klonk het niet. Daarna werd er gesproken over het huwelijk en waar Henk en Anne moesten wonen. De trouwdatum werd vastgesteld op 15 september. Strijen zou nagaan of de dominee die dag kon. Henk zei dat hij zou proberen kamers te vinden in Delft, maar niemand dacht dat hem dat zou lukken, want de woningnood was groot.

'Waar hadden jullie gedacht van te leven?' vroeg Strijen. 'Ik hoop dat mijn vader mijn toelage verdubbelt,' antwoordde Henk. 't Is maar voor een maand of zes. Het kind wordt eind februari geboren en tegen die tijd hoop ik ook af te studeren. Daarna moet

ik in dienst en dan krijg ik als getrouwd man kostwinnersvergoeding.'

Voor het eerst tijdens het gesprek zei opoe nu iets. Meestal hield ze haar mond, zat stilletjes achter de kachel aardappels te schillen of niets te doen. Nu zei ze met haar oude, een beetje krassende stem: 'Toen ik jou verwachtte Willem, ben ik bij mijn pa en moe gebleven. We konden nog niet meteen trouwen. Want jij was ook een hardloper, Willem. Waarom kan Anne niet zolang hier blijven?'

Annes moeder knikte. 'Dat kan best. Henk kan in 't weekend en met de kerstvakantie komen. Wat moet Anne nou in Delft? Ze zou er zich niks op haar gemak voelen.' Er werd nog de hele avond over gepraat, maar niemand vond een betere oplossing. Daarom werd besloten het voorstel van opoe op te volgen.

Henk reisde af naar zijn ouders om hen op de hoogte te brengen. Ze reageerden rustig en waren het eens met de plannen die in Battenoord waren bedacht. Henks vader was een man die als het even kon met een grote boog om problemen heen liep. Begin september, op zijn studentensociëteit in Delft, kon Henk zich nog even

uitleven. Toen het op een vrijdagavond flink druk was, klom hij op een tafel en hield een toespraakje. Hij deelde zijn verbaasde vrienden mee dat hij over veertien dagen ging trouwen en dat ze wel konden raden waar de haast vandaan kwam. Hij zei verder dat hij voor hen boete wilde doen, om vast te oefenen voor de kerkeraad. Iedereen lachte en de voorzitter van de kroegcommissie zei dat hij absolutie kreeg als hij een rondje gaf. Dat kostte even een flinke hap uit zijn maandtoelage, maar er stond weer tegenover dat in de loop van de avond velen met hem een borrel wilden drinken op zijn in aanbouw zijnde zoon, zodat hij torrezat werd en de volgende dag geen zin had om te eten. En dat scheelde ook.

Het bezoek bij de kerkeraad, dat was een mooie vertoning. De dominee was er en een paar ouderlingen. Strijen, als diaken, hoorde er gelukkig niet bij. De dominee hield een preekje, waarin hij zei dat het lichaam de tempel van de Heilige Geest was en dat je er dus heel zuinig op moest wezen, waarop Henk bij zichzelf dacht dat hij er niet van was gesleten. Daarna vroeg de dominee of ze er spijt van hadden. Anne zei dat ze beter hadden kunnen wachten tot ze getrouwd waren, maar dat ze nu eenmaal ook met haar lichaam

hield van haar aanstaande man en dat je zo'n lichaam niet altijd keurig in toom had.

De dominee zuchtte dat de verleidingen van het vlees groot waren en de ouderlingen keken zo vroom dat je haast zou denken dat ze zelf nooit van de rechte paden waren afgeweken, wat toch op z'n minst onwaarschijnlijk was. De dominee vroeg of Henk ook spijt had - blijkbaar vatte hij Annes antwoord op als een spijtbetuiging - waarop Henk mompelde dat zijn eigen schuld torenhoog was en dat 'ie het nooit weer zou doen, wat voor Anne aanleiding was om hem onder de tafel een schop te geven. De dominee vond het al met al ook nogal gênant en hij maakte snel een eind aan de bijeenkomst. Of er soms een tekst was die de jongelui graag als trouwtekst wilden?

'Ja,' zei Henk, " *geniet van het leven met de vrouw die ge liefhebt, al de dagen uws ijdelen levens,*" als het u hetzelfde is.' 'Daar moet ik nog eens over denken,' zei de dominee en daarmee was de boetedoening beëindigd. 'Niet eens een openbare geseling als straf,' zei Henk op straat tegen Anne.

Een week later was de bruiloft. Uit Harderwijk en andere plaatsen trok al wat Boesschoten heette naar Flakkee, wat ver was en nog eens extra lang duurde vanwege de pont. Ze moesten dan ook vroeg weer weg, niemand vond dat erg. Maar voor het zover was had je de gebruikelijke gebeurtenissen, zoals broodjes met koffie, gemeentehuis, toespraakje van de ambtenaar van de burgerlijke stand, waar Henk heel plichtsgetrouw naar luisterde, als enige, de kerk, receptie met sherry en boerenjongens en zoutjes en een paar studenten uit Delft die een onbegrijpelijk lied zongen, het bruiloftsmaal, waar Anne en Henk halverwege van wegglipten, zich verkleedden, een paar tassen op de scooter bonden, 'dag allemaal' riepen en 'nog hartelijk bedankt voor de cadeaus en alles,' en haastig wegreiden, waarbij de jongeren van de gasten hun handen vol rijst achterna gooiden, nogal overbodig. Zo waren ze dan getrouwd, een beetje gehaast en ze voelden zich gelukkig.

In november werd het lijk van Brooshoofd gevonden. Een boer op Schouwen, Dekker genaamd, maakte een dichtgroeïende sloot schoon, ergens in de Kijkuitpolder, oostelijk van Brouwershaven en haakte met zijn zeis in een touw. Met enig gesjor haalde hij een stuk zeildoek op, waar dat touw omheen zat. Het lijk zat in het zeil gerold, samen met wat stenen en stukken ijzer, die er kennelijk voor hadden gediend om het pakket te laten zinken.

Het lijk was in vérgaande staat van verrotting en onherkenbaar. Maar, omdat Brooshoofd al lang als vermist was opgegeven, had de politie een aanknopingspunt en het lukte om vast te stellen dat hij het moest zijn. Volgens de anatoom-patholoog moest hij al tussen de vier en zes maanden dood zijn. Dat klopte. Vijf maanden geleden, in juni, was hij voor het laatst gezien. Doodsoorzaak : in de keel gestoken met een scherp voorwerp, waarschijnlijk zijn eigen mes, want dat werd na ijverig baggeren ook uit de sloot opgehaald. Dader: geen idee.

De zaak kwam in handen van de rijksrecherche. Een inspecteur uit Rotterdam, een zekere Stafmaat, werd belast met de leiding. In het geheel níét bij de opsporing

betrokken werd de agent Giel Nolen, die dat spijtig vond. Moorden kwamen op Schouwen en Duiveland zelden voor en als ze voorkwamen gebeurde het tijdens een vechtpartij in een café, in het bijzijn van dertig getuigen. Dat heette dan feitelijk doodslag en er was weinig aan op te sporen.

Nolen wist zich nog nauwkeurig te herinneren dat hij in juni een meisje ongekleed had aangetroffen, niet ver van de plaats waar het lijk van Brooshoofd werd gevonden. Dat meisje had beweerd Wil Posthouwer te heten en in Oude Tonge te wonen. Ze had gelogen. Hij was in Oude Tonge gaan informeren en wie er ook mocht wonen, geen Wil Posthouwer. Hij had het erbij laten zitten. Een meisje gaan opsporen omdat ze naakt om haar boot zwemt, dat was toch te gek.

Maar nu was dat anders geworden. Misschien wist ze iets. Misschien had ze iets gezien of gehoord. Nolen was van plan Stafmaat over het meisje te vertellen, maar dat ging niet door. Stafmaat behandelde hem als een idioot, een lummel van het platteland, die er alleen goed voor was om je eigen slechte humeur op af te reageren en je eigen fouten in de schoenen te schuiven. 'Ik ben in juni eens over de dijk gefietst,' begon Giel

Nolen. 'Je meent het niet,' zei Stafmaat spottend.
'Tegen de wind in of met de wind mee?'

'Stik,' mompelde Giel en hij besloot verder zo ver mogelijk bij de inspecteur uit de buurt te blijven. Mensen uit de grote stad verbeelden zich altijd dat ze van een hogere orde zijn dan plattelanders. Een soort stamboek. Terwijl in werkelijkheid natuurlijk stedelingen zich verhouden tot dorpelingen als koeien tot edelherten.

Stafmaat scharrelde rond in Zierikzee om gegevens over Brooshoofd te verzamelen. Hij kwam er natuurlijk snel achter dat de vermoorde een eigenaardige man was geweest, die door niemand helemaal serieus werd genomen, maar echt vijanden leek hij niet te hebben gehad. Roofmoord was ook bitter onwaarschijnlijk. De man had vrijwel geen eigendommen. Stafmaat overwoog of Brooshoofd misschien een kapitaaltje kon hebben gehad waar iemand lucht van had gekregen, maar dat kon toch ook haast niet. Hoe had hij er aan moeten komen? De man had zelden een baan gehad en als hij er een had dan was die van korte duur en voor een gering loon.

Nee, er zat weinig schot in het onderzoek, tot heimelijk genoeg van Giel Nolen. Stafmaat schreef een rapport en adviseerde om de zaak Brooshoofd voorlopig terzijde te leggen. Zo lang er geen nieuwe gegevens te voorschijn kwamen leek het geval onoplosbaar. Wat zou het heerlijk zijn, dacht Giel Nolen, wat zou het absoluut verrukkelijk zijn als *hij* deze moord wél zou kunnen ophelderen. Hij lag er wakker van. Hij piekerde erover tijdens het maken van zijn rondes. Zou hij het onderzoek op z'n eentje voortzetten? Hij zou het natuurlijk geheim moeten houden voor zijn superieuren. Ze zouden hem aan zien komen. Hij, als eenvoudig dorpsagent, slagen waar de Rotterdamse recherche gefaald had? Kom nou!

Hij ging toch maar eens kijken bij de sloot waarin het lijk was gevonden. Een doodgewone sloot, niets aan te zien. Hij vond niet slechts één sigarettepeukje, maar wel twintig, van de mannen die het moordwapen uit de sloot hadden opgevist. En in plaats van één mysterieuze voetstap was het halve weiland platgetrapt. Nee, hier werd hij niet wijzer.

Hij liep op een vrije zaterdagavond langs het huisje van Brooshoofd. 't Was op slot. Door de ramen was

niks bijzonders te zien. Hij belde aan bij het huis ernaast. De vissersvrouw deed open. 'Al weer van de politie?' zei ze. 'Ik wou nog wat vragen over Brooshoofd,' zei Nolen. 'Kom maar binnen dan.' Ze vertelde voor de vierde keer wat ze wist en dat leek eerst niet veel. 'Als hij 'savonds thuis was, wat deed hij dan?' vroeg Nolen. 'Wat denk je. We noemden hem niet voor niks de prefesser. Hij zat altijd te schrijven.' 'Dat heb ik gehoord. Las er wel eens iemand wat hij schreef?' 'Eerst dacht ik van niet. Maar van de zomer was hier een student uit Delft. Die vroeg naar 'm. Dat was toen hij al een week of twee zoek was.' 'Een student?' 'Ja, hij wilde met Brooshoofd praten over dijkensbouw, zei hij. Hij had ook een meisje bij 'm.' 'Wat?' 'Ja, een meisje. Is dat gek? Ik dacht dat studenten vaak meisjes hadden.' Nolen was opgewonden. 'Hoe zag dat meisje eruit?' vroeg hij. 'Klein, groot, donker, blond, kunt u het zich nog herinneren?' 'Jawel. Ze was nogal klein en ze had donker haar, half lang, dat los om haar hoofd hing.' 'Brede mond?' 'Ja, dat kan wel. Ken je d'r?' 'Misschien. Hebben ze gezegd waar ze vandaan kwamen?' 'Dat zei ik al - Delft.' 'Daar studeerde hij. Maar waar wóónden ze?' 'Zei d'ie niet. Hij zou nog wel 's langs komen, zei hij. Maar 'k heb hem nooit meer

gezien. Hij had een... hoe heet zo'n ding? Een soort motor.' 'Een scooter?' 'Ja krek, een scooter.' 'Wat voor merk?' 'Hoe zou ik dat nou moeten weten?'

Giel Nolen bedankte de vrouw voor haar inlichtingen en vertrok. Hij voelde een aangename opwindning. Het kón geen toeval zijn. Het was beslist hetzelfde meisje, het meisje dat een valse naam had opgegeven en *ze had iets met Brooshoofd te maken*. Hij wist heel goed dat hij wat hij nu te weten was gekomen in ieder geval aan Stafmaat zou moeten vertellen, maar hij deed het niet. Hij wilde de zaak zelf verder onderzoeken. Wat een kans was dit voor hem!

Hij nam een week vrij en ging met het fietspontje van Zijpe naar de Hoek van Sint Jacob op Flakkee. De zeilboot was zijn aanknopingspunt. Jammer genoeg lagen de plezierboten al lang niet meer in de haventjes. Ze waren in de botenhuizen gebracht om daar te overwinteren. In burger, zodat hij niet als politieman werd herkend, ging Giel Nolen de botenhuizen langs. Hij zei dat hij een twaalfvoetsjol wilde kopen en of er soms een lag die hij even kon bekijken. Hadden ze er een dan vroeg hij naar de eigenaar.

Tweemaal trof hij een jol die een meisje als eigenares had. Beide keren kreeg hij het adres los, ging daar heen en stelde vast dat hij fout zat. De derde keer, in Herkingen, had hij beet. Hij vroeg weer naar een jol en kreeg meteen te horen dat 'ie dan bij Strijen in Battenoord moest wezen. De oudste dochter daar zat altijd met een twaalfvoetsjol op de Grevelingen. Veel te licht bootje voor zulk ruw water, eigenlijk. 'Zo'n klein, nogal donker meisje?' 'Ja. Ken je haar?'

'Wel eens ontmoet, geloof ik. 'k Zal haar eens opzoeken. Bedankt.' Hij vond in Battenoord de boerderij van Strijen en keek er op veilige afstand een poosje naar. Hij had geluk; of geluk..., zo onwaarschijnlijk was het nu ook weer niet dat Anne naar buiten kwam en de kippen ging voeren. Ze was het, daar kon geen twijfel over bestaan. Maar ze was wel anders dan hij zich haar herinnerde. Ze was ouder, dikker vooral. Wacht eens... natuurlijk, dat was het. Ze had een positiejurk aan. Ze was in verwachting.

Er zijn mensen die tien keer per dag een IDEE hebben. Het 'Eureka' ligt hun voor in de mond. Dikwijls blijkt het later een fout idee te zijn, maar een idee blijft het.

Giel Nolen hoorde niet bij deze mensen. Heel zelden leverde Zijn hersenarbeid iets op wat niet al duizendvoudig door anderen was bedacht. Met sinterklaas nam hij zijn toevlucht tot kunstgebitten en WC-brillen van marsepein, die hij in Middelburg of Rotterdam haalde, omdat daar een sneldichter in een warenhuis er gratis rijmpjes bijleverde. Hij had geen fantasie. Maar nu, terwijl hij op een kilometerpaaltje zat te kijken naar dat meisje Strijen, dat in de verte rondscharrelde tussen de schuur en het kippenhok, nu kreeg hij het idee van zijn leven. Zó ongewoon was deze gewaarwording voor hem dat hij ervan ging hijgen en een hand op zijn borst legde omdat zijn hart als een razende te keer ging. Het kon niet anders - hij had de oplossing van de moord op Brooshoofd gevonden.

Toen Anne weer in huis was verdwenen stond hij op, stapte op zijn fiets en reed richting Nieuwe Tonge. Hij moest erover nadenken wat zijn volgende stap zou zijn. Als hij overhaast te werk ging zou hij misschien alles bederven. Dan zouden de eventuele bewijzen nog weggewerkt kunnen worden. Hoe langer hij erover dacht, hoe duidelijker hij het voor zich zag. Hij moest zelf niets ondernemen. Hij moest naar Stafmaat gaan

en hem alles uitleggen, met een getuige erbij. Dan kon die wijsneus uit Rotterdam niet stiekem met de eer gaan strijken. Hij fietste terug naar de Hoek van Sint Jacob en werd na een uur wachten overgezet naar Zijpe. Opnieuw een uur fietsen naar Zierikzee en daar wachtte hem een teleurstelling. Stafmaat was er niet meer. Hij was vertrokken naar Rotterdam en leek voorlopig niet van plan terug te komen. Opbellen dan maar. Met moeite kreeg hij de rechercheur aan de telefoon en zei dat hij hem graag wilde spreken. Hij had een belangrijke aanwijzing in de zaak Brooshoofd, zei hij.

'Kom op met je aanwijzing,' zei Stafmaat. 'Kan niet per telefoon.' 'Natuurlijk kan dat per telefoon.' 'Nee, echt niet. 't Is meer een theorie. Ik moet het uitleggen.' 'O, is het een theorie,' zei Stafmaat, alweer honend. 'Daar heb ik er zelf genoeg van. Te veel zelfs.' 'Een theorie die berust op aanwijzingen,' zei Giel. 'Nou, kom dan morgenochtend om tien uur maar op mijn bureau in Rotterdam,' zuchtte Stafmaat, zonder een sprankje aanmoediging in zijn stem, 'dan heb ik een kwartier tijd, meer niet.' 'Dat is erg weinig,' zei Giel. Kan een politieagent pruilen? Giel Nolen kon het. 'Ik heb een heleboel te vertellen. En belangrijk.' 'Tien uur,'

snauwde Stafmaat. 'Van tien tot kwart over tien. Als je te laat bent, is je reis tevergeefs.'

Sinds Anne getrouwd was had ze er definitief geen zin meer in zich door haar vader de wet te laten voorschrijven. Goed, ze woonde in zijn huis, ze zou zich aan bepaalde regels houden, maar ze dacht er niet aan zich nog te laten zeggen hoe laat ze thuis moest zijn als ze 's avonds bij uitzondering eens naar iemand toe ging. Ze wilde *wel* op tijd thuis zijn voor het eten, want *dó*t was een regel voor het hele gezin, ze wilde *niet* op tijd zijn voor het naar bed gaan, want wat hadden de anderen er nou voor last van als zij nog een poosje opleef.

Haar vader legde dat natuurlijk zo uit dat ze haar moeder wel wilde gehoorzamen en hem niet. Daarom bleven de spanningen bestaan tussen Strijen en zijn nu getrouwde dochter. Strijen geloofde in gezag. Anne geloofde in individuele vrijheid. Deze twee standpunten vinden elkaar zelden als de vertegenwoordigers van die standpunten van verschillende generaties zijn. Met moeder had Anne nooit moeilijkheden. Moeder was zwijgzaam, ze

verraadde haar gevoelens hoogstens door een gebaar, het afwenden van haar blik of een schokje van haar hoofd. Een enkele maal zei zij tegen haar kinderen dat er meer werk te doen was dan zij schenen te denken en dat hielp altijd onmiddellijk, zelfs vrij langdurig.

Met haar man had ze nooit woorden. Als ze het met hem eens was, knikte ze met een langzame beweging, was ze het niet met hem eens dan zei ze "t kan wel". Betrof het een gebied waarop zij zich verantwoordelijk voelde dan deed ze haar eigen zin, was het meer haar mans terrein dan liet ze hem begaan; ruzie maakte ze niet.

Er was eens een probleem met de kerk. Een oud en achtenswaardig ouderling had een misstap begaan. De vraag was of deze man uil zijn ambt moest worden gezet of dat het verstandiger, want beter voor de kerk, en barmhartiger tegenover de man was, om de zaak met de mantel der liefde te bedekken. Strijen had gevraagd wat zij ervan vond.

'Over belangrijke zaken beslis jij,' had ze gezegd. 'Ik heb daar geen verstand van. Laat mij maar prakkizeren over de gewone dingen.' Ze bedoelde de

opvoeding van de kinderen, hun school, hun ruzies en hun vriendschappen. Hij had geknikt. Belangrijke zaken waren mannenzaken. Zij had geglimlacht en was doorgedaan op haar zwijgzame manier over de onbelangrijke dingen te beslissen.

Het meest hield Anne van Piet. Hij was zes jaar- jonger dan zij, haar 'kleine broertje'. Ja ja, al toen hij elf was en zij zeventien stak hij boven haar uit en kon hij haar met gemak op de grond leggen. Maar dat deed hij nooit. Hij was even goedmoedig als sterk, even bedachtzaam als fors.

Het gebeurde eens dat vader en moeder en Hennie naar Dordrecht gingen. Ze zouden de laatste veerboot terug niet kunnen halen, zodat Anne en Piet een nacht alleen moesten blijven. Anne was toen zestien jaar. Ze kreeg een zak vol instructies, die erop neer kwamen dat ze voor vreemden een Kenau Simons Hasselaar moest zijn, voor Piet een Florence Nightingale en de rest van de tijd een Suster Bertken. Ze beloofde dit alles met de lichtzinnigheid die onmogelijke eisen nu eenmaal oproepen en vergat het op het moment dat haar familie fietsend uit het gezicht verdween. Ze hadden veel pret, zij en Piet, en tegen de avond

besloten ze een lange wandeling over het gors te maken, de zeezijde van de dijk. Het woei stevig en met de wind in het gezicht liepen ze naar het westen tot de duisternis viel. Toen drong het tot Anne door dat dit te gek begon te worden en haastig keerden zij om.

Het was al vrij laat toen ze langs een haventje kwamen - wellicht was het Herkingen - waar een binnenschip aangemeerd lag. Dit schip was het eigendom van J. van de Bos uit Zaltbommel, wiens familie al generaties lang schipper was. En in al die jaren op de binnenvaart was geen van de Van de Bossen ooit overkomen wat nu op het punt stond te gebeuren.

Van de Bos had zijn schip, dat 200 ton kon laden, met trossen vastgelegd aan twee haken in de kademuur, één voor- en één achteraan het vaartuig. Hij had het luik vast opengezet, om vroeg de volgende ochtend zijn ruim vol aardappels te kunnen laden. Bij het invallen van de duisternis waren zijn vrouw en hij naar bed gegaan, in de roef onder het stuurhuis. Hun twee jonge kinderen sliepen al.

Toen Van de Bos zijn schip aanmeerde had hij de trossen zoveel speling gegeven dat het schip met de

komende vloed omhoog kon zonder dat de trossen te strak zouden komen te staan. Maar voor één keer in zijn leven had hij iets over het hoofd gezien. Door de harde westenwind steeg het water aanzienlijk meer dan onder normale omstandigheden zou zijn gebeurd. Daardoor waren de trossen toch te kort. Naarmate het water meer steeg werd het schip aan zijn eigen trossen dieper onder water getrokken. Toen Anne en Piet langs kwamen stond het water al in het gangboord. Nog heel even en het zou het open luik bereiken en in het ruim stromen. Als dat gebeurde, was het gauw gedaan. Het volstromende ruim zou het schip zwaarder maken, daardoor dieper in het water duwen, waardoor nog meer water binnen zou stromen. In korte tijd zou het schip dan zinken. Ook toen Anne zestien jaar was had ze al veel aandacht voor havens en schepen. Even keek ze verbaasd naar dat rare, scheefgetrokken schip. Binnen een halve minuut begreep ze wat er gaande was.

'Blijf hier staan,' riep ze tegen haar broertje en met een sprong was ze aan boord. Ze holde naar de roef, rammelde aan het deurtje dat niet op slot bleek te zijn, viel half naar binnen. In de bedstee, die je in dit geval wellicht de kooi moet noemen, lagen de intussen half

wakker wordende schipper en zijn vrouw. Anne greep de man bij zijn schouders, schudde hem heen en weer en toeterde in zijn oor: 'Schipper, kom vlug, je boot zinkt.'

Van de Bos stommelde zijn bed uit, stond even een beetje verdwaasd te kijken in zijn lange, witte ondergoed, tot Anne hem naar buiten duwde. Daar bracht de koele avondlucht hem snel bij zijn positieven. Hij overzag de situatie. Een dun straaltje water stroomde al in het ruim. De schipper rende naar voren, greep een bijltje en hakte met een paar harde meppen de tros door. Daarna holde hij naar achteren en deed daar hetzelfde.

Het schip schoot omhoog, bleef even haken onder het remmingswerk, schoot er toen onderuit en lag veilig hoog op het water, zoals een niet-geladen schip betaamt. Er ontstond wel direct ruimte tussen schip en wal, maar dat kon met een nieuwe tros worden verholpen voor de afstand te groot werd.

'Dat was op het nippertje,' zei de schipper en nu het allemaal voorbij was kreeg hij de bibberaties. Anne sprong aan wal. 'Goeienavond,' zei ze. Ze pakte Piet bij

de hand en liep snel richting Battenoord.

'Hé, meidje, wacht eens even,' riep Van de Bos. 'Waar ga je zo gauw naar toe?' 'Naar huis. 't Is al laat.' 'Wie ben je dan?' 'Anne Strijen, van Battenoord.' 'Kom eens effe terug. Ik wil je bedanken.' Maar Anne en Piet waren al in de duisternis verdwenen. 'Ze heeft waarachtig ons leven gered,' mompelde de schipper. 'Als die meid niet zo doortastend was opgetreden, dan lag mijn "Nieuwe Verwachting" nu op de bodem van de haven en wij erbij. Mens, wat een schrik,' en hoofdschuddend ging hij aan zijn vrouw uitleggen wat er gebeurd was.

Anne had geen zin om haar vader te vertellen over de avondlijke wandeltocht. Daarom bezwoer ze haar broertje dat hij zijn mond erover moest houden. Hij deed dat keurig, al kostte het hem wel moeite. Zijn bewondering voor Anne, altijd al groot, was nu tot duizelingwekkende hoogte gestegen en hij wilde graag over haar opscheppen, vooral op school.

't Kwam toch uit. Een week of twee na het gebeurde, de familie zat net aan het middagmaal, kwam Van de Bos binnenstappen. 'Goeiemiddag,' zei hij 'en smakelijk

eten.' Anne kreeg een hoofd als een biet.

'Ik kom je nog bedanken,' zei Van de Bos. 'Je was zo gauw verdwenen, maar je hebt ons wel het leven gered.' 'Wat is dat?' vroeg Strijen. 'Heeft ze het niet verteld?' 'Ik weet van niks.'

De schipper deed verslag van de gebeurtenis. Hij besloot met te zeggen dat zijn vrouw en kinderen en hij niet konden zwemmen, dus dat ze zeker verdronken zouden zijn als Anne een minder kwieke meid was geweest, 's Avonds om tien uur?' zei Strijen. 'De avond dat jullie naar Dordrecht waren,' zei Anne. 'Piet en ik zijn nog een eindje gaan wandelen.' 'Dat was niet afgesproken,' zei Strijen dreigend.

Van de Bos begreep de situatie even snel als Anne veertien dagen eerder en nu schoot hij te hulp. 'Man, dat is toch kennelijk leiding van boven,' zei hij. 'Of geloof je daar niet in?' 'Jawel,' zei Strijen. 'Nou dan. Laten we dan dankbaar wezen.'

'Ik vind het ook hartstikke goed van Anne,' zei Hennie, waarop Van de Bos breed lachte en opmerkte

dat hij het daar mee eens was, hoe het theologisch ook in elkaar mocht zitten en dat hij daarom een klein cadeautje had meegebracht. Of Anne maar even mee wilde lopen naar het haventje.

Het cadeautje bestond uit een twaalfvoetsjol, niet splinternieuw maar wel bijna en daar was Anne zo allemachtig blij mee dat ze niet eens zei dat het te veel was en niet hoefde, maar de schipper om zijn hals vloog en zo hartelijk op beide wangen kuste dat hij blij was dat zijn vrouw het niet zag, want dat was er een van het jaloerse soort. Zo was Anne aan haar boot gekomen. Strijen vond het bedenkelijk dat ze alleen ging zeilen en moeder was wel eens ongerust. Maar Piet had groot vertrouwen in haar; hij wist zeker dat niemand zo'n geweldige oudste zuster had als hij.

Anne had geen idee dat ene Giel Nolen haar gadesloeg toen ze met de kippen in de weer was en het was dan ook niet om daarover te denken dat ze nog even op de zak kippevoer ging zitten. Ze deed dat omdat een zak kippevoer een heerlijke zetel is, om een paar maïskorrels op te knabbelen en om te bedenken hoe ze moest voorkomen weer eens grote trammelant te krijgen met haar vader als hij zou merken dat ze

scooterles nam in Oude Tonge. Haar vader zou natuurlijk van mening zijn dat meisjes niet op een scooter behoren te rijden en zéker niet als ze in verwachting zijn. Maar ze wilde absoluut leren rijden voor het kind geboren was, omdat ze er daarna minder tijd voor zou hebben. Daarom nam ze nu les en ze prakkizeerde er niet over dat op gezag van haar vader na te laten. Anderzijds zag ze op tegen een zoveelste conflict en natuurlijk zou hij het een keer merken. Trouwens, dat achterbakse gedoe lag niet in haar lijn. Kijk, als ze Hennie er nu toe zou kunnen krijgen ook les te nemen. Op de een of andere manier was alles wat Hennie deed aanvaardbaar in de ogen van haar vader en alles wat zij deed was goddeloos en losbandig. Maar Hennie *deed* dan ook nooit wat. Ze leidde zo'n alledaags, zo'n fantasieloos leventje dat Anne al gaapte als ze eraan dacht. Ruzie hadden de beide zusjes bijna nooit, maar contact evenmin. Ach wat, Hennie zou nooit scooter-les nemen en bovendien was ze nog geen achttien. Met Piet was het toch anders. Piet deed met z'n veertien jaar precies wat hij wilde. Hij was lang niet zo volgzzaam als Hennie en toch had hij zelden onenigheid met vader. Waar zat 'm dat in?

Ze riep haar broer, die op het erf bezig was. Hij kwam

naast haar zitten op een omgekeerde emmer. Anne vertelde haar probleem. 'Weet je,' besloot ze, 'als jij zo iets bij de hand had dan zou er niets gebeuren. Nu ik het ben, krijgen we weer een hele heisa. Hoe zou dat nou komen?' m'Ik denk door de manier waarop je het vertelt,' zei Piet. 'Je legt dat kleine hoofdje van je in je nek, je zet je wie-doet-me-wat gezicht op, je kijkt vader recht in de ogen en je zegt wat je te zeggen hebt.' 'Hoe doe jij dat dan?' 'O, ik weet het niet. Ik bereid het meer voor, geloof ik. Ik vraag vader om raad. Ik zou vragen of hij de helft van de lessen voor me wil betalen, omdat ik het alleen niet rooi. Zo iets.' Anne dacht na. Piet kon wel eens gelijk hebben. Zij was blijkbaar tactloos, net als vader overigens. Moeder en Piet niet. Die spraken altijd sussend, toegankelijk. En toch bereikten ze wat ze wilden bereiken. 'Wil jij er eens over beginnen?' vroeg ze. 'Oké, ik zal het proberen.'

Toen ze aan tafel zaten begon Piet te vertellen dat hij meende de dochter van de dominee op een scooter gezien te hebben.. Hij wist het niet zeker hoor, maar hij dacht dat zij het was geweest :. Tien minuten later zei hij dat als Anne straks niet meer thuis woonde en de steun van de familie niet meer had, maar wel de last van de baby, het toch wel handig zou wezen als ze met

Henks scooter overweg kon. Vond vader dat ook niet?' 'Ik vind een vrouw die scooterrijdt een gek gezicht,' zei Strijen. 'Tja,' zei Piet, 'maar je houdt het niet tegen, net zomin als de aardappelpootmachine.' (Zijn vader had kort geleden zichzelf overtroffen door zo'n moderne machine te kopen. Het was hem sterk ontraden door enkele andere boeren, die weinig van die nieuwigheden wilden weten.) 'Daar zul je wel gelijk aan hebben,' zei Strijen. Vóór de maaltijd om was had Anne voorzichtig gezegd dat ze misschien maar eens scooterles moest nemen en wonder o wonder, haar vader was niet geëxplodeerd. Ik moet in de leer bij Piet dacht ze, maar ze begreep meteen dat ze er weinig van terecht zou brengen. Ze was nu eenmaal anders. Ze hield niet van discussiëren en argumenteren en toch riep ze altijd strijd op. Nou ja. En wat dan nog. Henk hield van haar, en moeder en Piet... Zo'n haaievel was ze ook weer niet.

Om tien voor tien meldde Giel Nolen zich bij het hoofdbureau van politie in Rotterdam. De portier belde zijn komst door naar inspecteur Stafmaat en hij werd warempel direct bij de big boss toegelaten. Tot zijn opluchting zag hij dat er, behalve Stafmaat die achter zijn bureau zat, in een hoek van het vertrek nog een agent zat te schrijven. Nu hoefde hij tenminste niet om

een getuige te vragen, wat nogal pijnlijk zou zijn geweest tegenover iemand die een veel hogere rang had dan hij zelf.

Stafmaat was vriendelijk voor zijn doen. Hij nodigde Giel uit om te gaan zitten en zijn verhaal te vertellen. Giel stak van wal. Hij begon verslag te doen van het meisje dat hij, in juni, ongekleed bij haar boot had aangetroffen, dicht bij de plek waar later de schamele resten van Brooshoofd zouden worden gevonden.

'Ze gaf een valse naam op.' 'Heb je proces-verbaal opgemaakt vanwege haar naaktloperij?' vroeg Stafmaat geamuseerd. 'Ik heb alleen haar naam opgeschreven om haar wat schrik aan te jagen. Ze deed nogal brutaal.' 'Om haar ontzag in te boezemen dus. Ga verder, Nolen.' Giel vertelde over zijn bezoek aan de vissersvrouw en wat zij had gezegd over de Delftse student en het meisje. Stafmaat was geïnteresseerd. 'Toen ik dit had gehoord,' zei Giel, 'dacht ik dat het tijd werd om te weten te komen hoe het meisje echt heette en waar ze woonde. Ik ben naar Goeree-Overflakkee gegaan om de boot op te sporen.' 'Waarom daarheen?' 'Ze had een adres op Flakkee

opgegeven en ze bleek de Grevelingen goed te kennen. Daarom dacht ik dat er een goeie kans was dat ze inderdaad op Goeree of Overflakkee zou wonen.' Stafmaat knikte. 'Ik heb haar gevonden,' zei Giel en hoe vurig hij ook probeerde het bescheiden te laten klinken, hij slaagde daarin niet. 'Ze heet Anne Strijen en ze woont in Battenoord. En ze is in verwachting. Al wel een maand of vijf, zo te zien.' 'Zo?' zei Stafmaat. 'Heb je haar gesproken?' 'Nee inspecteur. Ik meende dat u dat zou willen doen.' Stafmaat knikte goedkeurend. 'Misschien kan zij een aanwijzing geven,' zei hij. 'Je hebt goed werk gedaan, Nolen. Ik zal dezer dagen eens met haar gaan praten.' 'Ziet u het niet?' riep Nolen. 'Begrijpt u niet wat er gebeurd moet zijn?' 'Aha, nu komt de theorie,' zei Stafmaat sarcastisch. 'Laat eens horen.' Nolen haalde diep adem en begon:

'Dat meisje, Anne Strijen, is met haar bootje op de lage wal terechtgekomen. Ze kan niet meer weg. Brooshoofd komt langs. Misschien maakt hij een praatje met haar, misschien biedt hij aan haar te helpen. Hij ziet dat in geen velden of wegen een sterveling is te bekennen. Hij overweldigt haar. Hij verkracht haar. Zijn mes ligt opengeknipt binnen handbereik. Misschien heeft hij er

zijn nagels mee zitten schoonmaken of voor haar het rafelige eind van het landvast zitten repareren. Zij grijpt het mes en steekt naar hem. Zij treft hem in de keel. De slagader is geraakt. Hij bloedt dood.

Zij haalt het oude zeil van haar bootje uit het vooronder en wikkelt hem erin, met wat stenen. Ze had een splinternieuw zeil, dat heb ik gezien. Waarom zou ze het oude niet bij zich hebben gehad? Zeilers hebben ook altijd wel een stuk reservetouw aan boord. Daarmee bindt ze het zeildoek dicht. Ze sleept het pakket over de dijk, het weiland in en rolt het in een sloot. Haar kleren zitten onder het bloed. Zij trekt ze uit en wast ze in het water. Zij hangt ze te drogen aan de stag. Dan kom ik. Kerst schrikt ze geweldig, maar in het water krijgt ze tijd om tot kalmte te komen. Ze geeft een valse naam en adres op. Later merkt zij dat ze in verwachting is. Hoe ze dat tegenover haar familie verklaard heeft weet ik niet.'

Giel Nolen zweeg. Tijdens zijn verhaal had Stafmaat hem onafgebroken aangekeken. De agent in zijn hoek had zijn geschrijf gestaakt. Stafmaat bleef nog even voor zich uit zitten kijken. Daarna zei hij bedachtzaam: ' 't Zou kunnen. Maar 't kan evengoed

onzin zijn. Ik ga er wel direct naar toe. Die Brooshoofd heeft in zijn jonge jaren een poosje gezeten omdat hij een meisje heeft aangerand. Er steekt meer in je dan ik aanvankelijk dacht, Nolen. Ga maar mee.' Giel Nolen straalde. Het is best aardig om eens geprezen te worden. Het overkwam hem zelden.

't Was al tegen donker toen ze Battenoord bereikten. Anne was in de schuur. Ze zag de politieauto aankomen over de binnendijk en bleef staan kijken. Niet dagelijks verscheen er een politieauto in het gehucht. Toen de wagen de dijk afreed en dus alleen nog hun boerderij als bestemming kon hebben, sloeg haar hart een slag over. Henk! Er was iets met Henk gebeurd. Ze hadden geen telefoon. De politie kwam vertellen dat hij een ongeluk had gehad!

Even stakte haar adem, in de beschermende duisternis van de deuropening, een hand op haar borst. Toen herkende ze, in de inmiddels gestopte auto, de agent uit Brouwershaven. Bevrijdend ontsnapte de lucht uit haar longen. Gelukkig, niet iets met Henk. Maar een ander vervelend gevoel kwam in de plaats van het eerste. Moest die zaak van het naaktzwemmen na al die maanden nog opgerakeld worden? Dat betekende

nieuw geduvel met haar vader. In een opwelling besloot ze te doen alsof ze die agent nooit eerder had gezien. Wat kon hij bewijzen? Ze trad uit de deuropening en liep de agent en de meneer in burger tegemoet. 'Goeiemiddag.'

'Dag Wil Posthouwer,' zei de agent. 'Die woont hier niet,' antwoordde Anne effen. Stafmaat haalde zijn legitimatiebewijs te voorschijn en toonde het haar. 'Stafmaat, rijksrecherche Rotterdam,' zei hij. 'Bent u Anne Strijen?' 'Ik ben Anne Boesschoten, geboren Strijen.' 'O, bent u getrouwd?' Anne keek omlaag, naar haar schort, die bolde over haar buik. Stafmaat kreeg een kleurtje. 'Pardon,' zei hij onhandig. 'Wat kan ik voor de heren doen?' 'U kent meneer Nolen al meen ik,' zei Stafmaat. 'Ik heb niet het genoeg.' 'Toch wel, toch wel,' corrigeerde Nolen. 'Je kon niet weg van de lage wal, op Schouwen, oost van Brouwershaven, weet je nog?' 'Ik heb geen idee waar u het over hebt.' 'Mevrouw Boesschoten,' zei Stafmaat, 'u handelt onverstandig. Kent u een zekere Brooshoofd, die ook wel de professor wordt genoemd?' 'Ja. Eh... nee, eigenlijk.' 'Bedoelt u dat u hem nu niet meer kent omdat hij dood is?' 'Is Brooshoofd dood?' 'Ja. Vermoord. Hoe kende u hem?'

'Ik heb iets van hem. Gevonden, op de Grevelingen.' 'En wat is dat?' 'Ken kistje met papieren. We zijn naar Zierikzee gegaan om het terug te brengen. Maar hij was niet thuis.' 'Kent u deze agent?' 'Nee.' 'Komaan, mevrouw Boesschoten, gebruik uw verstand,' zei Stafmaat. We onderzoeken een moord, geen gevalletje van naaktzwemmen. Bezit u een twaalfvoetsjol?' 'Kent u deze agent?' Anne zag in dat doorgaan met liegen geen zin had, haar hoogstens in moeilijkheden kon brengen. 'Ik heb hem ontmoet, afgelopen zomer,' zei ze. 'Wanneer bent u getrouwd, mevrouw Boesschoten?' 'In september.' 'Vergeef me dat ik u zo'n onbescheiden vraag stel, maar hoelang bent u al in verwachting?' Er kwam een trots trekje om Annes mond. 'Vijf maanden,' zei ze. 'Wist u dat Brooshoofd vermoord is? Het heeft in alle kranten gestaan.'

'Ik heb het niet gelezen.' Intussen was Strijen naar buiten gekomen. Hij voegde zich bij het groepje. 'Wat is hier aan de hand?' vroeg hij. 'U bent zeker meneer Strijen,' zei Stafmaat. 'Mijn naam is Stafmaat, van de rijksrecherche in Rotterdam. Wij onderzoeken de moord op B. G. Brooshoofd uit Zierikzee. Ik moet uw dochter verzoeken mee naar Rotterdam te gaan.' 'Anne

mee naar Rotterdam! Wat heb ik nou aan m'n pet hangen ?' 'Ik kan haar op dit moment niet dwingen. Al is ze begonnen me enkele leugens te vertellen, ze wordt nog nergens van beschuldigd. Als ze onschuldig is, doet ze er verstandig aan vrijwillig mee te gaan.'

Schuldig, onschuldig. Strijen stond onbeholpen te kijken. Hij begreep niet wat er aan de hand was, maar zijn ontzag voor de wet was zo groot dat hij niet verder durfde vragen. 'Ik zal meegaan,' zei Anne. 'Pa, wil je zo lief zijn om naar Klaasen te fietsen en Henk op te bellen ? Vraag hem of hij in Rotterdam wil komen. Op het... eh... waar?' 'Hoofdbureau van politie, afdeling moordzaken,' zei Stafmaat. 'Hebt u zijn nummer?' Strijen knikte. 'Ja, dat moet wel ergens liggen. Moeder kent het in ieder geval.' 'Ik kan vanavond niet meer terug. Ik blijf wel bij Henk slapen in Delft. Zeg maar tegen moeder dat ze zich niet ongerust hoeft te maken.' 'Dat kistje met papieren waar u het over had, is dat hier?' vroeg Stafmaat. 'Ja.' 'Haal het dan even.'

Anne ging naar binnen, groette haar moeder niet, pakte alleen het kistje uit de slaapkamer van haar en Henk en een jas. Zonder verder iets te zeggen stapte ze

in de auto. Stafmaat ging achter het stuur, Nolen kroop achterin. Stafmaat reed naar de Hoek van Sint Jacob, waar hij Nolen eruit liet bij het pontje en zette daarna koers naar Rotterdam.

De inspecteur had haar een tijd laten wachten in een kamertje waar een kaal bureau stond, een paar stoelen en een archiefkast. Hij zelf bestudeerde intussen het kistje uit de Grevelingen, dat had ze wel begrepen. Op haar vraag of Henk was gekomen had ze geen antwoord gekregen.

Een tijd lang had ze erover zitten nadenken wat de zin van dit alles kon zijn. Blijkbaar was die Brooshoofd vermoord. Welnu, er was enig verband tussen haar en die man, want zij had zijn kistje. Hoe dat verband door de politie was ontdekt, daar had ze geen idee van. Nou ja, ze zou verder de waarheid spreken, dan kon ze nooit moeilijkheden krijgen. Gelukkig had ze indertijd Henk verteld over die naaktzwemmerij en van het kistje wist hij natuurlijk ook alles.

Het was al elf uur. Ineens kreeg ze er genoeg van. Verdorie nog aan toe, wat dachten ze wel, dat ze zo maar over iemands tijd konden beschikken? Henk zat

natuurlijk elders in het gebouw op haar te wachten. Dit pikte ze niet langer. Ze opende de deur van het kamertje en liep de lange gang door, naar de portier.

'U wordt natuurlijk ongeduldig,' zei de portier beleefd. 'Ik kan het me voorstellen. Ik zal de inspecteur even bellen.' Stafmaat kwam direct. Hij bood zijn verontschuldigingen aan omdat het zolang had geduurd en ging haar voor naar een andere kamer. 'Ik wil mijn man spreken,' zei Anne. 'Ik weet niet of hij er al is.'

In de kamer waar ze nu binnengingen, zaten nog twee mannen. Ze werden voorgesteld als Buis en Van Hoorn. Anne kreeg een stoel en de drie mannen kwamen om haar heen zitten. 'Vertelt u nu eens precies van die dag in juni, toen u die agent in Brouwershaven hebt ontmoet,' zei Stafmaat. Anne beschreef zo nauwkeurig mogelijk het vinden van het kistje in de Grevelingen, het omslaan van de boot en haar gesprek met Nolen. Van Hoorn zat ongelovig te snuiven en ook Buis keek niet alsof hij in de kerk zat en naar de zuivere waarheid luisterde.

'Zat het kistje op slot?' vroeg Stafmaat. 'Ja.' 'Was er een

sleutel bij?' 'Nee, Henk heeft het opengemaakt.' 'Kom nou. Het kistje is totaal onbeschadigd. Er is niet aan gewrikt.' 'Henk heeft een oude sleutel passend gemaakt.' 'O ja? Is hij slotenmaker?' 'Nee. Hij is handig en hij heeft geduld.' 'Waar is die sleutel nu?' 'Thuis.'

'Zeil je al lang?' 'Ja. Al jaren.' 'Je kunt het dus goed?' 'Tamelijk.' 'Ben je wel eens eerder omgeslagen?' vroeg Buis. 'Natuurlijk. Een twaalfvoetsjol. Wat dacht je?' 'Ook nog na die keer in juni?' 'Nee. Ik heb niet veel gezeild van de zomer.' 'Heb je een nieuw zeil?' 'In 't voorjaar nieuw gekocht.' 'Waar is het oude?' 'Dat weet ik niet meer. Thuis denk ik, of in het botenhuis.' 'Wanneer ben je voor het laatst omgeslagen vóór die dag in juni?' 'Dat weet ik niet meer.' 'Dus lang geleden?' 'Weet ik niet. Niet zo lang.' 'Dit voorjaar?' 'Nee, dat geloof ik niet. Vorig najaar misschien.' 'Is het misschien al twee jaar geleden?' 'Dat kan zijn. Waar dienen al die vragen voor?' vroeg Anne, die het warm begon te krijgen. 'Ik geloof er niets van dat een ervaren zeilster omslaat als ze een kistje uit het water vist,' zei Buis. 'Het woei hard.' 'Kom nou. In juni! Als het nou eind september was geweest.' Er stond een flinke wind. 'Stormde het?' 'Nou nee. Maar voor een jol woei het hard.' 'Denk nog eens goed na,' zei

Stafmaat. 'Heb je dat kistje niet op de wal gevonden?' 'Nee. In het water.' Heb je nog iemand gezien vóór die agent er aankwam?' 'Nee, niemand.' 'Behalve dan toch Brooshoofd.'

Brooshoofd? Die heb ik nog nooit van mijn leven ontmoet.' 'Wat zei je man ervan toen hij hoorde dat je zwanger was?' Anne zweeg. Ze begon misselijk te worden van de rook die er Hing en van de tabaksadem die van drie kanten in haar gezicht werd geblazen. 'Was hij verbaasd?'

'Waarom antwoord je niet?' vroeg Stafmaat. 'Het is onze zaak. Daar hebt u niets mee te maken.' 'Wil je een kop koffie?'

'Graag,' zei Anne, om een ogenblik rust te krijgen. Ze schonken haar en zichzelf in, uit een geëmailleerde kan die op een elektrisch kookplaatje stond. De koppen waren van wit porselein, met schilfertjes eraf. Ze slurpten, de mannen. Anne wurmde haar handen aan de kop. 'Wat betekent dit toch allemaal?' vroeg ze. Haar vraag deed hun vragenvuur direct weer ontbranden. Je kleren die aan de stag hingen, had je die gewassen?' vroeg Van Hoorn. 'Nee, waarom zou ik? Ze

moesten drogen.' 'Waren ze niet vuil?' 'Nee.' 'Zat er hier of daar niet een moddervlek op, of een streep teer?' 'Dat is mogelijk.' 'Waarom zeg je dan dat ze niet vuil waren?' 'Omdat ze *voor zover ik weet* niet vuil waren.' 'Zaten er ook bloedvlekken in?' 'Bloedvlekken? Nee.' 'Denk aan wat je net zei. Ook geen kleine bloedvlek, van een schram, of een opengekrabd puistje?' 'Dat kan er natuurlijk ingezeten hebben.' 'Heb je dat er uitgewassen?' 'Nee! Dat zei ik toch al! Wat moeten jullie met je bloedvlekken. Denken jullie soms dat *ik* die Brooshoofd heb vermoord?' Er viel een veelzeggend zwijgen. Anne keek van de een naar de ander. Allemaal keken ze haar meewarig aan. 'Het is natuurlijk zelfverdediging geweest,' zei Stafmaat. 'Ik heb niks gedaan. Ik heb die man nooit gezien,' schreeuwde Anne.

De drie mannen zwegen. Anne staarde hen aan. Dachten die kerels werkelijk dat zij die Brooshoofd had vermoord? Dat was toch belachelijk. Ze zei tegen zichzelf dat ze erom moest lachen, dat het komisch was, maar ze was niet tot lachen in staat. 'Waar beschuldigt u me van?' vroeg ze.

'Nergens van, op dit moment,' antwoordde Stafmaat. 'Maar ik houd het voor mogelijk dat u Brooshoofd kende. U zwerft nogal eens rond op het water heb ik begrepen en ook Brooshoofd was een zwerver. Misschien heeft hij u bewonderd en vertrouwd en u daarom het kistje met zijn kostbare papieren in bewaring gegeven, of ter lezing gegeven. Die papieren moeten voor hem veel waard zijn geweest. Het is onvoorstelbaar dat hij ze in het water zou hebben gegooid. En waarom zou iemand anders dat gedaan hebben ? Voor zover ik heb kunnen nagaan is het nogal overtrokken wat er allemaal staat, in ieder geval voor niemand in het bijzonder schadelijk. Trouwens, als er belastend materiaal bij die papieren zou zitten, zou degene die zich erdoor bedreigd voelt het dan in het water gooien, waar het gevonden kan worden ? Neen immers. Hij zou zulke papieren verbranden.' 'Ik kende Brooshoofd niet,' zei Anne.

'Als u hem wel kende,' ging Stafmaat onverstoorbaar verder, 'is het denkbaar dat u had afgesproken hem te ontmoeten in de Kijkuitpolder. Dat verklaart ook hoe u op een lage wal terechtkwam, wat voor een ervaren zeilster op zulk breed water toch erg onwaarschijnlijk is, *tenzij zij er opzettelijk aanlegt*. Misschien heeft

Brooshoofd zich bij die gelegenheid vergeten en u overweldigd en hebt u hem uit noodweer gedood.'

' U denkt dus dat ik zwanger ben van Brooshoofd en dat ik hem vermoord heb,' fluisterde Anne. ' 't Zou kunnen.' 'Het is volstrekte onzin,' zei Anne, maar ze dacht aan Henk en of hij ooit honderd procent zeker zou weten dat het onzin was. 'Wilt u een advocaat raadplegen?' vroeg Stafmaat. 'U hebt daar recht op.' 'Nee, dank u. Ik ben onschuldig, daar heb ik geen advocaat bij nodig. Maar ik beantwoord vandaag geen vragen meer. Het is één uur. Ik ben moe. Arresteert u mij?' 'Welnee, geen sprake van. Uw man zit al enige tijd in het gebouw te wachten. Ik zou hem graag spreken en ook met u heb ik nog heel wat af te praten. Ik stel voor dat u beiden morgen terugkomt.' Anne knikte. Zonder Van Hoorn en Buis te groeten liep ze met Stafmaat naar de wachtkamer, waar Henk zat. Ze kuste hem; ze hilde niet. Stafmaat en Henk maakten kennis en spraken al' voor de volgende dag. ' Kan ik bij jou slapen of moeten we naar een hotel ?' vroeg Anne. ' 't Kan wel bij mij. Nu we eenmaal getrouwd zijn, vindt mevrouw Verver het best. We sluipen zachtjes naar boven, dan merkt ze het niet eens.' Buiten vroeg hij om uitleg. 'Straks, op je kamer,' zei ze. Ze klom op de duo

van de scooter en sloeg haar armen om zijn middel; het kind zat danig in de weg.

Henk had bijna vier uur op het politiebureau zitten wachten. Eerst was hij ongerust geweest, toen kwaad, daarna weer ongerust, erger dan eerst. Hij had zich afgevraagd, steeds opnieuw, steeds kritischer, of Anne iets gedaan kon hebben wat hij niet wist. Het kon niet. Het kon. Het kon niet. In het verleden misschien, voor hij haar kende? Ze moest natuurlijk getuigen. Duurde dat zolang? Werd ze daarvoor zonder waarschuwing van Flakkee gehaald door twee politiemannen? In ieder geval vertrouwde hij haar volkomen. Volkomen? Ja wel bliksem, volkomen. En toen met Erik dan? Erik was jarenlang zijn vriend geweest en toch was hij ineens opgepakt omdat hij met twee anderen had ingebroken in een radiozaak. Maar Anne was Erik niet. Anne was zijn vrouw en er was nog nooit een nagelschrapseltje reden geweest om haar niet te vertrouwen.

Nuchter zijn, had hij zichzelf voorgehouden. Ze laten je wachten om je onzeker te maken. Misschien gingen ze hem ook vragen stellen, op een moment dat hij met een dood gevoel in zijn lijf zat van het wachten en de

onzekerheid. Wat ze ook vragen, hoe lang het ook duurt, ik zeg ze dat ik voor Anne insta. Toen ze in het te smalle bed lagen, deed ze fluisterend het relaas. Dus dat was het, dacht Henk. Bij alles wat hij in die wachtkamer had zitten bedenken was deze krankzinnige veronderstelling niet geweest. Hij herinnerde zich hoe ze thuis was gekomen, die juniavond, toen hij in Battenoord was om haar te verrassen. Ze had een gloeiend gezicht gehad van de zon en de wind en ze had bezorgd, maar toch ook of het haar niet al te veel kon schelen, gevraagd of haar vader nog boos was. En later had ze hem verteld over het naaktzwemmen. Onzin. De verzinsels van die Stafmaat waren onzin.

Hij sprak kalmerend tegen haar. 'Morgen laten ze je gaan, met allerlei verontschuldigungen.' 'Jij gelooft me, hè?' 'Och lieveling, je weet toch dat ik je voor honderd procent vertrouw.' 'Geen honderd procent,' zei ze. 'Negen-en-negentig. Je zult nooit helemaal zeker weten of jij de vader van het kind bent. Geen enkele vader is helemaal zeker. Dat zijn alleen de moeders.' 'Ik ben zeker.' 'En als het kind nu eens op Brooshoofd zou lijken, als toeval, als speling van de natuur?' 'Dan ben ik nog zeker,' zei de schat, 'maar dan krijg je wel die

Stafmaat als een terriër achter je aan.' 'Als jij me gelooft, interesseert de mening van die vent me geen barst,' zei ze en ze viel in slaap, onrustig, vanwege de smalte van het bed en de zenuwen en het kind, dat honderd diepe kniebuigingen maakte in haar buik.

Het grootste deel van de volgende dag brachten ze op het politiebureau door. Ze werden afzonderlijk ondervraagd, langdurig, hardnekkig, met eindeloze herhalingen. Ze werden er doodmoe van. Tenslotte zei Stafmaat tegen Anne: 'Ik laat je gaan. Ik heb geen bewijzen tegen je. Het pleit in je voordeel dat jullie met het kistje naar Zierikzee zijn gegaan, toen Brooshoofd al zoek was. Maar dat kan ook uit slimmigheid zijn gedaan. Misschien heeft iemand het kistje bij je gezien en heb je toen dat verhaal over het vinden ervan in de Grevelingen bedacht. In je nadeel pleit veel, onder andere dat je het kistje pas een dag na het vinden aan je man hebt laten zien. Dat is erg onwaarschijnlijk. Zo iets vergeet je geen vierentwintig uur. Hoe dan ook, ik laat je gaan. Blijf bereikbaar. Verlaat vooral het land niet.' 'Ik zeg u nog eens dat ik niets anders dan de waarheid heb verteld,' zei Anne.

Henk ging mee. Hij wilde haar niet alleen in

Battenoord laten aankomen. Ze haalden nog net de laatste pont uit Hellevoetsluis. Thuis vertelden ze alleen dat de politie informatie wilde over het kistje, hoe het in Annes bezit was gekomen, hoe ze het open gekregen hadden, aan wie ze iets verteld hadden over de inhoud ervan.

'Ze dachten waarachtig dat ik de vertrouweling van die Brooshoofd was,' zei Anne.

Daarna gingen ze naar bed. Het leek al weer lang geleden, de tocht naar Rotterdam, een weggepoetste vlek, een hagelbui, even snel vergeten als hij gekomen was. Anne keek bij het licht van de bijna volle maan naar Henks profiel. Hij scheen rustig te slapen. Zou er werkelijk geen enkele twijfel in zijn hart zijn?

Giel Nolen, het rund, de lummel, verspreidde de roddel, die als een besmettelijke ziekte om zich heen greep op Schouwen-Duiveland en op Goeree-Overflakkee. Hij móest het kwijt aan de mensen, dat wat hij als zijn belangrijkste ontdekking beschouwde. Een paar dagen later wist iedereen het: Anne Strijen, die met die Delftse student was getrouwd, had misschien Brooshoofd vermoord. Ze was dagenlang

verhoord in Rotterdam en tenslotte vrijgelaten wegens gebrek aan bewijs. Wel was zeker dat ze een kind van de professor verwachtte. Daar had die Boesschoten niks van geweten en hij zat er nu mooi mee opgescheept. Ook Strijen moest er wel van horen en hij hoorde het ook. Hij geloofde aanvankelijk wat men hem vertelde, niet dat Anne de man vermoord zou hebben, wel dat ze een verhouding met hem had gehad. Met zo'n vreemde snoeshaan als die professor, dat kon hij zich voorstellen, dat was net iets voor die vrijbuitigerige dochter van hem. Hij kwam thuis en maakte zijn dochter vreselijke verwijten. Henk was in Delft. Maar Piet was thuis. Hij had de roddel al een paar dagen eerder gehoord en had besloten erover te zwijgen. Nu stond hij op en ging voor zijn vader staan, hij was groter dan zijn vader, dat viel zowel Anne als haar moeder op.

'Het zijn natuurlijk allemaal leugens,' zei hij. Zijn stem was te jong en beefde te veel om echt indrukwekkend te zijn, maar er lag wel een dreiging in, alsof hij niet voor zichzelf instond als zijn vader de beschuldigingen zou herhalen. Anne stond op. Ze pakte met twee handen Piets bovenarm vast en drukte haar hoofd even tegen zijn schouder. 'Het zijn allemaal

leugens,' zei ze. Strijen ging zitten.

'Ik zal precies vertellen wat er gebeurd is,' zei Anne, 'en als ik zelfs hier niet geloofd word ga ik weg. Nu meteen en voorgoed.' 'Je hebt tegen mij nog nooit gelogen,' zei moeder. Anne vertelde. Toen ze klaar was, mompelde Strijen een verontschuldiging. 'Het spijt me. Het werd me in het dorp voor zéker verteld.' Over het uittrekken van haar kleren zei hij niets. Anne zweeg. Ze kon zich niet voorstellen dat ze haar vader ooit nog iets van belang te zeggen zou hebben.

De maanden die volgden waren ellendig. Aan alles voelde Anne dat ze verdacht werd, dat ze door de mensen al veroordeeld was. O, niet door iedereen. De burens, de familie Klaasen, geloofden haar en de dominee en haar oude schoolmeester. Maar de meeste mensen weken terug als ze haar zagen, zorgden, als ze wilde passeren, net voor de decimeter meer ruimte dan ze anders zouden hebben gedaan. Als men haar zag, staakten de gesprekken om even later door te gaan, net iets luider dan tevoren. Sommigen ook waren ronduit grof. Toen Henk een keer door het dorp liep, langs een groep opgeschoten jongens, riep er één hard door de avondstilte: 'Ha, Jozef.' De rest barstte uit in luid

gelach. Blijkbaar had het grapje al eerder onder hen de ronde gedaan, anders hadden ze het zo vlug niet begrepen. Het gebeurde ook eens dat iemand ostentatief een winkel uitliep toen Anne binnenkwam, maar deze openlijke tekenen van vijandschap waren toch uitzondering. De meesten zochten het in kleine gebaartjes, zoals mompelend groeten.

Henk en Anne konden het verdragen. Ze doorstonden het omdat ze wisten dat het van korte duur zou zijn. Al gauw zouden ze het eiland verlaten en ergens anders hun eigen leven opbouwen. Hennie kon het verdragen. Veel van de kleine tekenen van roddel merkte ze niet op; ze had zware lijnen nodig en die werden in haar bijzijn niet getrokken. Het gebeurde werd haar trouwens nauwelijks aangerekend.

Piet kon het verdragen. De eerste de beste keer dat iemand in zijn aanwezigheid een toespeling maakte (een jongen van negentien) gaf hij hem zo'n ongenadig pak slaag, dat niemand nadien nog de moed had het onderwerp in zijn bijzijn aan te roeren. Annes moeder kon het verdragen. Zij kwam weinig buitenshuis en leefde meestal naar binnen gekeerd. Bovendien was zij volkomen zeker van de onschuld van haar dochter; dat

geeft weerstand. Strijen kon het niet verdragen. Voor hem was het 't ergst. Hij had een fijn gevoel voor het gedrag en de houding van de mensen en hij vreesde meer dan wie ook hun oordeel. Het werd hem onverdraaglijk vooraan in de kerk te zitten, de ogen van alle gemeenteleden op hem gericht. Hij besloot uit de kerkeraad te gaan. Zijn vrouw en ook de dominee raadden het hem af. Hij zou door deze daad de indruk wekken dat Anne inderdaad schuldig was. Hij erkende dat, maar hij voelde zich zó ongelukkig daar voor in de kerk dat hij het er niet kon uithouden. De dominee ging zover dat hij de volgende zondag in het grote gebed God om vergiffenis vroeg voor de zonde van de verdachtmaking en laster, die in de gemeente woekerde. Het hielp niet. De roddel hield aan en Strijen verliet de kerkeraad.

Het liefst was hij nooit meer in de kerk gekomen, maar dat kon hij voor zijn geweten niet verantwoorden. Naar een andere kerk gaan had geen zin. Iedereen wist immers van de zaak af. Wat is zo'n eiland klein als je wilt dat het groot is. Hij nam het zijn dochter kwalijk dat ze deze ellende over het gezin, over hem had gebracht. Goed, 't was allemaal gelogen, dat nam hij nu ook wel aan, maar als ze niet voorbarig zwanger was

geworden, als ze niet zo'n zwerfster was geweest, als ze een ordentelijk meisje was geweest, minder buitenissig, niet zo vervloekt eigenzinnig, dan was dit alles niet gebeurd. Hij verweet het haar, maar in stilte. Als hij sprak zou hij alleen staan in het gezin. Zelfs Hennie zou hem afvallen, dat wist hij heel goed. Zo leed Strijen en al was zijn houding niet erg sympathiek en waardig, zijn ellende was er niet kleiner om - integendeel.

De kerstdagen en oud en nieuw brachten Henk en Anne door in Harderwijk. Vijf januari ging Henk naar Delft om zich voor te bereiden op zijn laatste tentamen. Anne reisde door naar Battenoord. Ze begon zwaar te worden, maar ze voelde zich best. De stemming thuis was mat. De Strijens waren gedurende de feestdagen nauwelijks van de boerderij geweest, met uitzondering van een paar maal naar de kerk. Zelfs op oudejaarsavond, als toch altijd de buurtschap na de klok van twaalf naar buiten kwam om elkaar de hand te schudden en een paar rotjes de ruimte te geven, zelfs die avond waren ze binnen gebleven.

Anne was nog geen uur in huis of ze had al het gevoel te willen ontvluchten, weg uit die verstikkende sfeer, weg van dat eiland, weg van ieder eiland, omdat een eiland zulke duidelijke grenzen heeft. Was het maar zomer, dan kon ze met haar boot de wijldte opgaan, dat hielp altijd. Hoewel, in haar toestand, makkelijk zou het niet zitten in een zeilbootje.

Ze nam weer haar deel van het huishoudelijk werk van moeder over en van vader de zorg voor de kippen. Het viel haar op dat opoe snel verouderde. Ze bleef lang in bed 's morgens, en als ze op was zat ze kleintjes in haar

rieten stoel achter de kachel. Ze schildte de aardappels, schrapte eens een paar wortels, dat was het wel zo'n beetje. Achtenzeventig was ze, oud, maar ook weer niet stók.

Ik ga hier weg, dacht Anne. Nog twee, hoogstens drie maanden. Heerlijk om in een nieuwe omgeving te komen, waar de mensen niet zulke onzinnige dingen van haar dachten, heerlijk ook om samen met Henk een ander, eigen leven te beginnen - maar wat zou ze haar Grevelingen missen! Iedere dag klom ze op de dijk, iedere dag was het anders. Eb, vloed, dooddij, springvloed, grijs, blauw en geel, hoe zei wijlen Brooshoofd het ook weer? Dodelijke zee, zei hij, maar vooral altijd veranderend, dat vond ze ook, het water en de lucht, nooit was het 't zelfde. De mensen op het eiland veranderden niet, veranderingen werden al gauw goddeloos of lichtzinnig genoemd. Het lijkt wel of mensen naarmate ze dichter bij de zee wonen onveranderlijker, conservatiever zijn, dacht Anne. Komt dat uit verzet tegen de veranderlijke aard van de zee, of is het angst voor het water - dodelijke zee? Of is de zee niet veranderlijk, omdat hij altijd weer komt, altijd weer gaat, omhoog, omlaag, de hartslag van de eeuwigheid? Het weekend van 10 januari en dat van

de 24^{ste} kwam Henk niet naar Flakkee, omdat hij alles op alles wilde zetten om af te studeren vóór het kind werd geboren. Niet omdat zijn kind vanaf het begin het kind van een ingenieur moest zijn, maar omdat hij Anne zo kort mogelijk met de baby bij haar ouders wilde laten. Zaterdag 31 januari kwam hij wel, tot vreugde van Anne, die twaalf dagen zonder hem ontzettend lang vond. De overige familieleden zagen hem ook graag komen, omdat hij ondanks zijn rustige aard, voor afleiding zorgde. En bijna altijd was hij goed geluimd. Het stormde, die zaterdag.

Een diepe depressie ten noordwesten van Schotland was er de oorzaak van dat boven het noordelijk deel van de Noordzee een orkaan woedde. Op de Atlantische oceaan, ten zuiden van IJsland, bevond zich een hogedrukgebied dat zich naar het oosten bewoog en de bewegingsrichting van de depressie daardoor verstoorde. Het gevolg was dat het stormveld de Noordzee werd opgejaagd. Toen Henk op zijn scooter van Middelharnis naar Battenoord reed viel het hem op dat het stevig woei uit het noordwesten, 't Was misschien overdreven, maar sinds hij de geschriften van die gekke Brooshoofd had gelezen was hij altijd op zijn hoede als de wind in de

noordwestelijke hoek zat. Vooral toen hij bedacht dat het de komende nacht ook nog springvloed zou zijn, besloot hij nauwkeurig aandacht te besteden aan de weersverwachting. Anne hoorde de scooter en kwam hem tegemoet. Ze kusten elkaar omstandig, midden op het erf, voor ieder zichtbaar, wat men in de buurt altijd nogal vreemd van hen vond. Daarna ging Henk mee naar binnen, naar de keuken, waar het heerlijk naar koffie rook. Annes moeder en Piet zaten er. Henk gaf zijn schoonmoeder een hand en tegen Piet zei hij: 'Zo, kleine jongen.'

Piet lachte goedmoedig en nodigde zijn zwager uit tegenover hem te komen zitten en de hand van de kleine jongen op het tafelkleed te drukken. Henk deed wat hem gevraagd werd. Beiden zetten een elleboog op tafel, handen tegen elkaar en duwden. Henk werd rood van inspanning, Piet lachte alleen vriendelijk en toen hij daar zin in had duwde hij Henks hand alsof het een twijgje was op het tafelblad. 'Ik hou toch nog van je,' zei Anne troostend. 'Wat ben je toch een bul,' zei Henk.

'Ach,' zei Piet, 'je moet maar denken, uiteindelijk trok David tegen Goliath aan het langste eind.'

Om zes uur luisterde Henk naar de weersverwachting van de radionieuwsdienst. Dat was niet mis.

Waarschuwing voor zware storm tussen west en noordwest, geldend voor alle districten van het Nederlandse kustgebied. De omroeper voegde eraan toe: 'Boven het noordelijk en westelijk deel van de Noordzee woedt een zware storm tussen noordwest en noord. Het stormveld breidt zich verder uit over het zuidelijk en oostelijk deel van de Noordzee. Verwacht mag worden dat de storm de hele nacht zal duren.' 'Hoor je dat?' vroeg Henk. Zwaar weer, hè?' zei Anne.

'Ik bedoel: zware storm tussen noordwest en noord. Herinner je je Brooshoofd?' 'Nee, nooit van gehoord,' zei Anne sarcastisch. 'Weet je niet meer wat hij schreef over de berekeningen van Schalkwijk? Als er een zware storm zou zijn precies uit noord-noordwestelijke richting en het zou toevallig ook nog hoge springvloed zijn, dan zou de waterstand erg hoog worden. Dan zouden de dijken langs de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden het niet houden.' 'Is dat een conclusie van die Schalkwijk?' 'Die laatste conclusie lijkt me van Brooshoofd zelf.' 'Ik mag die man niet; God hebbe zijn ziel,' zei Anne. 'Gemakshalve geloof ik hem ook maar niet. Jij?' 'Niet alles wat hij heeft geschreven is onzin,'

zei Henk. 'Hou je dus gereed om vannacht met je vinger in de dijk te gaan zitten.' 'Wat zeg je nou?' vroeg Piet. 'Er is een verhaal over een jongen die een heel klein gaatje in de dijk ontdekte,' zei Anne. 'Omdat het water er doorstroomde en het gat verder zou uitslijpen heeft hij zijn vinger erin gestoken en is zo een nachtje blijven zitten. Op die manier heeft hij het land voor een watersnood behoed. In Delft weten ze daar natuurlijk alles van.' 'Zo is het,' zei Henk. 'Je moet er *iets* voor doen om civiel ingenieur te worden.'

Na het avondeten ging Hennie naar een vriendin in Nieuwe Tonge. Ze kreeg de waarschuwing van haar moeder mee om op te passen dat ze niet met fiets en al van de dijk zou worden geblazen. 'En om half elf thuis zijn,' zei Strijen. Opoe ging naar bed. De rest van de familie zat bij elkaar in de woonkamer, praatte wat, dronk koffie. Henk luisterde naar de wind en dacht aan Brooshoofd. 'Waarom is juist noordnoordwestenwind zo gevaarlijk?' vroeg Anne. 'Dat komt door de vorm van de Noordzee. Die lijkt op een trechter, met de wijde opening tussen Schotland en Noorwegen. De nauwe opening ligt in het zuiden en heet dan ook het Nauw van Calais. De wind stuwt het water op in deze trechter en het is gebleken dat die opstuwing voor onze

kust het grootst is bij noordnoordwestelijke wind. Vloed tengevolge van een storm, we spreken dan ook van *stormvloed*.' 'Ik heb al heel wat stormvloedën meegemaakt,' zei Strijen. Deze zullen we ook wel overleven. Komaan, ik kruip er vanavond vroeg onder.' 'Zouden we niet eerst even op de dijk gaan kijken, of op de Kaai?' vroeg Henk. 'Dat heeft nou niet veel nut. 't Is straks laag water. Als 't hoog water werd, dan ging ik er misschien even heen. Jij maakt je te gauw ongerust, jong. Maar ja, jij komt dan ook van dat dooie IJsselmeer. Hier zijn we wel anders gewend.' Hij ging naar bed; Annes moeder ook. De storm liet Henk niet los. 't Was ook moeilijk er niet over te denken. De wind floot om het huis met een fanatisme als in ieder geval Henk niet eerder had meegemaakt.

Hennie intussen, zag er vreselijk tegenop om terug te fietsen naar Battenoord. Ze was op de heenweg inderdaad bijna van de dijk geblazen. Ze zat nu bij een vriendin, Joke Kloosterman. 'Blijf hier toch slapen,' zei mevrouw Kloosterman, 't Is geen doen in dit weer.' Ik durf niet voor mijn vader.' Hebben jullie geen telefoon?' 'Nee. Wel bij Klaasen, op de dijk.' 'Kun je die niet vragen om het even te gaan zeggen?' vroeg Joke. Ja, laat ik dat maar doen,' zei Hennie aarzelend.

'Ik zal er morgen wel gezeur over krijgen, maar nou ja.' 'Je kunt van hier direct naar de kerk gaan. Dan zie je je ouders daar.' Ik heb geen hoed bij me.' Je kunt er toch een van mij lenen,' zei Joke en daarna gingen ze opbellen. Arend Klaasen kwam het zeggen bij Strijen. Toen hij de lage zijdeur opendeed, leek het of het huis weg zou waaien. Hennie blijft bij Kloosterman slapen,' schreeuwde hij boven de wind uit. 'Ze durft niet door de storm.' Voor ze iets terug konden zeggen was hij al weer verdwenen.

Ik ga nog even naar de Kaai,' zei Henk. 'Ga je mee?' Maar Anne voelde zich niet al te fit en ze was ook bang om te vallen door de wind. Dat risico wilde ze niet lopen voor het kind. 'Ik ga mee,' zei Piet. Het woei werkelijk formidabel. Piet en Henk grepen elkaar vast en liepen naar het haventje. Potverdikkie,' zei Piet. 'Het is toch eb?' 'Ja, 't zou eb moeten wezen.' Het water stond hoog tegen de kademuur op, alsof het vloed was. 'Als dit laag water is dan kunnen we nog lachen vannacht,' zei Henk. 'Laten we eens gaan vragen wat de polderopzichter ervan vindt.'

Ze vonden deze man wakker, gekleed in zijn

stormkleding, laarzen en oliegoed en met een bezorgd gezicht. En toch nog onverwacht kreeg Henk zijn bange vermoedens bevestigd. 'Ik geloof dat het misloopt,' zei de opzichter. 'Ik ga met een paar man de sluizen sluiten die polder Battenoord met polder Klinkerland verbindt. Loopt de ene polder vol, dan kan de andere toch gespaard blijven.' 'Moeten mijn ouwelui uit bed komen?' vroeg Piet. 'Dat zou ik ze zeker aanraden. Met zulk hoog water als er nou aankomt, kun je niet in bed blijven liggen,' zei de polderopzichter en daarna verdween hij met twee andere mannen in een auto, in de richting van de sluizen.

Henk en Piet liepen terug naar huis. De gierende wind blies hun sneeuw en hagel in het gezicht. Thuis wekten ze vader en moeder. Mopperend kwam Strijen uit zijn bed, maar nu de opzichter het had gezegd zag hij het belang er wel van in. 'Zullen we opoe ook wekken?' vroeg Anne. 'Ik zal haar in het bed op zolder stoppen,' zei moeder. 'Gebeurt er wat, dan ligt ze toch veilig.'

Alle slaapkamers waren op de begane grond. Boven het woonhuis was een zolder, meer een grote vliering eigenlijk. Achter het woonhuis was de deel, waar de

koeien stonden. Henk hield het in huis niet uit. Hij besloot opnieuw naar het haventje te gaan. Weer ging Piet mee. Het hagelde niet meer. Water sloeg over de zeedijk, bij vlagen, maar steeds meer, steeds heviger. De maan werd even zichtbaar, scheen op het spattend water, zette de dijk in een witte gloed. Achter de dijk in het bouwland, werd het al drassig, waren hier en daar al diepe plassen. Henk had in Delft genoeg geleerd van waterbouwkunde om te weten dat het gevaar van dijk *doorbraak* nu snel toenam. Bijna overal op het eiland bestonden de dijken uit grond, afgedekt met een grasmat, zogenaamde *groene* dijken. De toplaag en ook de buitenkant daarvan is vrij poreus; water dringt er gemakkelijk in en doorweekt het dijklichaam. Het gevaar wordt dan groot dat de dijk zijn samenhang verliest. Door de grote waterdruk aan de buitenkant en het gebrek aan tegendruk aan de binnenkant kan het binnentalud gaan schuiven, zakt van het dijklichaam af en de dijk bezwijkt.

Ze waren op de dijkweg aangekomen en waadden met hun rubber laarzen door het water dat er nu voortdurend over spoelde. Er stond een auto met afgeslagen motor, lichten uit. Een man was bezig zijn

vrouw te overreden de auto uit te komen. Ik krijg hem niet meer aan de praat. We komen er niet door. Je kunt hier toch niet blijven, mijn lieve mens,' zei hij. 'Kunnen we helpen?' vroeg Piet.

'Bedankt, maar we redden ons wel,' zei de man. 'Ik vond het veiliger om met mijn vrouw en de kleinen naar het dorp te gaan, maar er slaat al te veel water over de dijk. We lopen terug naar huis.' Zijn vrouw was intussen met tegenzin uit de auto gekomen. De man boog zich over de achterbank en kwam even later te voorschijn met een bundeltje dekens waar een baby in was gewikkeld. Hij gaf zijn vrouw het pakket aan, dook opnieuw naar binnen en produceerde een kleuter van een jaar of drie. Met dit kind op de ene arm, de andere om het middel van zijn vrouw geslagen, sopten ze door het water weg.

'Het is niet ver,' zei hij nog en hij knikte in de richting van een huis dat een meter of tweehonderd van de dijk in de polder stond, maar dat was iets wat Piet natuurlijk precies wist. Niet wist hij dat van dat huis twee uur later niets meer over zou zijn en dat de angstkreten van deze mensen dan al voor eeuwig zouden zijn verwaaid. Hij wist het niet, want niemand

wist welke vreselijke dingen er op het punt stonden te gebeuren. De wind gierde; en steeds meer water sloeg over de kruin van de dijk.

Bij het haventje stond de polderopzichter met vijf andere mannen. Ze keken met bezorgde ogen naar de peilschaal, die aanwees dat het water 3 1/2 meter boven NAP was. Het gaat verkeerd,' zei de opzichter. 'We houden het nooit. We moeten de huizen langs om de mensen te waarschuwen.' Zelf ging hij naar zijn telefoon om de burgemeester in Nieuwe Tonge op te bellen, de anderen verspreidden zich om bij alle huizen waar geen licht aan was de mensen wakker te maken. Ook Piet en Henk hielpen daarbij. Vergeten was de smaad die de familie had ondervonden - wie dacht daar nog aan? Henk belde aan bij een klein huisje, waarin een bejaarde man en vrouw woonden. Hij waarschuwde voor het gevaar. Ze bedankten hem en zeiden dat ze hun kostbaarste spullen naar boven zouden brengen. Hij was de laatste in hun leven met wie ze zouden spreken, want vóór het licht werd waren ze verdronken. Daarna bonsde Henk op deur en ramen van een boerderij die nog in diepe duisternis was gehuld. Er begon een hond te blaffen en even later verscheen een man in lang ondergoed. 'Opstaan!'

schreeuwde Henk boven de wind uit. 'Er is gevaar dat de dijken het begeven.'

Deze man wist van aanpakken. Hij maakte zijn vrouw en zeven kinderen wakker en beval hen zich warm aan te kleden. Zelf maakte hij de paarden los en joeg ze de stal uit. Hopelijk zouden ze slim genoeg zijn om op een dijk te klimmen. Daarna laadde hij zijn hele gezin in de auto en zonder ook maar één stoel naar de zolder te brengen reed hij naar het dorp. Hij woonde aan een binnendijk; daarover sloeg nog geen water, omdat in de polders immers alleen nog maar het kleine beetje water stond dat over de zeedijk was geslagen. 'Geen risico voor wat meubilair,' zei hij.

Zijn boerderij zou worden weggespoeld met alles wat erin was - daar waren wél zestien koeien en tweehonderd kippen bij, maar de mensen waren gered.

Henk ging ook nog eens thuis langs. Hij wilde zeggen dat ze er goed aan zouden doen naar de vliering te gaan, maar een paar minuten voor hij kwam, begon water onder de deur door naar binnen te siepelen. Zijn schoonouders en Anne waren druk doende alle voorwerpen van enige waarde hoog te leggen, op de

kasten, op stoelen die ze op hun beurt op tafel hadden gezet, op planken aan de wand.

'Mirakel wat slaat er een water over de dijk,' zei Strijen. 'Dat wordt een nieuwe inundatie.' Inundatie, een paar decimeter water op het land, dat kenden ze uit de oorlog, toen dit met opzet was gedaan uit verdedigingsoverwegingen. 'Misschien blijft het daar niet bij,' zei Henk. 'De dijken staan onder enorme druk en ze worden week door het overslaande water.' 'Waar is Piet?' vroeg Annes moeder. 'Hij is de huizen langs om mensen te waarschuwen. Ik ga ook weer.' 'Zul je voorzichtig zijn?' vroeg Anne. Ze stond halverwege de trap naar de vliering, haar bollende schort naar voren. Haar ouders waren al boven, want er stond te veel water om zonder laarzen nog op de vloer te staan. Ik ben voorzichtig.' Mij kuste haar en ging weer naar buiten.

De wind gierde; het water steeg en steeg. Het was nog meer dan een uur vóór hoog water. Na het telefoontje van de polderopzichter was de burgemeester naar Battenoord gekomen. Hij stond met een paar mannen op de dijk te overleggen. Ik heb de gemeentesecretaris gevraagd een aantal mensen die een auto hebben uit

hun bed te bellen en hierheen te sturen,' zei hij.
'Degenen die hier vandaan willen hebben dan vervoer.
Vrouwen en kinderen eerst, zou ik zeggen.' Inderdaad
waren er op de weg naar Nieuwe Tonge autolichten te
zien. De secretaris had blijkbaar niet voor niets een
beroep op de autobezitters gedaan.

Henk keek rond of hij Piet zag, maar die was nergens te
bekennen. Blijkbaar was hij nog in de weer als wekker,
't Was tegen vieren. De wind zwol nog aan, floot,
jankte, in een definitieve aanval op het door dijken
beschermd land. De mannen op de dijk zetten zich
schrappig tegen dit geweld. Ze voelden dat er een
beslissend ogenblik aanbrak. In het vage licht van een
maan waar een leger van wolken langs voortjoeg
zagen ze de dijk, één waterzee, witschuimend
oplichtend, zo helemaal niet meer de solide wal
waarachter men zich veilig kon voelen. Met donderend
geweld brak de dijk.

Een paar honderd meter van de plek waar Henk en de
andere mannen stonden gebeurde het, precies achter
de boerderij van Strijen. Een huizenhoge muur van
water en klompen aarde besprong de polder, dreunde
tegen de boerderij, sleurde de deel met twintig koeien,

drie paarden en een hok varkens los van het woonhuis en joeg de brokstukken het land in, weg, uit elkaar geslagen, vernietigd. Verbijsterd stond Henk daar en keek en vroeg zich af of het woonhuis er echt nog stond. En het water rolde als een twee meter hoge muur de polder in. Kleine huisjes, neergezet in het kader van de landarbeiderswet, voor kleine luyden die op een halve gemet grond zelf wat konden verbouwen, ze werden meegesleurd met alles wat erin was. Sterkere huizen doorstonden de schok. Hun bewoners zagen de ramen en deuren inbeuken door het water. Zij vluchtten gillend van angst de trappen op en zagen door het trapgat onder zich hun woonkamers volkolken, ze hoorden hun drijvende meubilair tegen het plafond bonken en ze hieven hun armen naar de hemel en riepen vertwijfeld: 'O God, red ons, want wij vergaan.'

Terwijl de polder volstroomde, stonden op de binnendijk een aantal auto's uit Nieuwe Tonge en ze stonden er nog droog. Vrouwen en kinderen die dat wilden werden door leden van de brandweer en van het gemeentepersoneel naar de auto's gebracht en voor zover nodig erin geholpen. Het water steeg onrust-barend. Piet had de vloedgolf de polder in zien komen

toen hij uit een huis kwam waar hij de zorgelijke toestand bij de zeedijk had gemeld. Hij klom snel op de binnendijk, waar twee auto's stonden. In één ervan hielp een man zijn vrouw en drie kinderen instappen, bij de andere stond Tegelaar, een ambtenaar uit Nieuwe Tonge, die Piet wenkte.

Ik moest tot hier rijden, zeiden ze. Weet jij wie ik moet halen?' vroeg hij. Ik denk iedereen die maar mee wil. Laten we naar Battenoord lopen. De burgemeester is bij de Kaai.' Ze liepen samen op, maar al gauw begon het water over de dijk te stromen. Terug maar,' schreeuwde Tegelaar. 'Dit halen we nooit.' Arm in arm bereikten ze de auto's. Nog een man en vrouw en twee kleine kinderen stonden op de dijk, tot de enkels in het water. Vlug in mijn auto,' riep Tegelaar. 'Ik draai om en neem jullie mee naar Tonge.'

De vrouw en de kinderen stapten in, terwijl Piet en de mannen naar de andere auto liepen om te kijken waarom hij niet wegreed. Hij slaat niet aan - te nat,' riep de chauffeur. 'Help me duwen.' Hij kwam er zelf uit en met z'n vieren begonnen ze de auto door het water te duwen, 't Was geen doen. Waar moest dat heen? Plotseling kwam er een grote waterhoos op hen

af en sloeg bruisend over hen heen. Tegelaar verloor zijn evenwicht, gaf een akelige schreeuw, die even de wind overstemde en werd meegevoerd door het water.

Nu pas begreep Piet dat zij in levensgevaar verkeerden. Lang had hij niet om zich daar zorgen over te maken. De situatie werd snel slechter. Steeds hogere golven sloegen over de dijk, tegen de auto aan, tegen hen aan. Hij keek om en zag iets afschuwelijks gebeuren. De auto van Tegelaar, waar juist de vrouw met de twee kinderen in waren gestapt, zakte scheef weg omdat er een stuk dijk afbrockelde, bleef een paar tellen hangen. Een grote golf kwakte er tegen aan. De auto verdween in het woedende water. 'De auto, de andere auto!' schreeuwde Piet. 'Duwen, duwen,' riep de chauffeur van de overgebleven wagen. 'In godsnaam, duw!' De man die net zijn vrouw en kinderen had zien omkomen, stond wezenloos voor zich uit te kijken. Met z'n tweeën probeerden ze het nog even. Het ging niet meer. 'We moeten je vrouw en kinderen eruit halen,' riep Piet. 'Zo dadelijk slaat jouw auto ook van de dijk.' 'Nee. Duwen, duwen.' Maar Piet rukte een portier open en haalde een kind eruit. Met dat kind op de arm probeerde hij schuifelend naar een huis te lopen dat hij een meter of honderd voor zich uit zag. 'Laat dat, blijf hier!' schreeuwde de vader van het kind, maar nauwelijks had hij het gezegd of een enorme golf ontladde zich over hen en hij en de auto spoelden van de dijk, het water in. Behalve Piet en het kind was er nu nog alleen de eigenaar van de eerste auto. Deze man leek zich nauwelijks nog te interesseren voor wat er gebeurde. Toch zou hij het overleven en later vertellen hoe het was gegaan. Terwijl hij voetje voor voetje door het water waadde om Piet en het kind te bereiken,

brokkelde de dijk onder de voeten van die beiden weg. Juichend sloeg het water een groot gat, waarin Piet Strijen, oud veertien jaar, met het kind in zijn armen verdween.

De wind gierde; en het water nam het land in bezit.

Ten prooi aan grote wanhoop liep Henk over de zeedijk in de richting van de boerderij van Annes ouders. Na een paar honderd meter werd hem de weg versperd door het gat dat in de dijk was geslagen. Er was geen sprake van dat hij precies kon zien wilt er aan de hand was. Er stond in ieder geval nog een stuk van het woonhuis, dat meende hij wel zeker te kunnen zeggen. Hij bad, hij smeekte in stilte dat Anne nog in leven zou zijn. Dat was het enige wat hij kon doen, verder was hij machteloos. Hij ging terug, liep een minuut of tien over een binnendijk om te zien of hij ergens kon helpen. Hij zag een paar auto's staan waar mensen omheen liepen. Hij wilde erheen gaan, maar hij haalde het niet. Een stuk dijk werd weggeslagen, zodat er een gapend gat tussen hem en de auto's ontstond. Hij moest nu als de drommel maken dat hij in een huis of in een boom kwam, anders verdronk hij, realiseerde hij zich ineens scherp. Ja, als de drommel. Met de minuut werd het moeilijker op de been te blijven. Wacht eens, daaronder, bijna tegen de dijk aan, stond een schuur. Als hij daar eens in kon komen. Erin? En dan? Stel dat er geen trap was naar de hooizolder. Bovendien kon hij de deur niet bereiken. Het snel stromende water zou hem zeker meesleuren als hij het probeerde.

Mij besloot terug te gaan, maar vóór hij een stap kon

doen sloeg er een grote watermassa tegen zijn rug en kwakte hem van de dijk. Hij kwam terecht tegen de schuur, raakte half bewusteloos van de klap, maar klauwde zich toch vast, met de kracht die je in doodsangst blijkt te hebben. Hij vond een kier om zijn hand in te steken en werkte zich omhoog. Hoe hij het redde wist hij zelf niet, maar hij zag kans op het glooiende, houten dak te komen en vandaar was het niet moeilijk de nok te bereiken. Hij zette zich er schrijlings op, hield zich vast aan een uitstekende windveer. Daar zat hij, kletsnat, in de ijzig koude wind, maar hij leefde. Over een paar uur was het licht, dan zouden ze hem wel vinden.

De wind gierde; en langzaam verstijfden zijn vingers en verdween uit zijn tenen het gevoel.

Toen Anne en haar ouders naar de zolder waren gegaan, verdreven door het binnensiepelende water, wisten ze niet goed hoe ze zich daar moesten inrichten. De zolder werd verlicht door een vrij zwakke, elektrische lamp. Aan de kant waar de deel was stond een bed. Daarin lag opoe, onder een dikke vracht dekens. Verder stonden er een aantal kisten, een oude kinderstoel, een stapel planken, enfin het soort dingen

die je op een zolder vindt. De schuine zoldering was met planken beschoten. Op een hoogte van één meter tachtig liepen zware balken, waaraan langere personen in het verleden al veelvuldig hun hoofd hadden gestoten. Het was koud op zolder. Gelukkig lag er in de langwerpige kist nog een stapel paardedekens, waarvan ze er alle drie één omsloegen. Strijen vond een oude, rieten leunstoel, waar hij ook een deken overheen gooide en hij beduidde Anne erop plaats te nemen, 't Klonk wat bevelerig, maar 't was aardig bedoeld. Toen ze zat zocht hij een blok hout dat als voetenbankje dienst kon doen. Anne was blij dat ze zat. Met een kind van acht maanden in haar buik was staan vermoeiend geworden. Ze soesde weg. Strijen en zijn vrouw gingen naast elkaar op een kist zitten. 'Henk had toch gelijk,' zei Strijen, zachtjes om opoe en Anne niet in hun sluimer te storen. 'Het is bar weer.' 'Hij weet wel wat,' zei zijn vrouw.

Strijen stond op en keek door het trapgat. Er stond een centimeter of tien water op de vloer. 'Precies de inundatie,' zei hij. 'Als het straks eb wordt, zakt het wel weg.'

Hij ging weer zitten. Zwijgend zaten ze, ieder met hun

eigen gedachten. De klap overviel hen als een aardbeving, moordend, onverwacht, catastrofaal. Een geluid als van een hevig onweer. Het licht ging uit. Kraken van hout, overstemd door het gebulder van golven. En ineens de gierende wind, ijskoud in hun gezicht. Niet begrijpend, verstijfd van doodsangst, keken ze naar een muur van water, die op een paar meter afstand voorbijraasde, op de plaats waar eerst de deel, de stallen, de hooizolder waren geweest. Driekwart van de boerderij was weggeslagen, alleen het woonhuis waarin zij zaten stond er nog, aan één kant open naar wind en water. Op anderhalve meter afstand van opoe's bed was het huis in tweeën gescheurd. Twee meter onder haar kolkte het water zijn triomfantelijke overwinningswals. 'Mijn God,' stamelde Strijen toen hij weer woorden had. 'Alle beesten zijn weg,' zei Anne. 'Odysseus, de andere paarden, de kalveren.' De dood is vlak langs ons heengegaan,' zei Strijen. 'En het gevaar is nog groot. Het water stijgt. Het zal op zolder komen.' Hij begon planken over de hanebalken te leggen. Toen de planken met voldoende lengte op waren, hielp hij Anne en zijn vrouw naar boven te klimmen. Alles wat er aan dekens te vinden was, gaf hij hun aan.

'Wat doen we met opoe?' Ze overlegden. Het was onmogelijk het bed op de balken te hijsen. En opoe uit bed, in die wind, zittend op een balk? Ze zou het geen uur volhouden. Besloten werd om met behulp van de korte planken die nog over waren het bed wat hoger te zetten en er het beste van te hopen. 'Zorgen jullie maar voor je eigen, ik ben oud,' zei opoe. 'Alles komt terecht, opoe. Straks wordt het licht en dan komen ze ons achter mekaar halen. Een paar uurtjes houden we het best uit,' zei Strijen.

Hij zeulde het bed een meter verder weg van het gat en zette de planken eronder. Daarna klom hij bij zijn vrouw en dochter op de hanebalken. Het was snijdend koud. Het restant van het huis kraakte en schudde onder de geseling van de golven en de ondermijnende werking van de sterke stroom. Denk je dat het huis het houdt?' vroeg Annes moeder. Strijen schudde bezorgd zijn hoofd. 'We zijn in Gods hand.' Meer was er niet te zeggen. 'Waar zouden Henk en Piet zijn,' zei Anne.

'Ik denk niet dat zij veel gevaar lopen,' troostte haar vader. 'De dijk is precies achter ons huis doorgebroken. Daardoor kregen wij de volle mep. De polder stroomt vol, maar de binnendijken zullen het water

tegenhouden. Mensen in andere huizen hoeven alleen maar op zolder te gaan zitten. En op de dijken ben je helemaal veilig.'

Hij had nog altijd geen idee van de ernst en de omvang van de ramp. Maar dat die nacht minstens één mensenleven zou kosten zou hij binnen een kwartier weten. Opoe richtte zich een beetje op. Met een benauwd gezicht zei ze: 'Ik moet er even uit.' 'Dat kan echt niet, opoe. U moet in bed blijven.' 'Maar begrijp het dan. Ik kan het niet meer ophouden.' Annes moeder boog zich naar voren. Water klotste om de poten van het bed. De oude vrouw lag hoogstens veertig centimeter boven het water dat aan alle kanten om haar heen was. 'Opoe,' zei ze dringend, 'als u uit bed komt, wordt u nooit meer warm. Laat het gewoon lopen, 't Is toch een natte boel hier.' 't Zou nooit bekend worden of opoe deze raad opvolgde. Er klonk een onheilspellend gekraak. Het dak begon te schuiven en gleed weg. Een deel van de zolder brak af. Het deel waar opoe lag. Terwijl de drie machteloos toekeken, gleed het bed opzij weg, raakte het water en verdween pijlsnel de nacht in. 'Laten we bidden,' zei Strijen.

Ze vouwden hun verkleumde handen onder hun

paardedekens en bogen het hoofd. Strijen bad hardop, voor zijn moeder die op dit zelfde moment eenzaam verdronk, ergens in de volgestroomde polder, voor hen zelf, die in zo groot gevaar verkeerden, voor Hennie en Piet en Henk die, waar ze ook mochten vertoeven, Gods bescherming zeker van node hadden, amen. Het water bleef aanvallen richten op het restant van het huis. Toch was de situatie iets minder onveilig geworden, want het dak was zó weggeleden dat de golven er nu op stuk liepen en niet meer direct tegen de muren konden beuken. Wel zaten ze nu geheel onbeschermd tegen regen en wind en ook ongemakkelijk, want de balken hielden en ze moesten zich schrap zetten om niet in het water te glijden. Maar ze leefden en ze hoopten op de morgen die redding moest brengen. De wind gierde; en zij dachten aan Opoe en aan de anderen, die niet bij hen waren en zij waren bang.

Tegen twaalfen was de familie Kloosterman naar bed gegaan. Ze woonden in een vrij klein huis, van twee verdiepingen, aan de westrand van Nieuwe Tonge. Joke, haar ouders en de baby van haar oudere zuster, die voor het weekend bij hen was gestald, sliepen boven. Voor Hennie was een bed opgemaakt op een

divan in de woonkamer.

Erg goed sliep ze niet. Zo'n divan is een ongelukkig ding, te hard en te bol. Ze werd geregeld even wakker, draaide zich om, dommelde weer in. Tegen vijven had ze een nachtmerrie. Ze hoorde vreemde geluiden, anders dan het gejammer van de wind dat al de hele nacht had geklonken en ze droomde dat ze schaatsenreed en dat er een wak was waar ze probeerde met een grote hoog omheen te gaan, maar dat lukte niet, ze werd er onweerstaanbaar heengetrokken en verdween in het ijswater. Met een gil sprong ze op. Het was donker. Ze was kletsnat. Ze voelde dat ze in het water lag. Wat een vreselijke nachtmerrie. Of was het werkelijkheid? Ze waadde, gekleed in een nachtjapon van Joke, door het water. Het kwam tot haar middel. Ze gilde. Meubels dreven tegen haar aan, maar ze duwde ze weg en bereikte de deur naar de gang. Met grote krachtsinspanning lukte het haar de deur te openen. Nog steeds wist ze niet of ze droomde of niet. Weer gilde ze, lang en aanhoudend en ineens begreep ze dat de andere geluiden die ze hoorde ook gegil was, hulpgeroep uit de straat.

Ze was nu in de gang. Waar was de trap ook weer?

Achteraan rechts toch? Tastend waadde ze vooruit. Het water steeg zo snel dat ze haar armen er nauwelijks meer boven kon houden. Ze voelde spijlen: dat moest de trap zijn. Ze hoorde nu ook een stem, de stem van mevrouw Kloosterman, die riep 'Hennie, Hennie.' Ze voelde de traptreden onder haar voeten en krom omhoog. Mevrouw Kloosterman stond haar op te wachten. Hennie klemde zich aan haar vast en begon met hevige uithalen te huilen. 'Kind, lieve kind, wat ben jij geschrokken,' zei mevrouw Kloosterman en klopte haar zachtjes op de rug.

'Ik lag ineens in het water,' hilde Hennie. 'Ik wist niet wat er gebeurde. En 't was zo donker.' 'Ik weet ook niet wat er gebeurt,' zei mevrouw Kloosterman en haar stem beefde.

Ze nam Hennie mee naar de grote slaapkamer, waar het haar man net was gelukt een kaars aan te steken. Joke zat met een wit gezicht op het bed en de kinderwagen stond in de hoek. Hennie keek naar buiten. Eén a twee meter onder haar kolkte het water door de straat. Het was te donker om verder veel te zien. Maar boven de wind uit klonk hulpgeroep, van alle kanten klonk het en er was doodsangst in de

stemmen. Ook was er nog steeds het angstaanjagend suizen van water dat het huis binnenstroomde. Na een tijdje hield dat op. Dat was een verademing. Langzaam werd het lichter. Wat ze zagen was vreselijk. De straat was veranderd in een vuil kanaal, waarin allerlei huisraad dreef. Verschillende huizen waren verdwenen. Schuin tegenover hen stond te midden van het water een restant muur met wat scheefgezakte planken, waarop een vrouw van een jaar of veertig zat met twee kinderen. Ze hielden zich krampachtig vast, maar het was duidelijk dat ze dat niet lang meer zouden volhouden. Een meter of vijftien ervandaan, voor het dakraam van een huis dat er nog redelijk stevig bijstond, was een man bezig met een touw.

'Dientje,' riep hij, 'Dientje, ik gooi een touw.' Ze zat erg ongelukkig en ze probeerde ook nog met haar verstijfde handen de kinderen vast te houden. Daarom kostte het grote moeite, maar na een paar vergeefse pogingen lukte het haar toch het touw te vangen en om een paar planken heen te slaan. 'Laat Wim nu langs het touw hierheen komen,' zei de man. 'Hij kan niet zwemmen.' 'Hij moet het proberen. Touw goed vasthouden. Ik hou het strak. Durf je, Wim?'

De jongen liet zich in het water glijden. Hij hing aan het touw met de krampachtigheid van niet-zwemmers, maar hij hield zijn hoofd boven water en schoof in de richting van het huis. 'Zo vlug mogelijk, Wim. Als je te lang in het water blijft word je stijf van de kou.' De jongen haalde het. Daarna ging het meisje, dat een stuk kleiner was, niet ouder dan zeven, maar ze had kennelijk minder angst voor het water dan haar broertje. Ze bewoog zich vrijer en was snel over.' 'Nu jij, Dientje!' 'Ik durf niet.' 'Je moet meid. Kom op, je bent toch al nat en koud.' 'Het is niet zo moeilijk, mama,' riep het kleine meisje met klapperende tanden.

De Kloostermannen en Hennie stonden voor het raam en keken en luisterden alsof er een toneelstukje voor hen werd opgevoerd. Maar 't was barre, 't was gruwelijke werkelijkheid. Toen de vrouw net te water was, liet het touw los. Ze had het blijkbaar niet goed genoeg vastgebonden. Met een schreeuw zonk ze weg. En of ze nu ergens in vastraakte was niet te zeggen, maar ze kwam niet meer boven. De man in zijn dakraam haalde zo snel hij kon het touw in. Het eind ervan kwam boven - de vrouw had het niet meer vast. Met holle ogen keken Hennie en de anderen elkaar aan. Een mens voor je ogen zien verdrinken en niets kunnen

doen, wat is dat ontzettend.

De hele morgen huilde de baby van honger. Tot een uur of elf zakte het water, daarna begon het weer te stijgen. Er kwam niemand om hen naar een veiliger plek te helpen. Meneer Kloosterman leidde daaruit af dat er meer te doen moest zijn dan de overstroming van de polder waarin hun huis lag. Hennie maakte zich zorgen over Battenoord, maar meneer Kloosterman dacht dat het daar niet erger hoefde te zijn dan bij hen. Het werd al weer donker. Ze hadden honger en dorst. En de baby huilde.

De schuur waarop Henk zat, hield het niet. Ondermijnd door de sterke stroming viel hij in elkaar. Henk klemde zich vast aan twee latten die kruiselings boven het dak uitstaken, toen de boel instortte. Een groot deel van het dak bleef intact. Het dreef snel de polder in en voerde Henk mee. Hij wist niet waarheen hij ging, maar hij leefde. Na een tijd liep zijn vlot ergens op vast. Het werd licht. Zondagochtend. Henk kon om zich heen kijken, maar hij zag alleen water, waar hier en daar een halve boom of het dak van een huis bovenuit stak. Een paar honderd meter van hem af stond een paard, onbeweeglijk, het hoofd in de wind,

lol de buik in het water. Henk vermoedde dat het dier op een dijkje stond. Verder niets. Geen mensen. Geen bootjes. Behalve het geluid van de wind, totale stilte.

Henk kon goed zwemmen. In de zomer vond hij het een peuleschil om een kilometer of desnoods meer zwemmend af te leggen. Nu had hij weinig aan deze sportieve kwaliteit. Waar zou hij heen moeten zwemmen of waden? Nergens zag hij een veiliger plek dan zijn vastgelopen, drijvende dak. Binnen enkele minuten zou hij in het water verstijfd zijn van kou en verdrinken. Hij bleef zitten waar hij zat. Van een film herinnerde hij zich het gevaar van langdurig natte, koude voeten te hebben. Hij trok zijn rechterlaars uit en zijn sok, wrong die uit, stopte hem onder zijn oksel en begon zijn blote voet te wrijven. Een uur hield hij dit vol. Daarna trok hij de warm geworden sok weer aan en de laars en herhaalde de procedure voor zijn linkervoet. De hele dag zat hij te wachten en rond te kijken. Diepe neerslachtigheid overviel hem, maar hij zag die dag nog kans zich daaruit te bevrijden. Hij hield zichzelf voor dat hij iets heel uitzonderlijks meemaakte, een gebeurtenis waardoor hij zijn standvastigheid, zijn flinkheid kon testen. Hadden drenkelingen niet wekenlang in een open sloep op zee

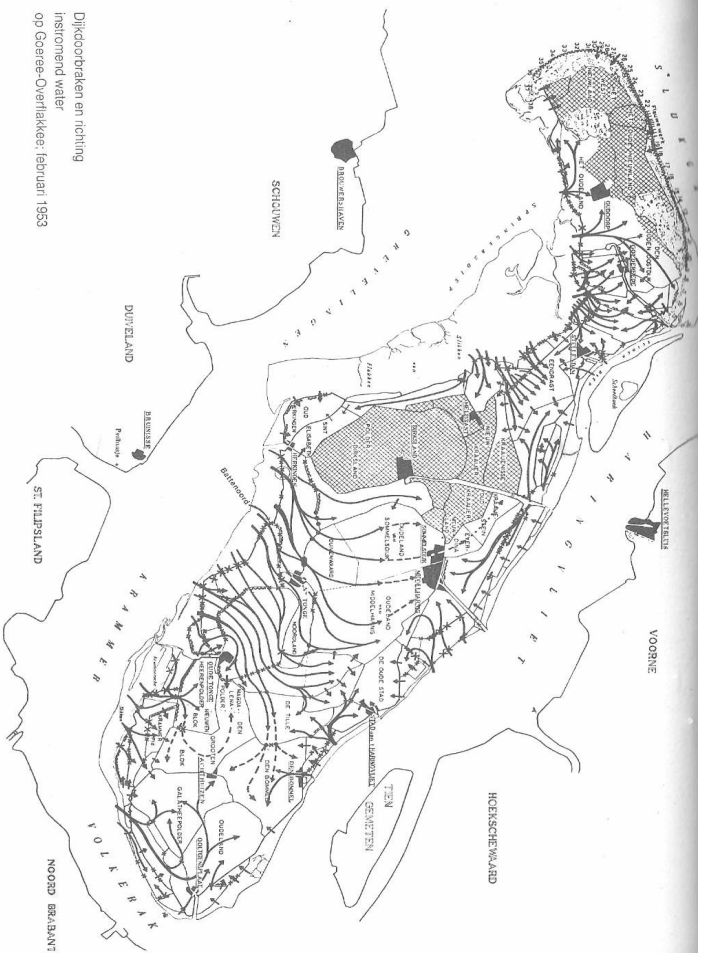
rondgedreven, zonder eten, zonder beschutting en het overleefd? Had doorzettingsvermogen en fut mensen niet door woestijnen en poolgebieden gevoerd onder onvoorstelbare omstandigheden ?

Voor hem móest redding nabij zijn. Het was toch ondenkbaar dat in het moderne Nederland, in 1953, een eiland kon overstroomd worden zonder dat iemand een vinger uitstak, zonder dat gezocht werd naar overlevenden? En toch, waarom verschenen er geen bootjes? Waarom hoorde of zag hij geen vliegtuigen? Er waren toch helikopters in de wereld. We hadden toch een luchtmacht en een K.L.M. Of..., of was er zóveel land overstroomd, waren er zóveel mensen verdronken dat Overflakkee voor het reddingswerk eenvoudig nog niet aan de beurt was?

Diep drong de kou door onder zijn zware jas, nestelde zich in zijn botten, versufte zijn denken. Opnieuw kwam de vloed, rukte aan de geteisterde dijken en gaf het verdronken land de genadeklap. Een paar meeuwen schreeuwden. En het werd donker.

Strijen en zijn vrouw en Anne hingen de hele zondag in de hane-balken. Bij laag water viel het onbeschadigde

deel van de zeedijk droog. Er verschenen een paar mensen op, in de buurt van het huis van de polderopzichter. De Strijens riepen en zwaaiden. Er werd teruggezwaaid en de mensen verdwenen weer. 'Nu zullen ze een bootje opscharrelen en ons halen,' zei Strijen. Maar bij de polderopzichter hadden ze geen bootje. Ze hadden alleen zestig mensen, die opgepropt zaten in een te klein huis, dat op de dijk stond en droog was gebleven. Die zestig mensen waren hongerig, bang en rampzalig omdat ze familieleden voor hun ogen hadden zien verdrinken. De duisternis viel. Op veel plaatsen in Zuid-Holland en Zeeland verdween met het invallen van de nieuwe nacht de hoop uit de harten van hen die op daken en in bomen gerekend hadden op redding, die zondag. Verkrampde handen lieten los. En velen stierven.



's Maandags kwam de hulp op gang. De overlevenden in de huizen bij de Kaai in Battenoord zagen kans een oud bootje zo op te knappen dat ze mensen in de polder ermee uit hun huizen konden halen. Ook de Strijens werden zo uit hun benarde positie gered. Ze hadden gedacht beklaagd te zullen worden, maar toen men hoorde dat alleen opoe was verdronken die al zo oud was, had men weinig aandacht voor hen. Hoevelen in Battenoord hadden niet vrouw en kinderen verloren bij de poging om hen met auto's juist in veiligheid te brengen in Nieuwe Tonge? De Strijens vroegen naar Piet en Henk. Niemand wist iets van hen. Tot in de loop van de dag een man van een dak werd gehaald die hun moest vertellen dat hij Piet door het water had zien wegsleuren. Van Henk wist hij niets.

Ze huilden. Het viel niet op. Zovelen huilden. Anne hilde om haar lievelingsbroer en uit angst om Henk. Van hem was er geen bericht. Hoe langer het duurde, hoe later het werd, des te kleiner werd de kans dat hij nog leefde. Anne voelde een grote woede tegen het water in zich groeien. Ze legde haar hand op haar buik, waar het kind als een razende te keer leek te gaan. De poldervoorzitter zag die dag kans om over het buitengors Herkingen te bereiken. De burgemeester

probeerde met enkele anderen over de geschonden binnendijken naar Tonge te gaan. Ze kwamen niet terug, slaagden blijkbaar in hun poging. In Nieuwe Tonge, in het huis van Kloosterman, hield tegen de ochtend van maandag de baby op met huilen. Het geschrei dat vierentwintig uur had geduurd was enerverend geweest, de stilte was een schok. Niemand durfde in de wieg te kijken. Tenslotte deed Hennie het.

Hij ligt doodstil, met zijn ogen dicht. Maar hij leeft wel, geloof ik: Meneer Kloosterman trok zijn kleren uit op z'n onderbroek na en kondigde aan dat hij ging proberen in de keuken iets eetbaars voor de baby te vinden. De benedenverdieping stond tot halverwege het plafond onder water. Hij daalde de trap af en waadde door het modderwater naar de keuken. Alle brood en alles in pakjes was doorweekt en oneetbaar geworden door het zout. Maar tot zijn blijdschap vond hij een dichte fles melk. Er was weliswaar geen water om hem mee aan te lengen voor de baby, nóch om meneer Kloosterman de modder van zijn lijf te kunnen laten spoelen, maar de baby dronk en zou leven.

's Middags werden ze uit het huis gehaald en naar een gebouw op de dijk gebracht dat droog gebleven was. Er

was een kachel aan. Vijftig mensen aten uit een pan erwtensoep die steeds werd aangelengd met water uit een regenton.

Henk werd ook die maandag niet gevonden. De hele dag zat hij versuft en verstijfd op zijn dak. Hij zag in de verte wat geloop en wat gebeweeg. Hij overwoog zijn hemd uit te trekken en ermee te zwaaien, maar kon er niet toe komen. Te koud en te inspannend. Hij zag enkele malen een vliegtuig vrij laag overkomen. Men ontdekte hem niet. Hij voelde geen honger. Alleen kou. Hij kon zich niet voorstellen nog ooit weer warm te kunnen worden. Hij verloor het besef van tijd. Hij lag in zijn bed. Zijn moeder kwam hem onderstoppen. 'Morgen word je tien,' zei ze. Hij had het koud. 'Geef me er een deken bij, moeder,' zei hij. Maar ze was al weg. Stond het raam open? Hij moest zijn bed uit om het dicht te doen, maar hij wilde niet. 'Waarom heb je het raam nou open laten staan, moeder,' huilde hij zachtjes. Huilde hij? Morgen werd hij tien. Dan huil je toch niet meer. 'Ik huil niet,' zei hij hardop. Een plens zout water sloeg in zijn gezicht. In de verte stond het paard, onbeweeglijk, kont in de wind. 'Ik huil niet,' schreeuwde hij tegen het paard. Hij lachte. Wat zat hij daar nou te schreeuwen. Hij zou doodgaan, dat was nu

wel bijna zeker. Als hij ging schreeuwen en huilen en denken dat hij tien was, hoe moest hij zich dan nog een nacht overeind houden?

Waar zou Anne zijn? Zou ze leven? Hij was met vakantie in Ouddorp, met zijn ouders en de broer van zijn vader, oom Frans en tante Thea waren er en hun dochter Saskia. Ze probeerden Saskia aan hem te koppelen, o, heel Voorzichtig hoor, maar hij had ze door. Slome Saskia, met de bolle ogen. Hij was ertussenuit gegaan, hij had een roeiboot gehuurd en was in zijn eentje gaan roeien op de Grevelingen. Daar was Anne. Ze leek in haar jol een meeuw die langsscheerde toen hij moeizaam en met blaren in zijn handen over het water kroop. Achttien jaar was ze, klein en buigzaam, donkere haren in het gezicht en tussen die haren twee ongelooflijke levende ogen, levenslust, dat was het wat eruit straalde en ze zong. 'Verstand krijg ik later, rido,' zong ze. 'Hoi, hoi, hoi,' riep hij en zij draaide terug in de wind, ze boog achterover uit de boot tot haar haren het water raakten, ze scheerde met het zeil over het water, ze gijpte, ze draaide kringen om hem heen tot hij duizelig werd en alleen nog haar ogen zag, zoals bij een wals die te lang duurt. 'Rido, rido, rido.' Koud was het,

sluipend, vernietigend koud. Hij dwong zich om de excercitie met zijn voeten een paar maal te herhalen. Heel langzaam ging het, heel houterig. Tegen zessen werd het donker. Hij wist dat hij weer een lange, gruwelijk koude nacht voor de boeg had. Hij dommelde in. Maar steeds als hij opzij wegzakte, schrok hij op tijd wakker en richtte zich op. De wil om te leven is sterk. Henk bleef vechten, al wist hij het zelf nauwelijks meer.

Dinsdag zagen ook Anne en haar ouders kans Nieuwe Tonge te bereiken. Ze vonden Hennie terug toen ze werden ondergebracht in hetzelfde gebouw als zij. Ze moesten Hennie vertellen dat Piet en opoe verdronken waren en dat Henk werd vermist. Hennie huilde. Ja, wie huilde niet?

In het gebouw op de dijk waren twee bedden. Om de beurt sloep men erin. Een helikopter bracht wat voedsel, lang niet genoeg. Contact met de buitenwereld was nog nauwelijks tot stand gekomen. Het was nog absoluut niet mogelijk de overlevenden van het eiland te evacueren naar het vasteland. Er was een orgeltje, waarbij psalmen en andere geestelijke liederen werden gezongen. Er waren mannen die hun vrouw en

kinderen kwijt waren en hun wanhoop probeerden weg te drinken met alcohol. Een van hen schold volkomen ten onrechte op de burgemeester, omdat die had geprobeerd vrouwen en kinderen met auto's naar een veiliger plek te brengen, waardoor juist zij omgekomen waren. Hij zelf was zo zijn hele gezin kwijtgeraakt. Hoewel men medelijden met hem had, werd hem het zwijgen opgelegd. Annes moeder redderde mee met de andere vrouwen om het leven zo draaglijk mogelijk te maken. Strijen discussieerde met de mannen over de oorzaak van de ramp. Anne staarde voor zich uit en dacht aan Henk. Men probeerde haar te troosten, maar steeds minder troosters durfden zeggen dat Henk zich wel in veiligheid zou hebben weten te brengen.

Toen ze met z'n vieren even bijeen zaten, zei Annes moeder: 'Hebben jullie gemerkt dat de mensen de zaak Brooshoofd zijn vergeten? We worden behandeld als ieder ander.' Strijen knikte. 'Die zaak is weggespoeld door de stormvloed,' zei hij. Anne zei niets. Ze dacht niet aan Brooshoofd. Ze dacht alleen aan Henk, haar man, de vader van haar kind.

Woensdagochtend werd Henk van het dak gehaald,

nadat hij er meer dan drie dagen en drie nachten op had doorgebracht. De piloot van een piper cup ontdekte hem, gaf het bericht door, waarna twee jongens van achttien en negentien jaar, die al veel formidabele dingen hadden gedaan, hem met een vlot haalden. Deze jongens uit Oude Tonge waren vanaf zondagnacht bezig geweest om mensen uit de polder te redden. Meermalen waren ze in het koude, verraderlijke water gesprongen om een touw te spannen tussen een woning en de dijk, waarlangs de mensen dan betrekkelijk veilig vanaf hun daken en zolderingen de dijk konden bereiken.

In Oude Tonge werd Henk gewreven met ruwe handdoeken, zijn voeten werden in een teil warm water gezet, dampende bouillon kreeg hij te drinken. Hoe het met zijn vrouw en schoonfamilie was kon men hem niet vertellen. Hij kreeg een bed met een kruik en veel dekens. Onmiddellijk viel hij in slaap en sliep aan één stuk door tot vrijdagochtend. Toen werd hij wakker van de honger. Gelukkig had men intussen genoeg te eten. Er was nu een geregelde verbinding tussen Dirksland en de verdronken dorpen, met helikopters. Velen waren al geëvacueerd. Henk at, strekte zijn leden, maakte een paar diepe kniebuigingen en o

wonder - wat is een gezond menselijk lichaam toch sterk hij voelde zich kiplekker, hij hoestte niet eens. Hij weigerde te vertrekken naar Dirksland, wilde eerst naar Nieuwe Tonge en Battenoord om Anne te zoeken.

Dat was mogelijk. Kleinere gaten in de binnendijken waren provisorisch hersteld en verder waren er nu bootjes en DUKW's, amfibievoertuigen. En zo kon het gebeuren dat hij vrijdagmiddag monter het gebouw binnenstapte waar de Strijens zaten. Anne zag hem het eerst. Ze kon geen woord uitbrengen. Ze haalde heel diep adem en vloog op hem af. 'Ik ben nog nooit in mijn leven zo blij geweest,' fluisterde ze in zijn oor.

De meeste mensen uit Nieuwe Tonge waren intussen geëvacueerd. Anne had geweigerd te gaan, in de hoop dat er bericht over Henk zou komen, goed of slecht. Toen waren ook haar ouders gebleven. Alleen Hennie was weg. Ze kon de beklemmende sfeer niet meer verdragen en was alvast met de Kloostermannen naar Dirksland gegaan. Het lijk van Piet was gevonden. Met dertien andere dode lichamen lag het in een schuur, gewikkeld in zeildoek. De volgende ochtend zouden er doodkisten worden gebracht en onmiddellijk daarna

zou de begrafenis zijn, in een massagraf op een stuk dijk dat droog was gebleven. De Strijens besloten tot de begrafenis te blijven en daarna te vertrekken. Er was een evacuatiedienst georganiseerd: per helikopter naar Sommelsdijk, met de bus naar Dirksland, dan per schip naar Hellevoetsluis en vandaar weer per autobus naar Den Haag, waar een opvangcentrum was. 's Avonds kreeg Anne weeën, direct al vrij hevig. Het kind komt,' zei ze kalm. Henk raakte in grote opwinding, 't Is drie weken te vroeg,' riep hij. "Nou, en?"

Ik weet niet of er een dokter in het dorp is.' Ik hoef geen dokter,' zei Anne. 'Ik wil het kind alleen krijgen.' Ze ging zitten om een wee te verwerken. Toen die weggetrokken was ging ze verder: Misschien is er een vroedvrouw, of anders kan moeder me helpen. Maar alléén als er iets niet goed is. Als alles normaal gaat, wil ik alleen zijn.' 'Zelfs zonder mij?' 'Als je 't niet erg vindt, Henk, lieve schat... zo ben ik nu eenmaal. Ik ben altijd graag alleen geweest.' 'Reeën krijgen hun jongen ook alleen,' zei Henk begrijpend. Anne kuste hem. Henk ging naar boven en slaagde erin alle mensen het kleine kamertje uit te werken. Daar stond een bed. Enig gesoebat leverde twee kaarsen op.

Annes moeder had intussen wat schoon linnengoed gevonden. Ze keek zorgelijk. 'Het bevalt me niet,' fluisterde ze. 'Alleen regenwater, geen dokter... Ik zal flink wat water koken en weer af laten koelen. Dan is het tenminste zuiver. En morgenochtend, als er weer gevlogen kan worden, laat ik hoe dan ook een dokter komen.' 'Natuurlijk,' zei Henk. 'En dat alleen willen zijn,' vervolgde zijn schoonmoeder, 'dat gaat wel over als het erger wordt.'

Anne trok zich terug in het kamertje. Er waren nog steeds heel wat mensen in huis. Ze hingen half slapend in stoelen, zaten in kleine groepjes te praten, een enkeling had toch nog een kussen of een oud matras opgescharreld en lag daarop te slapen. Annes ouders en Henk gingen op de overloop zitten, voor de deur van het kamertje. Nog een stuk of zeven mensen zaten op die overloop. De nacht kroop voorbij. Ze dommelden wat. Uit het kamertje kwam geen enkel geluid. Tweemaal stak Henk zijn hoofd om de hoek van de deur; Anne had hem niet nodig. 'Hoelang duurt zo iets?' vroeg hij zijn schoonmoeder. 'Vast wel twee dagen, 't Is een eerste kind.' 'Dus vannacht gebeurt er niets?'

'Ik denk het niet. Maar je kunt nooit weten. Het komt voor dat zelfs eerste kinderen er zijn voor je er erg in hebt.' Tegen de tijd dat het licht werd, verscheen er een man van Provinciale Waterstaat, de heer Drooger. Hij liep zoekend rond tussen de slapende of half wakkerwordende mensen. Op de overloop vond hij wie hij zocht: Strijen uit Battenoord. 'Goeiemorgen, Strijen.'

He, Drooger, jij zult het wel druk hebben met je dijken.' | e zegt het. Is dit bijgeval je schoonzoon?' Henk stond op en stelde zich voor. 'Is Anne in de buurt?' Henk gebaarde met zijn hoofd naar de deur. 'Ze is bezig een kind te krijgen.' 'Uw kind,' zei Drooger, 'niet dat van Brooshoofd.' Henk verkilde. 'Ik zeg dat met een bepaalde bedoeling,' ging Drooger verder. 'Zullen we een rustig plekje opzoeken om even te praten? Ik heb nieuws dat jullie zal interesseren.' Henk keek naar zijn schoonmoeder. Ze knikte hem toe. 'Ik wijk niet van de deur,' zei ze.

De drie mannen trokken hun jassen aan en liepen de dijk op. Ik denk dat niemand deze week zoveel van Goeree-Overflakkee heeft gezien als ik,' begon Drooger. Vanaf maandag heb ik rondgevlogen, met een Amerikaanse piloot in een helikopter, om een

zogenaamde gatenkaart te maken. Alle dijkdoorbraken hebben we opgetekend, zodat we zo snel mogelijk aan het herstel kunnen beginnen.

Tachtig procent van het eiland staat onder water. In de hoofdwaterkering, die behalve uit de zeeduinen uit ruim 90 km dijk bestaat, zitten 150 gaten, met een totale lengte van 10 1/2 km. In de binnendijken zitten 75 gaten, met een totale lengte van 4 km. Dat geldt dun voor Goeree-Overflakkee. Hoe het op de Zeeuwse eilanden is weet ik niet. Ik vrees niet veel beter.' Hoe krijgen ze het ooit weer dicht,' zei Strijen. Henk vond dat 'ze' een beetje te veel op een afstand. Tenslotte was hij bijna waterbouwkundig ingenieur, gespecialiseerd in het bouwen van dijken.

'We zullen zo snel mogelijk moeten beginnen,' zei hij. 'De gaten slijpen steeds verder uit. Kan ik bij het werk worden ingeschakeld, meneer Drooger? Ik studeer volgende maand af als civiel ingenieur.' Alle hulp is welkom,' zei Drooger. 'We zullen inderdaad op moeten schieten. Er zijn twee diepe stroomgaten, bij Herkingen en bij Den Bommel, waartussen alle binnendijken zijn doorgebroken. Als die toestand lang blijft bestaan, vormt zich een stroom waardoor het eiland in tweeën

kan breken. Maar daar kom ik niet voor. Het is duidelijk dat de toestand van de dijken overal in Zuidwest Nederland niet opgewassen is geweest tegen de omstandigheden van 1 februari. Ze zijn te laag, ze zijn op een aantal plaatsen ook slecht onderhouden.

Een paar dagen geleden is er in Zierikzee een dijkgraaf verschenen die Kemper heet, Everhart Kemper.' 'Ik ken hem wel,' zei Strijen. 'De man was erg in de war. Zijn vrouw en drie kinderen zijn verdronken. Hij beschuldigde zichzelf, zei dat de ramp aan hem was te wijten, want hij had geld dat bestemd was geweest voor dijkonderhoud in eigen zak gestoken.

De mensen susten hem, zeiden dat hij overstuur was, dat hij toch niet alle dijken in beheer had en kijk eens wat een massa doorbraken, maar het hielp niet. Hij bleef zichzelf beschuldigen, steeds feller en tenslotte zei hij dat hij die Brooshoofd uit Zierikzee vermoord had.'

'Wat zeg je me nou?' riep Strijen. 'Hoor je dat, Henk?' 'Ik hoor het,' zei Henk bedaard. Hij kon zich er niet meer over opwinden. Er waren intussen te veel dingen gebeurd. 'Wacht eens even.' Hij bleef staan.

'Wacht eens even. Zei u Everhart Kemper? E.K.? O, wat ben ik een sufferd.' 'Zelfkennis siert de mens,' zei Drooger, 'maar volgen kan ik u niet.'

'Anne heeft een kistje met papieren gevonden,' zei Henk. 'Dat is nu bij de recherche in Rotterdam. Maar niet met alle papieren. Ik had er een paar meegenomen naar Delft. In één zo'n geschrift beschuldigt Brooshoofd ene E.K. ervan fraude te hebben gepleegd met geld van het Waterschap.' 'Dat is interessant. Dan klopt het dus. Heb je dat papier nog?' 'Als Delft niet ondergelopen is.' 'Dat heeft blijksems weinig gescheeld.' 'Het ligt daar in mijn kamer. Had ik er maar aan gedacht het aan inspecteur Stafmaat te geven. Hij had vast die E.K. wel gevonden.' Everhart Kemper, ging Drooger verder, 'schijnt het met een aannemer op een akkoordje te hebben gegoooid. Bepaalde werken werden goedkoper uitgevoerd dan ze in het bestek stonden. Kemper zorgde dat er niet gecontroleerd werd. De winst deelden ze samen.'

En verder heeft Kemper het volgende verteld: Vorig jaar juni rijdt hij met zijn vrachtautootje over de dijk oost van Brouwershaven. Voor hem rijdt een fietser, die zo'n rare slinger maakt dat Kemper hem raakt. De

fietser valt, maar bezeert zich nauwelijks. Kemper stopt. Achterop de fiets zat een kistje, dat er door de aanrijding afgeschoten is. De man raapt hel op. Hij herkent de dijkgraaf en roept in grote woede: "Je wou me vermoorden, hè, corrupte zwendelaar." "Man, ik ken je niet eens, 't was een ongelukje, je slingerde," zegt Kemper. "Ik ken je corrupte praktijken," roept Brooshoofd, want die was het natuurlijk. "Ik heb het allemaal opgeschreven, hier in dit kistje zit het. 't Gaat allemaal naar de krant." "Je bent gek man," zegt Kemper. "O ja? Steek je dan niet samen met Van Putten het geld voor dijkverbetering in je zak?" "Laat me dat kistje eens kijken." Kemper doet er een greep naar. Er ontstaat een worsteling. Kemper is de sterkste. Als Brooshoofd zich even los kan rukken, werpt hij met een forse armzwaai het kistje in de Grevelingen en trekt een mes. In het gevecht dal daarna ontstaat steekt, volgens Kemper, Brooshoofd het mes per ongeluk in zijn eigen hals. Hij bloedt vreselijk, doet een paar waggelende stappen en valt dan neer. Enkele minuten later is hij dood. Kemper heeft in zijn auto een stuk oud zeildoek liggen. Hij wikkelt het lijk erin, doet er wat stenen bij om het zwaarder te maken en gooit het in een sloot. De fiets gooit hij in de Grevelingen. Hij heeft het geluk dat het begint te regenen, zodat het bloed

wegspoelt. Hij speurt nog naar het kistje, maar dat is al weggedreven . Sedertdien heeft hij enorm in angst gezeten dat het gevonden zou worden. Hij was ervan overtuigd dat zijn naam er voluit in zou staan.'

'Zo kan het gegaan zijn,' zei Henk. 'Jullie zijn nu van alle blaam gezuiverd.' 'Ik voelde geen blaam,' zei Henk trots. 'Ik wel,' zei zijn schoonvader. 'Door de stormvloed was 't wat weggezakt, maar ik ben toch blij dat deze zaak is opgelost.' 'Eén ding is heel vervelend,' zei Drooger. 'Als dit alles bekend wordt, zal men denken dat de stormvloedramp uitsluitend te wijten is aan corrupte dijkgraven. En dat is natuurlijk onzin. Er zijn een massa prima dijkgraven.' 'Tja,' bevestigde Henk, 'wij hebben er ervaring mee hoe gemakkelijk mensen allerlei dingen denken.' 'We moeten terug,' zei Strijen. Henk keek op zijn horloge, dat drie dagen zout water had overleefd en schrok. Ze waren al een tijd weg. Snel gingen ze terug. Bij de deur van het huis namen ze afscheid van Drooger en bedankten hem hartelijk voor zijn goede bericht.

Toen ze boven kwamen zat Annes moeder niet meer voor de deur. Haastig ging Henk naar binnen. Zijn schoonmoeder kwam hem tegemoet. 'Ik ben naar

binnen gegaan toen ik hoorde schreien,' zei ze, haast verontschuldigend. 'En 't was Anne niet.' Anne lag in bed met in haar arm iets wat eruitzag als een bosje donker, vochtig haar. Ze glimlachte naar Henk. 'We hebben een zoon,' zei ze.

Boek 2

EB

Valeer is naar de dijk gelopen, zogenaamd om over het water te kijken, maar eigenlijk omdat hij wil nadenken. Ja of nee zijn baard laten staan, dat moet op deze zaterdagmiddag worden beslist. Hij tobt er al maanden over en daar moet een eind aan komen.

Het probleem heeft verschillende kanten. Ten eerste heeft Piet ook een baard. Thuis kan hij dus nooit last krijgen. Wat Piet doet is oké, dat is altijd zo geweest. Wat wil je, Piet is als een sneltrein door de scholen gesjoekst, doet nooit iets onzinnigs, heeft alle bibliotheken van Zeeland doorgelezen en is tenslotte hetzelfde gaan studeren als vader heeft gedaan. Hij wil ook civiel ingenieur worden en hij interesseert zich vooral voor waterbouwkunde. Een ideale zoon, zogezegd. Piet is weliswaar een half hoofd kleiner dan Valeer, maar toch altijd nog één meter eenentachtig. Bovendien is hij sterk en kerngezond. De hele winter door zwemt hij in zee - misschien kun je dat toch iets onzinnigs noemen, denkt Valeer. Piet is nu twintig, hij is al bezig met zijn kandidaatsexamen en net als alle andere studenten heeft hij een baard. Rossig.

Valeer voelt aan zijn gezicht. Tweede overweging: hij heeft zich drie of vier dagen geleden nog geschoren en

er zit echt wel weer iets. Maar is het genoeg? Wórdt het iets met die baard of blijft het een armetierig bosje sprieten, zoals de margrietten aan de noordkant van het huis, die het net niet beroerd genoeg hebben om dood te gaan? 't Is moeilijk te beoordelen. Als de haren langer worden, vallen ze over elkaar en bedekken de kale plekken. Anderzijds, hoe vaker je je scheert, des te harder gaat je baard groeien, zeggen ze. Misschien is het dus beter nog maar een jaartje te wachten. Hij is per slot pas zeventien. Derde punt. (Valeer telt op zijn vingers af en verheugt zich over zijn ijzeren systematiek). Hoelang duurt het voordat de mensen zullen zeggen: kijk, die jongen heeft een baard? Met andere woorden, zullen ze niet nog geruime tijd zeggen: Valeer is er zo langzamerhand eens aan toe om zich te gaan scheren? Er is niemand met wie je deze problemen eerlijk kunt bespreken. Dat kan alleen met jezelf en het gaat beter als je uitkijkt over de Oosterschelde, die allemachtig breed is en indrukwekkend. Valeer houdt van het water, zoals zijn moeder er altijd van heeft gehouden. Hem waren de schoolbanken te nauw, wat een manier is om te zeggen dat hij het op het atheneum niet kon rooien. De talen, dat ging nog, maar die vreselijke wiskunde. En als je dan een oudere broer hebt die het allemaal zó

gemakkelijk vindt dat hij niet snapt wat jij niet snapt, dan ga je die wiskunde aanzienlijk haten.

Vader heeft hem nog een jaar naar Amsterdam gestuurd, naar een particuliere school, met strenge leraren en een heleboel hulp. Nou, die strengheid, daar kwam niet veel van terecht, dan was vader zelf heel wat strenger. Er werd 's avonds rustig hasj gerookt, al was dat natuurlijk verboden. Er waren al eens tien jongens om van de school gestuurd. Valeer had vanzelfsprekend ook meegedaan, maar al gauw had hij het een onzinnig gedoe gevonden, waarvan de enige lol was dat het niet mocht. En met de wiskunde bleef het knudde.

Een baard of geen baard, dat is de kwestie die moet worden opgelost. Op de kottervloot heeft niemand een baard, ja toch, Willem Schuit, die heeft een ringbaard. Het maakt natuurlijk niet uit of er andere baarden zijn. Hoewel... Misschien denken ze dat hij toch de student uit wil hangen, terwijl hij net zo blij is eraf te zijn. Toen hij na een jaar Amsterdam, ondanks alle geploeter, toch nog met vijven en zes-minnetjes thuiskwam, toen zijn moeder had gezien hoe zijn bruine, Zeeuwse wangen bleek waren geworden, toen is besloten dat hij

niet meer behoefde. Wat hij dan wilde, had vader gevraagd. Nou, dat was niet moeilijk. In hun woonplaats waren zes mosselvisserij, die wel al hun zaken deden in Yerseke, maar als het weer een beetje meezat toch dikwijls teruggingen naar hun thuishaven Zierikzee. De zoon van Van Lier had geen zin in de mosselvisserij; hij ging liever sociale geografie studeren, aardrijkskunde zagezegd. Valeer kon zijn plaats innemen. En zo leert hij nu de mosselvisserij van schipper Van Lier. Hij blijkt er veel meer aanleg voor te hebben dan voor de stelling van Pythagoras.

Valeer rekt zich uit. In de verte ziet hij de werkeilanden Noord-land, Neeltje Jans en Roggenplaat, die dienen als steunpunten bij het maken van de dam die de Oosterschelde zal afsluiten. De zuidwestenwind blaast recht in zijn gezicht. Laat de studenten hun bleke smoeltjes maar verbergen achter een baard. Hij voelt liever aan zijn gezicht wat voor weer het is. Het besluit is genomen. De baard komt er niet.

Het nieuwe bouwplan Malta in Zierikzee heeft een aantal aardige huizen opgeleverd en best betaalbaar voor een ingenieur van Rijkswaterstaat. Bovendien is

het vlak bij het gebouw van de Deltadienst, dat aan de Van Veenlaan staat, dus waar hadden Henk en Anne beter kunnen gaan wonen toen Henk zijn baan bij de deltawerken kreeg?

Anne verzorgt de tuin, die er dan ook heel kleurig bij ligt, al is hij niet zo netjes als de meeste andere in hun straat. Ze heeft het jaren alleen moeten doen, want Henk heeft er nooit een vinger naar uitgestoken. 'Later,' zegt hij altijd, 'later, als ik met pensioen ben.'

Een tijd lang had Anne haar hoop gevestigd op Piet en Valeer; helaas, toen ze groter werden, bleken ook zij weinig voor tuinieren te voelen. De laatste tijd krijgt Anne wel wat hulp van Valeer, maar die komt meer voort uit liefde voor haar dan voor de tuin. Anne werkt 'smorgens in een boekbinderij en 'smiddags thuis. Toen Valeer naar de lagere school ging heeft ze Henk duidelijk gemaakt dat ze niet de hele dag wilde huisje oppoetsen. Misschien had Henk het zich een beetje anders voorgesteld, want zijn moeder had maar één kind en ze was toch altijd thuis geweest. Maar Anne wilde er niet eens over discussiëren. Ze heeft allerlei baantjes gehad, betaalde en onbetaalde en het bevalt haar best. Ze heeft een geweldige hekel aan sleur. Als

ze een betaald baantje heeft, wacht ze haar manvolk soms 's avonds op met de autosleuteltjes zwaaiend aan haar pink.

'We eten buitenshuis,' roept ze. 'Moeder heeft wel geld en geen zin in koken. Willen de heren maar instappen?' De obers in de restaurants waar ze vaak eten weten het al: de spijskaart, de wijnkaart en de rekening gaan naar haar. Voor Henk was dat eerst even wennen maar nu laat hij het zich lekker aanleunen.

Deze zaterdagmiddag vraagt Anne zich af wat de rest van de dag in petto heeft. Haar vader komt op bezoek en Piet komt ook thuis. Dat zijn drie mannen bij elkaar, Henk, Piet en haar vader, die het ieder met de ander vrij goed kunnen vinden, maar met z'n drieën vaak ruzie maken. Zelf heeft ze nu zelden moeilijkheden met haar vader. Zij hebben elkaar al twintig jaar niets meer van belang te zeggen gehad, zelfs niet toen moeder stierf, alweer zes jaar geleden. Nou ja, Valeer is er, denkt ze. Die zal wel bliksemafleider zijn. Tenzij ze over de afsluiting van de Oosterschelde beginnen, want dan staan de beide jongens vierkant tegenover Henk en haar vader. De Oosterschelde betekent altijd bonje tegenwoordig. Ze zal Valeer vragen het

onderwerp als het even kan te vermijden. De laatste ruzie erover staat haar nog helder voor de geest. Die was niet voor de poes. Tegen vieren komt Strijen. Hij heeft zijn zwarte pak aan; zoals altijd als hij geen werkkleding draagt. Strijen is de dood van zijn zoon Piet nooit helemaal te boven gekomen. Piet was zijn hoop, Piet was zijn toekomst, Piet had de boerderij zullen overnemen, Piet ergerde hem niet, Piet kon met hem omgaan. Heel langzaam was tot hem doorgedrongen wat hij met Piet had verloren en hoe meer hij het begreep, hoe meer zijn veerkracht verdween.

Gelukkig is Hennie met een boerenzoon getrouwd. Rien Everaars heet hij. Zij en Rien hebben nu de boerderij. Strijen woont bij hen in huis. Het gaat vrij goed - Strijen bemoeit zich minder met het werk dan Rien (en iedereen trouwens) had gevreesd. De spankracht is eruit.

Wel bemoeit hij zich soms te veel met de opvoeding van de drie kinderen van Hennie en Rien. Hoewel die opvoeding vrij streng en traditioneel is, vindt opa altijd dat het nog weer anders moet. Maar ook de kinderen van Hennie worden al weer zo groot dat ze

voornamelijk hun eigen weg gaan en de moeilijkheden nemen af.

's Avonds na het eten, als de schemer valt, maken ze met z'n vijven een wandelingetje door Zierikzee. Het is een heel oud stadje, dat in de middeleeuwen een belangrijke rol speelde bij de scheepvaart tussen Engeland en Brabant en de scheepvaart naar Holland, via de Gouwe. Strijen en het gezin Boesschoten lopen naar de Meelstraat om het stadhuis te bekijken, dat in de zestiende eeuw is gebouwd en waarvan de restauratie kort geleden is klaargekomen. Vandaar is het een stap naar het gezellige Havenplein. Jammer dat dit wordt ontsierd door het uitzicht op de Oude Haven, die is drooggefallen en daardoor de indruk wekt van verval en afsterving.

Ze vinden een vrij tafeltje op een van de terrasjes en strijken er neer voor een kop koffie. Ze keuvelen zaterdagavondkeuvel. Piet vertelt over Delft, waar nog hoogleraren zitten bij wie ook zijn vader college heeft gelopen. Henk vertelt anekdotes over Rijkswaterstaat, de machtige dienst, waarin je wordt opgenomen als in een familie, maar waar dan ook trouw van je wordt gevraagd, zelfs groter dan in een familie. Valeer

vermeldt dat de verkoop van mosselen binnenkort weer zal beginnen. Het seizoen is op 24 april gesloten. Het wachten is nu op de datum van openstelling, die wordt bepaald door de Mossel Advies Commissie, 't Is mooi, vast weer,' zegt Strijen. Doe je nou nog wat op de boerderij, opa?' vraagt Piet. De kippen. En sinds je oma er niet meer is doe ik ook wel eens wat in de moestuin.'

'Het is jammer dat u geen paarden meer hebt,' zegt Anne. 'Een paard is wel wat anders dan een tractor.' Ze zegt nog altijd u tegen haar vader, hoewel haar kinderende legen haar en Henk zeggen en ook tegen hun grootvader. 'Paarden zijn te duur geworden.' en trekkers te goedkoop,' meent Valeer.

De boer heeft eindelijk een fatsoenlijk inkomen,' zegt Strijen, anders dan voor de oorlog. En jullie in de stad eten er toch nog lekker van.' Er is veel veranderd,' zegt Henk. 'Hoelang deed je er vroeger over om van Battenoord naar Zierikzee te komen? Uren. En 's avonds na negenen waren de eilanden totaal geïsoleerd. Dan voer er geen pont meer. Nu rij je in een half uurtje over de dam hierheen.' 'Dat is wel gemakkelijk,' zegt Strijen, 'maar ik weet niet of het een verbetering is. De jeugd is er door losgeslagen. Ze doen

maar waar ze zin in hebben. Er is geen gezag meer. Je weet niet waar ze uithangen. Ik zie het aan de kinderen van Hennie en Rien. Geen grijntje respect voor oudere mensen.' Anne fronst. Toen ze twintig was heeft ze voorgoed genoeg gekregen van eilanden.

'Als de jeugd geen respect voor ons heeft dan ligt dat niet aan een dam of een brug,' zegt ze. 'Respect moet verdiend worden. En respect is er pas als het twee kanten uitgaat. Van kinderen naar ouders én van ouders naar kinderen.' Ze kijkt naar Valeer en naar Piet en dan naar Henk. 'Ik denk dat het wederzijds respect de belangrijkste bouwsteen van liefde is,' zegt ze. Henk heeft niet zoveel zin in dit onderwerp. Hij denkt nog na over wat zijn schoonvader heeft opgemerkt. Hij is het er niet mee eens, maar zijn gedachten gaan in een andere richting dan die van Anne. Hij zegt:

'De jeugd in Zeeland is veranderd net zoals de jeugd in heel Nederland veranderd is. Dat komt door de verhoogde welvaart of de televisie of weet ik veel...; niet doordat je wat makkelijker of wat moeilijker een eiland op- of afgaat. Het barst hier op Schouwen van de toeristen. Haamstede en Renesse zitten vol. Maar daar worden onze jonge mensen nauwelijks door

beïnvloed. Een menigte die patat vreet op de maat van popmuziek en zich van het strand laat jagen door het eerste spatje regen. Als ze zich daar aan zouden spiegelen... Nee, ze worden beïnvloed door de kranten en weekbladen, de leerboeken, de radio en televisie. Door de welvaart die alles mogelijk en makkelijk maakt. Door de geest van de tijd. Die stoort zich niet aan bruggen of zeearmen.'

'Je moet niet denken dat ik tegen de deltawerken ben,' zegt Strijen. 'Het is in ieder geval veilig en dat is voor de Zuidhollandse eilanden en voor Zeeland het belangrijkste.' Valeer heeft nauwelijks naar het gesprek geluisterd. Als hij de laatste zinnen hoort flapt hij eruit: 'Dat vind ik nou het onbelangrijkste. Als er niet af en toe eens een Zeeuw verzuipt is Zeeland Zeeland niet meer.' Een ogenblik is het stil. Maar net als Henk bestraffend 'Valeer!' zegt, net als Anne wil proberen de aandacht af te leiden door een ander onderwerp van gesprek te beginnen, net als Piet quasi-vrolijk zijn mond opendoet voor een zin die de strekking moet krijgen dat zijn broer een snotneus is die geplaagd wordt door een te hoog vochtigheidsgehalte achter zijn oren, staat opa Strijen op.

'Ik neem de bus van negen uur,' zegt hij. Langzaam dringt het tot Valeer door hoe hij zijn grootvader heeft gekwetst. Verdomd, die oom Piet die hij nooit heeft gekend, waar zijn broer naar is genoemd, die is verdronken bij de watersnood in het grijs verleden, in 1953. Daar tobt opa nog altijd over, heeft moeder wel eens verteld. Valeers hoofd is vuurrood geworden. Zijn maag voelt ineens als of hij een steen heeft ingeslikt. 'Sorry,' zegt hij onhandig.

Maar de oude Strijen is al op straat. Anne weet dat ze hem terug moet roepen, met hem moet praten. Ze kan het niet. Henk voelt hetzelfde, maar ook hij is er niet toe in staat. Dan staat Piet op en loopt zijn grootvader achterna. 'Valeer bedoelt het niet slecht. Hij is pas zeventien.' 'Dat is de pest van deze tijd,' snauwt Strijen. 'Jongens van zeventien moeten hun mond houden of minstens nadenken voor ze iets zeggen. Die oom van je, een van de mensen waarvan er volgens jouw broer af en toe een moet verzuipen, die oom van je was op z'n veertiende verstandiger en voorzichtiger dan jullie met z'n tweeën bij elkaar. En *toch* had 'ie *ook* meer respect voor oudere mensen dan jullie.' 'Heb ik ook iets verkeerd gezegd?'

'Misschien vandaag niet, maar de vorige keer des te meer. Toen wilde je waarachtig de Oosterschelde openhouden.' 'Mensen kunnen toch van mening verschillen.' 'Mensen wel, maar mensen en snotneuzen niet,' broemt Strijen en dan glimlacht hij bijna omdat hij zichzelf leuk vindt. 'Ga nou maar mee terug,' zegt Piet, want ze zijn intussen doorgelopen en al bijna bij de bushalte. 'Nee jong, ik pak de bus van negen uur.' 'U zou die van tien uur nemen.' 'Ik ben van mening veranderd. Het wordt me te laat.' Op het terras denkt Anne intussen verbaasd dat ze nog wel had verwacht dat de moeilijkheden van Piet zouden komen, niet van Valeer. Want al is Piet allesbehalve een ruziezoeker, als het over de Oosterschelde gaat, wil hij nog wel eens venijnig uit de hoek komen.

Henk vat de situatie krachtig samen. Hij kijkt zijn jongste zoon aan en zegt: 'Je bent een uilskuiken.' Valeer laat het zich zeggen, want zijn vader heeft natuurlijk gelijk. Niet alleen heeft hij zijn grootvader gekwetst, hij heeft ook iets heel stoms gedaan. Hij heeft de indruk gewekt alsof hij de *veiligheid* van Zeeland niet belangrijk vindt. Daar worden hij en zijn vrienden toch al zo vaak van beschuldigd. Terwijl ze het wél belangrijk vinden. Net zo belangrijk als zijn vader en

de andere vernuftelingen van de Deltadienst. Stom van hem.

Het gebeurt wel dat schipper Van Lier de Oosterschelde te ruw vindt om nog van Yerseke over te steken naar Zierikzee en deze avond is er zo een. Dat komt Valeer prima uit. Vanavond vergadert in Yerseke de actiegroep Nog TIJd en daar kan hij nu mooi naar toe.

De vergadering is bijeengeroepen in café Dijkzicht. Dat is het meest dorpscaféërige café dat er bestaat, met een bruine tap, een biljart met een zeil erover en tafeltjes met een kleedje en bierviltjes.

De voorzitter van Nog TIJd heet Jos de Visser. Hij heeft met vissen alleen zijn naam gemeen, want hij is boekhouder. Met een krachtige slag van de voorzittershamer op het tafelkleed opent hij de vergadering en heet de aanwezigen welkom. 'Van 't zelfde,' zegt Dingeman Tamboer, maar dat is buiten de orde, want alleen voorzitters mogen welkom heten. Valeer kijkt het zaaltje rond. Het is weer hetzelfde beeld van altijd: bijna geen mossel- of oesterkwekers, verschillende mensen uit andere beroepen. Gek toch,

voor de mossel- en oesterkwekers staat of valt hun beroep met het niet-afdammen van de Oosterschelde. De anderen hebben er minder *direct* belang bij. Zij varen op de Oosterschelde voor hun plezier, ze zwemmen er 's zomers in, of zij zijn natuurliefhebbers. De vissers werken de actiegroep niet tégen, zoals veel mensen buiten Yerseke wel doen, maar veel ervóór doen ze ook niet.

'We hebben vanavond twee punten te bespreken,' zegt Jos de Visser. 'De brief aan de regering en een plan van het bestuur.' 'Wat voor plan?' vraagt Dingeman Tamboer. 'Dat hoor je straks.' De behandeling van de brief voor Den Haag duurt niet lang. Het is ook al de zoveelste brief - Nog TIJD is er bedreven in geraakt. Er is net een nieuwe regering en het is goed om er oven aan te herinneren wat deze bewindslieden en hun partijgenoten allemaal over de Oosterschelde hebben gezegd in de verkiezingscampagne. Politici willen wel eens een slecht geheugen hebben.

Het gaat om het volgende. Na de stormvloed, op 1 februari 1953, is er hard over gedacht wat er moest worden gedaan om zeker te zijn dat er nooit meer zo'n ramp kon gebeuren. Besloten is om alle zeearmen in

Zuidwest Nederland, behalve de Nieuwe Waterweg en de Westerschelde, af te sluiten met enorme dammen. Dat staat in de Deltawet, die op 16 november 1955 bij de Tweede Kamer is ingediend en op 8 mei 1958 in het staatsblad is verschenen.

Ze schieten al hard op met het werk. Op 1 mei 1971 is de dam in het Brouwershavense Gat gesloten, waardoor de zeearm de Grevelingen veranderd is in een Grevelingenméér. Daarmee zijn alle dammen klaar, op de dam in de Oosterschelde na. Die moet in 1978 voltooid zijn.

Maar: er is een soort wonder gebeurd. Sinds in 1969 het Volkerak is afgesloten kan er geen vuil rivierwater meer in de Oosterschelde komen. Daardoor is de Oosterschelde schoon geworden, zó schoon als we niet wisten dat water nog kon zijn. En er is nog iets veranderd. Steeds meer mensen zijn gaan begrijpen dat als je steeds meer wegen maakt, je steeds meer natuurgebieden volbouwt met beton, steeds meer bochten uit rivieren haalt om sneller en veiliger te kunnen varen, dat je dan niet rijker wordt maar *armer*. Een aantal mensen - en hun getal neemt toe - is gaan begrijpen dat de natuur en het milieu beschermd

moeten worden en gauw ook, anders is het te laat.

Een rijker en belangrijker natuurgebied dan de Oosterschelde is in Nederland niet te vinden, of het zou het Waddengebied moeten zijn. Meer dan 70 soorten vissen zwemmen er en 3 soorten inktvissen. Op de platen en slikken leven meer dan 500 diersoorten. En verder groeien in de Oosterschelde 140 soorten planten en 25 soorten wieren. Het water is ongekend helder, je ziet de mosselen gemakkelijk vanuit je boot op de bodem liggen. Rijk aan voedsel is het water, zodat alles groeit en zich vermenigvuldigt en overvloedig is als in de tijden dat de mens zich nog niet over de natuur had ontfermd. Er zijn geregeld honderdduizend vogels tegelijk in het Oosterscheldegebied. Ze vinden er hun voedsel, ze overwinteren, ze rusten, ze broeden er. Waar moeten ze heen als de zeearm wordt afgedamd, het water brak en vuil wordt en hun voedsel verdwijnt? Veel ruimte heeft de mens niet voor hen overgelaten.

Hou de Oosterschelde open, klinkt het in de loop van de jaren zestig aarzelend. Verhoog de dijken, bescherm de eilanden tegen stormvloed, maar vernietig niet een van de rijkste natuurgebieden van Noordwest

Europa. Het aantal stemmen groeit en gaat luider klinken, zelfverzekerder spreken.

De wereld van de visserij sluit zich aan en de mossel- en oesterkwekers van Yerseke en de vogelbeschermers en de sportvissers en de onderwaterzwemmers en de mensen die niet kunnen verdragen dat natuurgebieden kapotgaan en de mensen die houden van het getij, de eeuwige beweging, hartslag van de zee in het land, die de mens niet tot zwijgen mag brengen.

De brief aan de regering wordt goedgekeurd. Arie Puyk, de onderwijzer van de vierde klas, zal de woorden nog even netjes in het gelid zetten en zorgen dat er geen spelfouten in staan. Er wordt geschorst voor een biertje. Jos de Visser kijkt de kring rond. De waard is weer verdwenen. Ze zijn met z'n negenen, drie vrouwen, zes mannen. Hij denkt dat ze allemaal betrouwbaar zijn. Ze doen allemaal al een tijdje mee. Hij kent ze goed. Toch vraagt hij het nog even.

'Het volgende punt is erg vertrouwelijk. Mag ik aannemen dat iedereen hier zijn mond kan houden?' Ze kijken elkaar aan. Iedereen knikt.

'Het bestuur stelt voor,' zegt Jos de Visser, 'om iets te doen nam de heer ir. M. D. J. Lievenbach.' 'Voor!' roept Dingeman Tamboer hartgrondig. Lievenbach heeft een belangrijke functie bij de Deltadienst van Rijkswaterstaat. Hij is de doodsvijand van de actiegroep. Waar Hij kan maakt hij hen belachelijk en zelfs verdacht. Er kan geen openbare vergadering zijn of de heer Lievenbach zegt wel een keer dat Nog Tijd niet maalt om de veiligheid van de bevolking als er een paar vogels gered kunnen worden. Dat staat dan natuurlijk prompt de volgende dag in de krant.

'Als het over Lievenbach gaat,' zegt Toos de Wit, 'dan weet ik niet of Valeer...'

'Of Valeer wat?' vraagt Valeer belangstellend. 'Of jij daar niet door in moeilijkheden komt.' 'Omdat mijn vader ook bij de Deltadienst is?' 'Dat bedoel ik.'

'Geen probleem. Ten eerste werk *ik* niet bij de Deltadienst, ten tweede vertel ik het natuurlijk niet aan mijn vader en ten derde heeft mijn vader ook de pest aan Lievenbach.' 'Dat is dan geregeld,' zegt de voorzitter. 'En nu het plan.' Hij dempt zijn stem en

buigt zich voorover. De anderen steken hun hoofden samenzweerderig bijeen. Als Jos is uitgesproken, wordt er luid gelachen. Ze beloven hun medewerking bij de uitvoering van het plan. De details worden doorgesproken. Sommigen krijgen een speciale taak bij de voorbereiding. 'Het klinkt wat overdreven om jullie te laten zweren dat je je mond erover houdt,' zegt Jos, 'maar ik reken er wel op. Als er iets van uitlekt is het meteen mislukt.'

'Ik zwijg, al leggen ze me op de pijnbank,' zegt Dingeman. 'We leven niet meer in de middeleeuwen,' constateert Jos droogjes, 'al zou je dat wel denken als je sommige bestuurders aan het werk ziet.' 'Meestal zitten die er ook al sinds de middeleeuwen,' zegt Lijn Jekel. 'Gewoon vergeten naar huis te sturen.' 'Jullie worden bedankt,' zegt de voorzitter. 'De vergadering is gesloten.'

Valeer moet zijn broer in vertrouwen nemen. Dat is afgesproken. Piet heeft een goeie vriend die in Hilversum woont en ze hebben een Hilversums adres nodig. Hij schrijft Piet in enkele korte zinnen wat ze van plan zijn. Piet heeft eerst bedenkingen. 'Je kunt er enorm gedonder mee krijgen,' zegt hij het weekend

daarop, als hij thuis is. 'Valt wel mee.' 'Dat weet ik nog zo net niet. Schadevergoeding en zo.' Valeer haalt zijn schouders op. 'Dat zou zo'n geweldige publiciteit geven,' zegt hij, 'dat de Oosterschelde er misschien door gered wordt. Voor die schadevergoeding houden we dan een landelijke collecte.' 'Oké,' zegt Piet. 'Ik zal het Johan vragen.'

Een paar dagen later schrijft hij dat het in orde is. Ze mogen Johans adres gebruiken. Valeer belt Lijn Jekel op, die een drukkerijtje heeft. Hij drukt altijd de publikaties van Nog Tijd legen kostprijs. Nu gaat hij aan het werk met de gegevens die Valeer doorbelt. De volgende dag heeft hij briefpapier gemaakt met het indrukwekkende briefhoofd:

Johan Foppenbrouwer Televisie Telescoop Afdeling
onderzoek en voorbereiding 's Gravelandse weg 182
Hilversum

Hij levert het papier af bij Arie Puyk en doet er een paar enveloppen bij waarop ook straat- en plaatsnaam staan gedrukt. Arie heeft intussen samen met Jos een kladje gemaakt en tikt dat nu over op het officiële briefpapier van de denkbeeldige Johan

Foppenbrouwer, die woonachtig zou zijn in Hilversum in het huis van Johan Lagerwey. De brief luidt:

Zeergeachte heer Lievenbach,

Uit betrouwbare bron vernemen wij dat de regering op het punt staat een Commissie te benoemen die zou moeten nagaan of de voorgenomen afsluiting van de Oosterschelde niet in heroverweging moet worden genomen. Het komt ons voor dat een dergelijke heroverweging opnieuw voedsel zou geven aan de hoogst ongewenste activiteiten van hen die ijveren voor een open Oosterschelde. Met name de actiegroep Nog Tijd zal het instellen van zo'n commissie aangrijpen om opnieuw een lawine van schotschriften met dubieuze argumenten over Nederland uit te strooien. Onze omroepvereniging is van plan een televisieuitzending aan de Oosterschelde te wijden. Het is ons er daarbij om te doen aan te tonen dat de Deltawet moet worden uitgevoerd, met andere woorden, dat aan de afsluiting van de Oosterschelde niet getornd mag worden.

Wij zijn van mening dat van allen die voor de veiligheid van Zeeland in de bres zijn gesprongen, u

het meest doortastend de waandenkbeelden van overspannen natuurbeschermers hebt bestreden. Uw duidelijke stellingname, op vergaderingen en in kranteartikelen, hebben wij altijd ten zeerste bewonderd. Uw krachtige woordkeus en rechtlijnige formulering tonen onomwonden aan wie het gelijk aan zijn zijde heeft. Daar komt bij dat u als hoofdingenieur van Rijkswaterstaat deskundig bent op dit gebied. Wij doen niet mee aan de waan van de dag, die meent dat ondeskundigen de besluiten moeten nemen.

Kortom, u bent de man die we moeten hebben voor een commentaar in onze documentaire. Wij zouden het op hoge prijs stellen als u bereid zou zijn aan de totstandkoming daarvan mee te werken. Wilt u ons zo spoedig mogelijk uw antwoord schriftelijk laten weten ? In verband met het verrassingseffect geven wij er de voorkeur aan dat u voorlopig met niemand over onze uitzending spreekt. Met gevoelens van hoge achting,

Johan Foppenbrouwer

'Ligt het er niet een beetje al te dik op ?' vraagt Arie. 'Te veel stroop bedoel je?' Jos denkt van niet. 'Bij zo'n ijdelruit kan het nooit zoet genoeg zijn. Je moet 's zien

hoe hij op vergaderingen de aandacht van de pers probeert te trekken. Nee, ik denk dat het goed is zo.' 'Zullen we de brief hier posten of zou dat te link zijn?' 'Laten we het risico niet nemen. We sturen hem naar Johan Lagerwey in Hilversum, dan kan die hem daar posten. Stel je voor dat Lievenbach het poststempel gaat zitten uitspellen. Gepost in Yerseke. Nee, dat kan niet.'

En zo laat Piets vriend Johan Lievenbach twee dagen later de brief voor bus glijden. De val is opengezet. Nu maar afwachten of een ijdele ingenieur bereid is erin te tippelen.

Het is thuis minder gezellig dan vroeger, vindt Valeer. Misschien komt dat doordat Piet er zo weinig is. Moeder zegt vaak dat Piet lijkt op de oom naar wie hij is genoemd. Die moet ook zo iemand zijn geweest in wiens buurt ruzies geen wortel konden schieten. Iemand die door de toon van zijn stem, of door het goede woord op het goede moment te zeggen, dreigende twistgesprekken de kop indrukte. Vader had nogal eens de neiging om kwaad op Valeer te worden want, eerlijk is eerlijk, hij is soms een treiterkop, maar als Piet in de buurt was, ging die boosheid op de een of andere manier bijna nooit echt door. Het lijkt ook wel of vader de laatste tijd wat minder kalm en beheerst is dan vroeger. Valeer herinnert zich het eindeloze geduld waarmee vader heeft geprobeerd hem in te wijden in de intieme verhouding tussen de sinus en de cosinus. Iets van die rust lijkt te zijn verdwenen.

Hij vraagt zijn moeder of zij ook vindt dat vader de laatste tijd nerveus is en Anne antwoordt dat vader het erg druk heeft, maar dat er verder volgens haar niks aan de hand is. Misschien heeft Valeer toch gelijk. Henk voelt zich nerveus en gespannen. Hij heeft vandaag weer een stafbespreking en daar heeft hij tegenwoordig een hekel aan. Er is strijd gaande binnen

Rijkswaterstaat, strijd tussen de ouderen en de jongeren. Naar buiten blijkt daarvan niets. De Dienst is heilig, niemand hangt de vuile was buiten. Maar de strijd is er niet minder heftig om. Henks probleem is dat hij bij de ouderen hoort, ook dezelfde mening heeft als de ouderen, maar wel veel aandacht wil geven aan het standpunt van de jongeren. Misschien komt dat door de veelvuldige gesprekken met zijn zonen. En zo zit hij tussen twee vuren. Thuis vinden de jongens hem kennelijk conservatief, op de Deltadienst vinden ze dat hij zijn oren laat hangen naar allerlei wereldvreemde, zogenaamd progressieve ideeën, 't Is vandaag weer hetzelfde. Op de vergadering wordt gesproken over de verschillende plannen voor de Oosterschelde die komen uil de burgerij, van actiegroepen en studiegroepen. Ze willen compartimenteren, dat wil zeggen de Oosterschelde met dammen in een zout, een zoet en een half zout deel verdelen, ze willen een stormvloedkering, ze willen de oude dijken verhogen. Lievenbach heeft het daar gemakkelijk mee. 'Snottebellen van leken met hoogmoedswaanzin,' zegt hij. 'Niet op reageren. Wat denken ze wel. De enige echte deskundigen zitten hier, bij Waterstaat.'

'Het is niet allemaal onzin,' zegt Torensma, de

afdelingschef, 'Er zitten heus wel gezonde ideeën bij.' 'Dat kan wezen,' zegt Lievenbach, 'maar stel je eens voor dat we alle ideeën moeten gaan uitwerken die groepjes burgers naar voren brengen. Dan is die dam er met sint-juttemis nog niet.' Dat is hun bedoeling,' merkt iemand droogjes op. Precies, dat is hun bedoeling. Maar ik pas ervoor. Eenmaal genomen besluiten moeten worden uitgevoerd. Ga je daar aan tornen dan volgt chaos.'

'Ik heb twee opmerkingen,' zegt Henk. 'Ten eerste dit. De Oosterschelde moet dicht, dat staat voor mij vast. De veiligheid gaat voor alles. Maar, en dat is mijn tweede punt, we moeten wél aandacht besteden aan wat actie- en milieugroepen zeggen. Verschillende van onze jongere collega's vinden dat Rijkswaterstaat voortholt als een blind paard over een eenmaal uitgezette weg. Zr vinden dat besluiten wél veranderd moeten kunnen worden, namelijk als de omstandigheden veranderen. En let op, ze krijgen steeds vaker hun zin. Denk maar eens aan het rivierbos Amelisweerd bij Utrecht, dat tegen de zin van Rijkswaterstaat wordt gespaard, denk aan de Leidse baan die er niet komt.' Lievenbach heeft met ergernis geluisterd en op dit moment valt hij Henk in de rede.

'Boesschoten, je bent te slap. Dat de weg door Amelisweerd en de Leidse baan niet doorgaan komt nu juist door de slappe houding van mensen als jij. Jullie laten je de wet voorschrijven door halfzachte natuurbeschermers en linkse praatjesmakers. Zit die oudste zoon van jou soms in de studiegroep van Delftse studenten die met dat niet te betalen plan Stormkering zijn gekomen?' Henk heeft geen zin om te antwoorden. Dat Piet *niet* in die groep zat en daar genoeg spijt van heeft, hoeft Lievenbach niet te weten. Het is duidelijk dat de meerderheid van de staf op Lievenbachs hand is. Waterstaat is de baas en daarmee uit. Dat werkt het gemakkelijkst, dat werkt het doelmatigst. Henk verlaat de bespreking en gaat naar een directiekeet die een eindje verderop ligt. Het gebouwtje wordt nauwelijks meer gebruikt. Het doet alleen nog dienst als een soort tweede documentatiecentrum. Er zijn wat archieven en de belangrijkste tijdschriften op het gebied van de weg- en waterbouw liggen er. In het midden van de keet staat een grote tafel, met daarop een maquette van de afsluitingswerken in de mond van de Oosterschelde. Dat model wordt soms aan bezoekers getoond. Henk vindt het rapport waarvoor hij is gekomen en gaat om half één het documentatiekeetje uit, samen met de

bibliothecaris, die de deur op slot draait. Ze gaan naar de kantine in het hoofdgebouw om een broodje te eten, maar eerst hangt de bibliothecaris de sleutel van de keet aan een daarvoor bestemde spijker in zijn kamer. Henk ziet dat er ossestaartsoep is en hij neemt een kop. Om vijf voor één morst hij een lepel soep op zijn broek, omdat een enorme dreun, die de ruiten doet rinkelen, hem half uit zijn stoel opjaagt van schrik. Iedereen springt op en holt ergens heen, naar de ramen, naar de deur. Een alarmsirene begint te loeien. De kantine ligt aan de zuidkant van het gebouw. Henk meent dat het geluid van de andere kant kwam. Hij loopt haastig naar buiten en komt mensen tegen die roepen dat het in het documentatiekeetje moet wezen.

Dat klopt. Uit de deur van het gebouwtje komen dikke rookwolken. Twee mannen hebben schuimblussers uit het hoofdgebouw meegebracht en spuiten die in het wilde weg leeg, de met rook gevulde ruimte in. 'Is het al bekend of er iemand binnen was?' vraagt Torensma, die naast Henk staat. 'Ik denk het niet. Ik was er ruim een kwartier geleden zelf nog en ik ben samen met Van Zanten weggegaan, naar de kantine.' Nu pas bedenkt hij dat hij door het oog van de naald is gekropen. Als de explosie iets eerder had plaatsgevonden was hij er

geweest. Met veel gedoe en gerinkel komt de brandweer aanrijden. In luttele seconden zijn de slangen uitgerold. Het vuur, nog maar nauwelijks begonnen, is snel geblust. Dan blijkt dat het maar een kleine explosie kan zijn geweest. Alleen de tafel met de maquette is verwoest, de archiefkasten zijn nauwelijks geraakt. Hun inhoud heeft vooral geleden door waterschade. Henk vermoedt dat het een gasexplosie is geweest en hij vraagt zich bezorgd af of hij soms een brandende sigaret heeft achtergelaten. Hij gaat eens horen wat de commandant van de brandweer ervan vindt. Gas? Geen sprake van,' zegt de brandweercommandant. Er stond een gasfles en die was hermetisch gesloten. Nee, die tafel is opgeblazen met een bommetje, daar is geen twijfel over mogelijk. Ik zou de politie er maar eens bijhalen.'

De politie stelt vast dat het inderdaad een bomexplosie is geweest. Van Zanten, de bibliothecaris, verklaart dat er weinig dingen van waarde in de oude keet staan en dat het gebouwtje daarom nogal eens onbeheerd en niet op slot is. Zelf is hij er die ochtend om kwart voor twaalf heengegaan met wat nieuwe tijdschriften. Omstreeks half één is hij weer vertrokken, met de heer Boesschoten. Hij heeft de deur op slot gedaan. Klopt,'

zegt Henk. Hoe zit dat nu eigenlijk met die sleutel,' vraagt de inspecteur. Kan iedereen in- en uitlopen?'

'Officieel niet, in de praktijk wel,' zegt Van Zanten. 'Wie er in wil haalt bij mij de sleutel. Het is de bedoeling dat hij hem terugbrengt, maar vaak wordt hij doorgegeven aan een ander, zodat er nauwelijks controle over is wie er in- en uitgaat. Ik zorg, dat er 's avonds in ieder geval afgesloten wordt, zodat er geen vrijende paartjes in kunnen kruipen.' Iedereen kan er overdag dus ingeglipt zijn om een bom te plaatsen ?' Daar komt het wel op neer.' Algemeen heerst de mening dat het een actie is geweest met de bedoeling aandacht te trekken.

'Wedden dat Nog Tijd erachter zit?' vraagt Lievenbach. 'Niemand durft die weddenschap aan. Wie anders zou een maquette van de Oosterscheldedam opblazen? 'Daar komen we wel achter,' zegt de inspecteur. 'Die club zit in Yerseke, is het niet ? Wie is hun voorzitter ?' 'Ene Jos de Visser,' zegt Lievenbach bereidwillig. 'Een dwarskop eerste klas. Doe hem mijn groeten, inspecteur.'

Henk gaat 's avonds naar huis met het ongeruste

gevoel dat Valeer er wel eens iets mee te maken zou kunnen hebben. Hij is tenslotte lid van die actiegroep. Het treft dat Valeer thuis is. Henk kust Anne en vraagt dan aan zijn zoon: 'Heb je het gehoord van die bomaanslag?' 'Ja, het was op het nieuws. Was jij erbij?'

'Ik was in het hoofdgebouw. Het was een dreun van jewelste. Ik heb er soep door op mijn broek gemorst.' 'De nieuwsdienst zei dat er niemand getroffen is,' zegt Anne. 'Gelukkig niet. Twintig minuten eerder was ik nog in die keet, met Van Zanten. Als we tijdens de explosie binnen waren geweest dan zat ik hier nu niet.' Anne haalt eens diep adem. 'Valeer, jij weet hier toch niets van, hè?' zegt Henk. 'Ik?' (Henk weet meteen dat Valeer van niets weet.) 'Hoezo?'

'Er is een maquette van de Oosterscheldedam opgeblazen. Ze denken dat Nog Tijd het gedaan heeft.' 'Geen sprake van.' 'Hoe weet jij dat zo zeker?' 'Omdat ik precies weet wat Nog Tijd doet en laat.' 'En dus weet je ook wat alle afzonderlijke leden doen?' 'Ik sta voor ze in,' zegt Valeer. Bij dat antwoord bewegen Henks neusvleugels spottend en Anne kijkt geamuseerd. Valeer laat de leden van de groep in gedachten de revue passeren. Is er niet iemand bij die

een bommetje een goeie grap zou vinden ? 'Ik sta er voor in dat niemand iets zou doen waar mensen door gewond kunnen raken,' verbetert hij zichzelf. 'Dat is wat anders,' zegt Henk. 'Er is ook niemand gewond. Het gebeurde tijdens de lunch. Dan is er bijna nooit iemand in het keetje.' 'We gaan aan tafel,' zegt Anne. 'Beslissen jullie na het eten maar wie zich over de maquette heeft ontfermd.'

Jos de Visser is dertig jaar. Hij is boekhouder bij de firma Van Doeveren, kweker en exporteur van oesters en mosselen. Jos is een overtuigd voorstander van een open Oosterschelde. Al in 1967 bezocht hij een congres van het Koninklijk Zeeuws Genootschap van Wetenschappen over de voor- en nadelen van afsluiting. Hij is een groot liefhebber van oesters. Geregeld glipt hij even wég van zijn bureau om in de loods een paar oesterschelpen te openen en hun verse inhoud op te slobberen. Even zachtjes bijten... zuiverder smaak is er op de wereld niet te vinden, meent hij. Bovendien houdt Jos van de natuur. Niet dat hij alle planten en dieren bij naam kent, maar hij is graag buiten, zover mogelijk van menselijke activiteiten als fabrieken en autosnelwegen. Hij vindt het vreselijk dat door de deltawerken de Biesbosch

geen getij meer heeft en slachtoffer dreigt te worden van waterleidingbedrijven en massarecreatie. Daarom is hij met hart en ziel voorzitter (er van de actiegroep Nog Tijd en hij steekt er al zijn vrije tijd in. Van Doeveren knijpt een oogje dicht als er soms ook in werktijd iets voor de actiegroep moet gebeuren. Voor zijn bedrijf zou afsluiting van de Oosterschelde het einde betekenen en hij verdient met dat bedrijf een aardige boterham. Als tegenprestatie voor Van Doeverens soepelheid is Jos ook niet Ir beroerd om soms wat langer op kantoor te blijven. Dat is ook het geval op de dag van de explosie in Zierikzee. Over enkele dagen worden de mosselen van het opvangfonds geveild. Van Doeveren is die mosselen 's ochtends gaan bekijken. Dat kan bij als de kavels droogvallen. Hij heeft geschat hoeveel er op iedere kavel ligt en wat de kwaliteit is. Nu wil hij samen met Jos berekenen wat hij op de veiling maximaal kan bieden om toch nog een winstje te maken. Ze zijn druk bezig als Valeer belt.

Voor jou,' zegt van Doeveren. Jos neemt de hoorn over en krijgt van Valeer het verhaal te horen van de explosie en van de verdenking die rust op de actiegroep. 'Het lijkt mij onzin,' zegt Jos. 'Mij ook,' zegt Valeer, 'maar ik wou het je toch zeggen. Je zult de

politie wel op bezoek krijgen.' 'Bedankt. Ik zal onze mensen waarschuwen. Als we besluiten bij elkaar te komen hoor je het wel.' Hij hangt op. Van Doeveren kijkt hem vragend aan en Jos vertelt wat hij heeft gehoord. 'Je moet dus weg,' stelt van Doeveren vast. 'Eigenlijk wel.' 'Geen bezwaar. We maken dit morgenochtend af.' Jos belt zijn trouwste medestanders, Arie Puyk en Toos de Wit en vraagt of ze onmiddellijk bij hem thuis willen komen. Twintig minuten later zitten ze in de achterkamer, terwijl Jos' vrouw iets te eten maakt voor haar man. De anderen hebben de avondmaaltijd net achter de kiezen.

'Dit is linke soep,' zegt Toos, als ze het verhaal heeft gehoord en het heeft niets te maken met wat Joke juist binnenbrengt. 'Punt één, ze zullen ons in de gaten gaan houden, ook al hebben we niets gedaan. Punt twee, weten we wel zeker dat we niks gedaan hebben ?'

'Ik weet van niks,' zegt Jos. 'En ik maak mij sterk dat niemand van de groep iets buiten mij om zou ondernemen.' Toos knikt bedachtzaam. Ze is pas drieëntwintig jaar en daarmee een van de jongste leden van de groep, maar ze heeft het zwartkijkerige van een man van zestig die keer op keer door het leven is

teleurgesteld. Toch is iedereen dol op haar, vooral Arie, die graag zou zien dat ze spoedig mevrouw Puyk-de Wit zou heten. Helaas, ze is zo toeschietelijk als een klemmende deur. Alle subtiële pogingen van Arie om haar eens mee uit te nemen stranden op haar zakelijke mededeling dat er nog een hoop werk te doen is.

En Arie is nog wel zo'n aardige kerel. De kinderen van zijn klas zijn gek op hem. Hij doet onverwachte dingen en kinderen haten niets zo hevig als eentonigheid. Vorige week nog, op een warme, landerige middag toen de klas half ingeslapen was boven het leesboekje, greep hij ineens de lange kaartenstok, hield die horizontaal voor zich uit, riep heel hard BUKKEN en holde via het middenpad het lokaal door. Alle kinderen doken in elkaar, zodat de stok hen niet raakte en ze waren weer klaar wakker. 'Moed houden,' zegt Jos soms tegen Arie. 'Ook een klemmende deur schiet los als je maar hard genoeg trekt. Zorg er op dat verrassende moment alleen voor dat je niet op je achterhoofd vult.'

Misschien zit Arie vooral in de actiegroep omdat Toos er inzit. Als dat zo is kun je dat toch niet merken aan zijn ijver. Ook nu verklaart hij zich onmiddellijk bereid

een aantal mensen van de groep thuis te bezoeken en hun te vragen of ze iets van de hom weten. Voor de anderen kunnen antwoorden gaat de bel. Jos' vrouw doet open en laat inspecteur Vrolijk binnen, de man die de oorzaak van de explosie onderzoekt.

'We weten van niks,' zegt Jos. 'Om u de waarheid te zeggen, we hebben het er net over. Want je hoeft geen genie te zijn om te bedenken dat wij verdacht zullen worden.' 'U wordt nog nergens van beschuldigd,' zegt Vrolijk. 'Vooral het woordje "nog" klinkt hoopgevend,' zegt Arie. 'Wij worden niet beschuldigd, maar u hebt zeker geen andere verdachten?' vraagt Toos. 'Dat klopt.' 'Hebt u aanwijzingen dat wij er iets mee te maken zouden hebben?' vraagt Jos.

U bent geen vrienden van de Deltadienst van Rijkswaterstaat.' Dat hebt u mis,' zegt Jos fel. 'U bedoelt dat Waterstaat geen vriend van óns is. Waterstaat is een dienst die betaald wordt van onze belastingcenten. En wij willen dat er over andere oplossingen voor de Oosterschelde wordt gedacht dan domweg afsluiten Door ons, maar óók door de Deltadienst. Want zij kunnen dat stukken beter dan wij. Maar ze weigeren het, meneer Vrolijk. Ze verklaren ons voor gek Ze

verwijten ons arrogantie, omdat wij als leken uitspraken doen over dingen waar we geen verstand van hebben. En weet u waaróm wij die uitspraken doen? Omdat zij het verdommen. Daarom.'

Dus toch geen vrienden, hoe dan ook,' zegt Vrolijk droogjes, 'Onze actiegroep,' zegt Toos zakelijk, 'stelt zich ten doel de Oos-terschelde open te houden. Ons enige wapen is om zoveel mogelijk mensen op onze hand te krijgen, dan volgen de politici vanzelf. We doen dat met alle mogelijke wettelijke middelen. Ik zei *wettelijke*. Bij mijn weten hoort een bom daar niet bij.'

'Dat klopt,' zegt de rechercheur vrolijk. 'Maar wie heeft het dan gedaan?' 'Dat mag u uitzoeken,' zegt Toos. 'Wij hebben het al druk genoeg met het openhouden van de Oosterschelde.' 'Hebt u een ledenlijst van de actiegroep?' 'Nee,' zegt Arie. 'Of wilt u hem niet geven?' 'De leden wisselen. Er vallen eraf, er komen bij.' 'Het klinkt niet alsof u me wilt helpen de dader op te snorren. Dat pleit niet voor u,' zegt Vrolijk.

'Hoor eens hier,' zegt Jos driftig. 'U vertelt ons ook niks. Er is een maquette van de Oosterscheldedam opgeblazen, zonder dat er iemand bij was, naar ik begrijp. Wat was dat voor een bom? Ik zou niet weten

hoe ik aan een bom moest komen, jullie?' Toos en Arie schudden het hoofd. 'Wij hebben in Yerseke geen verstand van bommen,' gaat Jos verder. 'En als u een ledenlijst wilt hebben dan zullen we die proberen te maken. Morgenavond kunt u hem halen.' 'Bedankt,' zegt Vrolijk. 'Dan ga ik maar eens.' Hij voegt de daad bij het woord en vormt daarmee een gunstige uitzondering op vele saaie bezoekers, bij wie hun aankondiging van vertrek alleen betekent dat ze nog een uur zullen blijven. Als hij weg is vat Toos de situatie samen.

'We zijn geen van drieën helemaal zeker dat Nog Tijd vrijuit gaat,' zegt ze. 'Ik wil eerst Ger en Bart Priem spreken,' zegt Jos. 'Dat zijn zulke harde binken, die zouden het gedaan kunnen hebben. Maar 't zou me toch verbazen.' 'De anderen moeten ook op de hoogte worden gebracht,' vindt Toos. 'Laten we elk een stelletje voor onze rekening nemen, Arie.' 'Oké,' zegt Arie ijverig. 'Jos is druk met de veiling van de mosselkavels en hij gaat ook al naar de Priemen. Laten wij met z'n tweeën naar de anderen gaan.' 'Weinig efficiënt,' meent Toos. Ze neemt een stuk papier en begint de namen op te schrijven. Twéé lijsten, een voor Arie en een voor haar.

Als Valeer vrijdagavond tegen zessen thuiskomt, vindt hij wel Piet, die voor een lang weekend over is gekomen, maar niet zijn moeder. Anne heeft een briefje op de keukentafel achtergelaten waarop staat dat ze weg is en wellicht niet op tijd thuis zal zijn om voor het eten te zorgen. De mannen moeten maar een boterham nemen als ze honger hebben. Ze begrijpen er niets van, ook vader niet. Nou ja, ze zal wel weer boven water komen. Piet vertelt Valeer dat Johan Lagerwey, alias Johan Foppenbrouwer, een brief heeft ontvangen van Lievenbach. De man is maar al te graag bereid om mee te werken aan het televisieprogramma. 'Goed zo,' zegt Valeer. Hij gaat Jos opbellen om het goede nieuws door te geven. Die doet minder enthousiast dan Valeer had gedacht.

'We moeten uitkijken,' zegt hij. 'Arie, Toos en ik hebben alle leden van de groep gesproken. Wij zijn ervan overtuigd dat niemand iets met die explosie te maken heeft, maar de politie houdt ons in de gaten. Verder heb ik er steeds meer twijfels over of dat wat we willen doen wel kan...; ik bedoel, nemen we onze toevlucht niet tot dezelfde smerige praktijken als Lievenbach?' 'Kom kom,' zegt Valeer. 'Ik vind dat we door moeten zetten.' 'Ik zal het bespreken. Je hoort uiterlijk zondag

van me.' Het is al tegen half acht als Anne thuiskomt. Ze is vroeg in de middag naar Brouwershaven gefietst en heeft er een zeilboot gehuurd, een BM. Sinds de afsluiting was ze niet meer op de Grevelingen geweest. Trouwens, ze zeilt zelden meer. Het komt er niet van.

Anne wil nu wel eens weten hoe het zit met dat meningsverschil tussen Henk en de jongens. Eerst waren er ruzietjes zonder diepgang, debatten die Henk altijd won door zijn grotere kennis. Zij lachte erom en leidde de aandacht af door op het geschikte moment een gekke opmerking te maken of gevulde koeken uit te delen. Zij koos de kant van Henk en dat doet ze nog. Natuurlijk, de Oosterschelde moet dicht, dat staat vast.

Maar de standpunten zijn zich aan het verharderen. Een paar dagen geleden bijvoorbeeld is er een knetterende ruzie losgebarsten, het staat haar nog helder voor de geest. Piet komt binnen en zegt: 'Ze zijn stapelgek bij Rijkswaterstaat,' of woorden van gelijke strekking. De opperste wijsheid berust tegenwoordig bij halfwasstudenten,' zegt Henk nijdig. 'Die menen tenminste niet dat iedere autoweg zes banen moet hebben en zo recht moet zijn als een lineaal.' 'Zo, is dat de mening van Rijkswaterstaat?' zegt Henk. 'Ja.

Ongeveer wel.'

'Je kletst uit je nek. Je mag wel eens op je woorden passen. Waar moet je straks heen als je afgestudeerd bent?' 'Als ik niet mag zeggen dat ze een stelletje overijverige asfalteerders zijn, dan maar niet naar Rijkswaterstaat.' 'Jullie roepen alsmaar dat wij zulke eenzijdige vakidioten zijn en wat zijn jullie zelf? Overspannen herrieschoppers, die een klok hebben horen luiden zonder te weten dat het ding een klepel heeft. Neem nou de Oosterschelde. Jullie schreeuwen zo hard dat 'ie open moet blijven, dat jullie de argumenten waarom hij dicht moet niet eens verstaan, laat staan begrijpen.' 'Wat onredelijk,' had Piet met een rood hoofd gezegd. 'Het is mist de Deltadienst die niet naar argumenten luistert: "Ons standpunt staat vast, breng ons niet in verwarring met feiten".' Op dat moment had ze zelf iets stoms gedaan. Ze had met een onschuldig gezicht gezegd: Ik weet een goeie oplossing voor de Oosterschelde. Laten we hem droogmaken.'

Toen had Henk in zijn opwinding 'stom schepsel' tegen haar gezegd. Zo grof was hij nooit. En van de weeromstuit had Piet geïnformeerd of zijn vader overspannen was geraakt van zijn deltawerken. 'Dat

zou zonde zijn, want het is toch allemaal overbodige moeite,' had hij eraan toegevoegd. 'De Oosterschelde blijft open.' De woordenwisseling was nog een tijd doorgegaan. Het was wel weer bijgelegd, maar dit soort ruzies met een bittere ondertoon beviel Anne slecht.

Misschien hebben Henk en zij te weinig aandacht besteed aan de argumenten van de jongens. Het lijkt zo absurd, de afsluiting van de Oosterschelde stopzetten terwijl het werk al bezig is, terwijl de contracten zijn gemaakt, de aannemers hun machines ervoor hebben gekocht, terwijl het in de wet is vastgelegd, een project waar een *miljard* gulden mee is gemoeid. Het lijkt zo wereldvreemd, zo zonder werkelijkheidszin, dat een handvol ondeskundige jonge mensen, gesteund door een studiegroepje van een paar ingenieurs en een paar mossel vissers, iets zouden kunnen bereiken tegen de regering, het parlement, Rijkswaterstaat, de Zeeuwse kranten en een bevolking die al bleek om de neus ziet bij windkracht acht. Nonsens.

En toch, ze houden vol. Ze winnen veld. Ze versagen niet als ze voor gek worden verklaard. Natuurbeschermingsorganisaties verklaren zich

solidair met hen. Landelijke kranten wijden serieuze artikelen aan wat ze doen. Ze gaan dóór. Ze geloven in hun zaak. Anne wil weten waaróm ze in hun zaak geloven. Straks zal de Oosterschelde een meer zijn, zoals nu de Grevelingen. Wat is daar zo erg aan? Ze wil het weten, al was het alleen maar omdat door die verduivelde Oosterschelde er geen verwijdering mag komen tussen Henk en haar en de jongens. Daarom is ze het Grevelingenmeer gaan bekijken. Op haar eentje.

Als ze terugfietst naar Zierikzee is ze pas goed in verwarring. Want nu begrijpt ze niet alleen niks van haar zonen, ze begrijpt ook zichzelf niet meer. Ze is om de Hompelvoet gevaren en om de Voermansplaat, ze is langs Battenoord gevaren (zonder er aan te leggen), om de Mosselbank is ze gegaan en langs de Duivelandse noordkust terug, ze heeft de slikken van Bommenede bekeken en ze is weinig wijzer geworden.

Er is natuurlijk heel wat veranderd. Slikken, vroeger twee keer per etmaal bij vloed overspoeld door zout water, zijn drooggefallen. Hetzelfde geldt voor de platen. Daardoor is de begroeiing veranderd. Op veel plaatsen zijn stuifschermen van rijshout neergezet. Er zijn stuifrichels ontstaan, waarna helm of

biestarwegras is ingeplant. Er zijn nogal wat vlakke gebieden gekomen, bedekt met een eentonig, soortenarm grasdek. Verder ziet ze weinig verschil met vroeger. Op de oevers staan nog talloze plantensoorten, allerlei distels en grassen waarvan ze de naam niet kent. Ze heeft er pas een artikel over gelezen en het duizelde haar van de soorten en namen. Van de meeste had ze nooit gehoord. Maar potverdikkie, kennen die zonen van haar die soorten dan wel van naam? Weten die jongens van haar wat zeeaster is en melkkruid en akkermelkdistel en schapezuring? Kennen zij strandzoutgras, rood zwenkgras en fioringras uit elkaar? Anne weet wel zeker van niet. Als Piet en Valeer de Oosterschelde opgaan, dan doen ze niets liever dan zo hard mogelijk racen met een speedboot. Zij heeft nog nooit gehoord dat ze met begeestering op een schor gebogen stonden over *knikkend tandzaad*, wat dan nu aan de oevers van het Grevelingenmeer niet meer schijnt voor te komen, zoals in dat artikel stond. Zij moet eerlijk toegeven dat ze het niet heeft gemist.

Welnu, het Grevelingenmeer is nog steeds een enorme plas water, waar je prima kunt varen, zoals straks het Oosterscheldemeer ook zal zijn. Waar bekommeren die

jongens zich dan om? En toch. Toch is vandaag de worm van de twijfel gaan knagen aan haar ziel. Ze heeft toch iets gemist. Iets van de opwindning die ze vroeger voelde als ze op de Grevelingen was. Komt dat nu alleen omdat ze ouder is geworden? Ze heeft haar lied van vroeger proberen te zingen, *ik ben niet zo'n prater, rido / zout is het water, rido*. Het klonk niet meer zo vrolijk als eertijds. Toch is het water nog tamelijk zout, heeft ze geproefd en als straks de spuisluisen in de Brouwersdam klaar zijn wordt het misschien nog zouter.

Wal heeft ze dan gemist? Heeft ze zich geërgerd aan de geasfalteerde dam die haar het uitzicht op de Noordzee ontnam? Heeft ze het getij gemist? Het water staat vrijwel stil. Ze heeft geen rekening hoeven houden met eb en vloed. Het moet toch mogelijk zijn om onder woorden te brengen waarom ze minder houdt van het Grevelingen *meer* dan ze vroeger hield van de *zee* arm de Grevelingen. Je kunt toch niet alleen met gevoelens werken. Werken die zonen van haar soms alleen met gevoelens? Als ze haar fiets in het schuurtje zet is ze er niet mee klaar.

Ze vertelt waar ze is geweest. Haar manvolk is verbaasd. Valeer slaat zijn armen om haar heen en kust haar. Hij is een stuk groter dan zij. 'Dat kleine moedertje van me,' zegt hij. 'Op haar eentje op de Grevelingen.' 'Vroeger zat ze daar ieder ogenblik,' zegt Henk. 'Wat had je op de Grevelingen te zoeken?' vraagt Piet.

'Tja,' zegt Anne, 'de kans dat jullie dat begrijpen is klein, want jullie zijn maar mannen.' 'Het is nog steeds niet bewezen dat mannen minder hersens hebben dan vrouwen,' zegt Henk. 'Jullie zullen niet zoveel minder hebben, maar jullie gebruiken ze op zo'n gekke manier. Maar ik zal het nog eens proberen.' 'Alsjeblieft heel langzaam praten, moeder.' 'En geen moeilijke woorden.' 'Nou kijk,' zegt Anne. 'Jullie zitten ieder ogenblik tegen elkaar te schreeuwen dat de Oosterschelde open moet blijven, dat 'ie dicht moet, open, dicht, welles, nietes.' 'Niks van waar,' protesteren de drie mannen eensgezind.

'We hebben glasheldere argumenten,' zegt Piet. 'Voor de helft heb je natuurlijk gelijk Anne,' zegt Henk. 'De jongens hebben nog nooit één fatsoenlijk argument aangevoerd.' Valeer schudt meewarig het hoofd. 'Wat

is het toch inzielig dat oude mensen zo doof worden.'

'Dat bedoel ik nu,' zegt Anne. 'Van jullie gesprekken word ik geen snars wijzer. Daarom ben ik zelf naar de afgesloten Grevelingen gegaan om uit te vinden of het erg is dat 'ie dicht is.' 'En,' vraagt Henk, 'ben je er met je superieur, vrouwelijk verstand achter gekomen waarom de Oosterschelde zo nodig open moet blijven?' 'Nee,' zegt ze. 'Eerlijk gezegd niet. Hier en daar groeit iets minder, het is wat eentoniger, maar ik heb niets gezien dat huiselijke twisten kan rechtvaardigen.'

Piet steekt zijn vinger op. 'Mag ik iets zeggen?' 'Vooruit dan maar.' 'Alleen feiten,' zegt Piet. 'In het Grevelingenmeer is de helft van de bodemdieren verdwenen. Veertig procent van de zeewieren. Er zijn negen soorten vis verdwenen. De overgebleven soorten worden minder in aantal. In vergelijking met een getijdeestuarium. ..' 'Stop,' zegt Anne. 'Heb je dat zelf waargenomen? Heb je die vissen zelf geteld? Mis je ze?' 'Nee, natuurlijk niet.'

'Waar wind je je dan zo over op? Zo dol ben je niet op vissen, behalve dan gebakken in olie of gekookt met

een botersausje.' Piet haalt adem om een lang verhaal te beginnen. Die pauze wordt door Henk benut om een voorstel te doen. 'Morgen is mijn dag,' zegt hij. Zijn stem druipt van de ironie. 'Ik zal jullie haarfijn, onweerlegbaar, glashelder en absoluut overtuigend uitleggen waarom de Oosterschelde dicht moet. Jullie houden je mond. Alleen luisteren is toegestaan. Pardon, luisteren is verplicht. Mochten jullie 's avonds toch niet overtuigd zijn, wat me heel onwaarschijnlijk lijkt, dan krijgen jullie zondag de kans met je tegenargumenten te komen. Dan zwijg ik, net zolang tot jullie uitgepraat zijn. Afgesproken?' 'Akkoord,' zegt Piet en Valeer knikt instemmend. 'Mooi zo,' zegt Anne. 'Dan gaan we nu met z'n allen maar eens wat te eten klaarmaken, want daar hebben jullie natuurlijk niks aan gedaan. Ik zei: met z'n allen. Die krant komt straks wel, Piet. Ik ben niet goed snik dat ik jullie niet laat verhongeren, maar ja, de doem van moeders is dat ze niet goed snik zijn.'

Vandaag is dus de dag van de officier van justitie,' zegt Valeer de volgende ochtend aan het ontbijt. 'Morgen mogen de advocaten voor de verdachte in het geweer komen.' 'Met moeder als presidente van de rechtbank,' vult Piet aan. 'Mag de presidente weten wie de verdachte is?' 'De zee.' 'Oké,' zegt Henk, 'de officier

kan zijn getuigen niet hier laten komen, daarom zal hij de rechtbank naar de getuigen brengen.' Hij laadt zijn familie in de auto en rijdt over de Grevelingendam naar Overflakkee.

We zouden ook naar Tholen kunnen gaan,' zegt hij, 'of op Schouwen blijven. Tweehonderdvijftigduizend hectare is door de stormvloed getroffen. Bijna acht procent van Nederland. Maar jullie moeder en ik hebben de ramp op Flakkee meegemaakt. De situatie daar kennen we het best.' Ze stoppen in Oude Tonge, bij het massagraf. 'Getuige nr. één,' zegt Henk koeltjes. 'Oude Tonge, driehonderd en twee doden. In de rampnacht werd er een gat geslagen in de Oudelandse dijk. Een muur water van bijna drie meter hoogte rolde als een onstuitbare stoomwals de polder in, stortte zich op het dorp. De schok was vreselijk. De buitenste straten, Julianastraat, Jozefsdreef en andere, werden weggevaagd. Kleine huizen met grote gezinnen. In iets hoger gelegen straten had men tijd de eerste verdieping te bereiken. Het is de vraag of dat prettiger was. De huizen waren niet bestand tegen de schurende werking van het stromend water. De een na de ander stortte in. De vaders en moeders met hun soms wel tien kinderen

mochten dan nog een paar uur rondrijven op een stuk zoldering en verstijven van kou. De sterkste kon dan toekijken hoe de anderen één voor één van het afbrokkelende vlot tuimelden en verdronken, tot hij er tenslotte zelf ook afviel. Hebben de verdedigers nog vragen?' Piet en Valeer zwijgen.

'Dan gaan we naar getuige nr. twee,' zegt Henk. Hij rijdt naar een zekere Franse, een al oudere man, die hen kennelijk verwacht. Blijkbaar heeft vader de vorige avond gebeld om zijn bewijsvoering voor te bereiden, bedenkt Piet met een zekere voldoening. Henk vraagt of Franse zich de stormvloedramp nog herinnert. Dat doet hij. En of hij de week na de stormvloed in Oude Tonge is geweest. Dat is hij. En of hij de jongens, die niet zo weg zijn van de deltawerken, eens wil vertellen hoe dat was. Dat wil hij.

'De doden moesten zo snel mogelijk geborgen worden,' zegt hij. 'Er was veel onzekerheid. Die moest weggenomen worden. Bij eb probeerden we de huizen die nog overeind stonden binnen te komen. Soms brak je een deur open en dan zag je meteen de lijken in de gang liggen. Soms moest je zoeken. In de keuken. In de woonkamer. Veel ook in de kleine slaapkamertjes. Als

we ze naar buiten brachten, op brancards en vervoerden naar de loods, dan wilden de mensen weten wie het waren. Dat zeiden we nooit. Eerst moesten ze door vier mensen herkend zijn. We wilden zekerheid.

Later zijn we met een ploeg mensen de polder ingegaan. Met zeven man was dat. Overal vond je ze, half weggezakt in het slik. Op 15 maart viel de polder droog. Die dag vonden we er nog zeven. Dat was dus zes weken na de ramp. Ik zal niet beschrijven hoe ze eruitzagen, maar 't was geen prettig gezicht, meneer. We hadden iedere dag een fles eau de cologne nodig en 's avonds een fles jenever, dat zeg ik er eerlijk bij.' 'Nog vragen?' zegt Henk. 'Hoe werden ze begraven?' vraagt Valeer.

'Het Rode Kruis stuurde kisten. Iedere dag was er begrafenis. Dan eens drie. Dan eens acht. Wekenlang.' 'Geen vragen,' zegt Piet.

Ze bedanken Franse. Henk rijdt hen met de auto de polder in. Hij stopt bij een stuk weiland, afgerasterd met prikkeldraad. 'Getuige nr. drie. Het prikkeldraad zal intussen wel vernieuwd zijn, maar op deze plaats,

vastgehaakt in soortgelijk prikkeldraad, is jullie oom Piet gevonden. Hij was veertien jaar oud.' 'Henk, moet dit echt?' vraagt Anne. 'Ja,' zegt Henk. 'Als de argumenten op tafel moeten komen dan gaan we ook tot de bodem.' Hij wacht of zijn zonen iets te vragen hebben, maar zij zwijgen. Dan zegt hij ongevraagd: 'Deze Piet was een van de fijnste jongens die ik ooit heb ontmoet. Op zijn veertiende was hij al stukken sterker dan ik, die tien jaar ouder was, maar hij liet zich er nooit op voorstaan. Hij was eerlijk en gemoedelijk en wijs voor zijn jaren. Een ontzaglijk fijne vent. Hij is verdronken met een kind dat hij probeerde te redden in zijn armen. Anne, overdrijf ik?' Anne schudt haar hoofd. Haar ogen zijn vochtig. Ze gaan terug naar de auto.

'Ik zal niet nog meer getuigen van deze soort oproepen,' zegt Henk, 'hoewel dat gemakkelijk genoeg zou zijn. We zullen niet gaan naar de man op Tholen die zijn vrouw en *twaalf* kinderen heeft zien verdrinken. We zullen niet gaan naar de vrouw in Stellendam die wanhopig heeft geprobeerd om de deur van de gang naar de kamer tegen de waterdruk open te duwen, om haar man te verlossen die aan de andere kant stond te trekken, die aan die deur stond te

trekken voor zijn leven. Hij is verdronken, toen het water tot aan het plafond was gestegen. Tenzij jullie op dit punt nog meer getuigen willen horen.' 'Geen behoefte,' zegt Valeer. Zijn stem klinkt minder vast dan gewoonlijk.

Ze rijden naar Battenoord. De oude grasdijk is vervangen door een veel hogere, geasfalteerde zeewering. Die was al klaar voor de herfststormen van 1953. Er is nog een restant van de oude dijk. Daaraan zien ze hoeveel sterker deze nieuwe dijk is. 'Dat is toch een enorme verbetering,' zegt Piet. 'Jazeker, maar niet goed genoeg. Echte veiligheid geeft de Brouwersdam. Daar gaan we straks heen, nadat we koffie hebben gedronken bij Hennie en Rien.'

Op de plaats waar de verwoeste boerderij van Strijen stond, is een nieuwe gezet. De Boesschotens vertellen niet wat de bedoeling van hun tochtje is. Ze doen het voorkomen alsof ze maar een beetje rondtoeren. Als de koffie op is gaat Piet achter het stuur. Hij rijdt hen, op aanwijzing van zijn vader, eerst naar de grote schutsluizen in het Haringvliet, daarna naar de Brouwersdam in de mond van de Grevelingen. Zijn vader en hij, samen voor in de auto, discussiëren over

de technische aspecten van de gigantische werken, uniek in de wereld. Ze zijn er beiden trots op dat Nederlandse ingenieurs zulke projecten kunnen uitvoeren. 'Van overal ter wereld komt men om advies bij de Nederlandse Waterstaatingenieurs,' zegt Henk. 'Je hebt een goed vak gekozen, jongen.'

'We kunnen veel,' zegt Piet, 'maar alles wat je kunt hoef je nog niet te doen.' 'Hé hé,' waarschuwt Anne. 'Dat is een opmerking voor morgen.' 'Je kent het oude Franse gezegde,' zegt Henk, 'God schiep de wereld, maar de Nederlanders schiepen Holland.' 'Dat is God op 1 februari 1953 dan even in het verkeerde keelgat geschoten,' meent Piet.

'Stop eens even.' Ze stappen uit en lopen over de geasfalteerde glooiing van de kolossale Brouwersdam. Henk wendt zich tot Valeer. 'Vergelijk dit nu eens met wat je net in Battenoord hebt gezien. Dit is een dam waarachter je je veilig kunt voelen. En na wat er gebeurd is, zijn we aan de mensen verplicht dat ze zich veilig kunnen voelen. De kans op een stormvloed waar deze dam niet tegen bestand is, beloopt eens in de vierduizend jaar.' Piet wil wat zeggen, maar bedenkt zich.

'Daar komt nog iets bij,' gaat Henk verder. 'Nu deze dammen er eenmaal liggen is de uitslijping van de Oosterschelde groter geworden. De toestand is *gevaarlijker* dan in 1953. Met dijkverhoging is dat niet te verhelpen. Piet weet wel dat er op onverwachte tijden en plaatsen dijkvallen kunnen optreden, waarbij er plotseling een stuk dijk wegbrokkelt. Het land ligt dan onbeschermd. Trouwens, er zijn allerlei andere bezwaren tegen dijkverhoging. Het maakt bijvoorbeeld een heel verschil of je een dam van 9 kilometer lengte moet onderhouden of dijken met een totale lengte van 250 km. Onderzeese oevers kunnen worden uitgeschuurd en dat zie je niet meteen. Er kunnen in de bestaande dijken gebreken zitten die niet op te sporen zijn en die blijven bestaan bij verhoging van die dijken. En tenslotte, als de bestaande dijken worden verbreed en verhoogd zal dat heel wat milieuschade geven, zowel aan de waterkant als aan de naar het land gekeerde zijde.' Weer wil Piet wat zeggen maar weer ziet hij ervan af. 'Ik kom tot mijn slotconclusie. Punt één. De mensen hebben er recht op om afdoende beschermd te worden tegen overstromingen. Punt twee. De enige afdoende beveiliging is afdamming. Punt drie. De actiegroep Nog TIJd besteedt onvoldoende aandacht aan deze veiligheid en dat is

onverantwoordelijk. Ik eis derhalve veroordeling van de zee tot buitensluiting uit de Oosterschelde door middel van de bouw van een dam, zoals vastgelegd in de Deltawet.'

Als ze thuis zijn vraagt Henk of zij nog behoefte hebben aan de verdediging van een open Oosterschelde. Of zijn zij misschien overtuigd? Piet en Valeer overleggen even. 'We willen graag met onze argumenten komen,' zegt Piet dan, 'maar pas over veertien dagen. We hebben enige voorbereidingstijd nodig.' 'Dan is de zitting verdaagd tot over twee weken,' zegt Anne.

Zondag belt Jos. Hij vertelt dat Toos, Arie en hij het beter vinden met de hele actiegroep te bespreken of het plannetje-Lievenbach wel door moet gaan, nu ze verdacht worden van de bomaanslag, zaterdagavond is er vergadering.

Dal komt goed uit,' zegt Valeer. 'We gaan van de week .naar de Wadden, maar we zijn waarschijnlijk woensdagavond al terug vanwege de veiling.' 'Oké, tot zaterdag dan.'

De volgende morgen in alle vroegte varen ze uit. De bemanning van de kotter bestaat uit de schipper zelf, die meestal het roer houdt, Stijns de motordrijver en de dekknecht Valeer. Het is mooi stabiel weer, met weinig wind. Van Lier besluit dan ook buitenom te gaan, via de Noordzee. De tocht verloopt zonder problemen, 's Avonds gaan ze in de Waddenzee bij Vlieland voor anker en ze kijken in het vooronder naar de televisie. De volgende dag is het hard werken geblazen. Er moet 700 ton mosselen worden gevestig. Een mosselton is 100 kilogram in plaats van de gebruikelijke 1000, maar al met al is dat toch nog 70.000 kg in totaal. De mossel is een tweeslachtig dier. Hij scheidt tweemaal per jaar zaad af. Het hangt af van de watertemperatuur, maar gewoonlijk is er een maartse val en een val in juni. Het zaad is te vinden zowel in Zeeland als in de Waddenzee en het bundelt zich in 1 rossen. Het slaat neer op de zandbanken en daar wordt het, als het ongeveer een half jaar oud is, met sleepnetten opgevestig. Ili 1 wordt dan uitgezet op kweekpercelen, die door de vissers worden gepacht zoals een boer een weiland pacht. Na een jaar ol drie is de mossel rijp voor consumptie. Schipper Van Lier is nu naar het Wad gegaan om een lading mosselen van een van zijn kavels te halen en de volgende dag in Yerseke op de

veiling te verkopen. Het water in de Waddenzee is erg slijkerig. I >c mosselen bevatten dan ook veel zand, wat ze vrijwel oneetbaar maakt. Maar kijk, daar is nu de Oosterschelde zo schitterend voor: de mosselen worden, nadat ze geveild zijn, nog in het schone Oosterscheldewater gegooid waar ze een etmaal blijven. Omdat het blijkbaar van nature zindelijke beestjes zijn, spugen ze er al hun zand uit. *Verwateren* noemt men dat. De verwaterde mosselen zijn een heerlijk, eiwitrijk voedsel, door lekkerbekken aangeduid als zeebanket. Terug naar huis varen ze altijd binnendoor, hoe het weer ook is. Zo'n kotter is een vrij klein schip en als hij zo diep ligt is de golfslag van de Noordzee te gevaarlijk.

In Yerseke krijgt Van Lier een behoorlijke prijs voor zijn mosselen. Het komt ook wel voor dat er zo'n groot aanbod is, of dat de kwaliteit van een scheepslading zo minnetjes is, dat de schipper met de veilingprijs verlies op zijn produkt zou lijden. Voor zo'n geval is er het opvangfonds. Iedere mossel- en oesterkweker moet een deel van zijn opbrengst in dat fonds storten. Als tegenprestatie koopt het fonds, dat wordt beheerd door het produktschap, de mosselen voor een redelijke (minimum)prijs als de veilingprijs te veel zakt. Deze

mosselen worden uitgestort op speciale kavels van het fonds in de Oosterschelde. Als de prijzen weer wat aantrekken worden die kavels opnieuw geveild. Zo'n veiling van kavels mosselen van het fonds, niet te verwarren met de dagelijkse veiling van mosselen en oesters, is er donderdag. Laat in de woensdagmiddag, als de mosselen zijn uitgestort op de verwaterplaats en als het laag water is, trekken Van Lier, Stijns en Valeer hun lieslaarzen aan en maken een wandeling over de drooggevalen kavels van het opvangfonds. Ze schatten de hoeveelheid en de kwaliteit van de mosselen op ieder kavel. Dat wil zeggen, de schipper en Stijns discussiëren erover, Valeer luistert en maakt aantekeningen. Hij heeft er nog niet zoveel verstand van.

'Hier liggen prima mosselen. Kavel 117 A en 117 B. Geef die maar een 8 1/2 Valeer,' zegt Van Lier. 'Denkt u dat de prijs hoog wordt op de veiling?' 'Ik zou het niet weten.' 'Gaan wij meebieden?' 'Jazeker, maar voorzichtig aan. We hebben nog heel wat rijpe mosselen op het Wad liggen. Maar een extra winstje is nooit weg. Dus als ze niet te duur gaan... Nou ja, we zien wel.' Het is een gezellig gedoe de volgende morgen in het zaaltje van café Waterlelie, 't Is vol. Praktisch

iedere mosselkweker en iedere exporteur is er. De bemanningen van de kotters zitten gedrieën tuinstafeltjes bij elkaar. Jos de Visser is er ook. Hij zit met zijn baas Van Doeveren en nog drie man van het bedrijf al aan zijn eerste pilsje. Op de tafels liggen stapeltjes formulieren. Daarop kan iedereen de prijs invullen die hij voor een bepaald kavel over heeft. De hoogste inschrijver krijgt het natuurlijk, want daar is het om begonnen.

De veilingmeester roept vanaf het podium dat het eerste kavel dat verkocht wordt nummer 29 A is. En of de heren maar pittig willen bieden. Hij gaat rond met een groene bus, waarin ieder zijn formulier kan stoppen. 'Welk cijfer hebben we 29 A gegeven?' vraagt Van Lier. Valeer kijkt op zijn briefje. 'Een vier.' 'Dan bieden we niet meer dan f 5.000,-.' Hij vult het formulier in en doet het in de bus. De veilingmeester luidt een bel. Afgelopen, geen formulieren meer voor kavel 29 A. De directeur van de afdeling mosselzaken van het produktschap voor vis- en visprodukten, die met twee employés van deze afdeling met de lange naam achter een tafel op het podium zit, vergelijkt de formulieren. Als ze eruit zijn gaat de bel weer en de veilingmeester verklaart: 'Kavel 29 A is gekocht door

de firma Kooys voor de prijs van 14.000 gulden en 6 centen.' 'Potverju,' zegt Van Lier, 'wat een prijs!'

Ook de volgende kavels gaan voor prijzen die veel hoger zijn dan wat Van Lier biedt. Het blijkt dat de taxatie van de andere schippers niet veel afwijkt van die op Valeers briefje, want hoe hoger het cijfer dat daar staat, des te hoger is de prijs die er uitkomt. Hoe meer de prijzen oplopen, des te opgewekter wordt Van Lier. Valeer begrijpt dat niet. 'Op zo'n manier kopen we niks,' zegt hij. Dat geeft niet,' zegt Van Lier vergenoegd. 'We hebben nog voorraad op onze eigen percelen. Laat het fonds maar rijk worden. Ik heb er vorig jaar heel wat in gestort en hoe meer je gestort hebt, des te meer krijg je terug als er overblijft.'

Bijna alle kavels worden gekocht door kwekers die zelf ook een exportbedrijf hebben. 'Kijk, zegt Van Lier, 'de prijs in het buitenland is nu goed. Ze vissen de mosselen op en verkopen ze meteen. Weinig risico. Als wij ze kopen doen we dat vooral om ze nog een poosje op te kweken op onze lege percelen. Dat betekent een keer extra opvissen, waarbij altijd iets verloren gaat en vooral tijdverlies. Wie kan zeggen of de mosselen over een paar maanden nog zo'n goeie prijs doen?'

Als het laatste kavel geveild wordt, is er een klein incident. Van Doeveren heeft verschillende kavels gekocht. Toevallig zat hij driemaal een paar honderd gulden hoger dan zijn concurrent Rosmalen. Als het laatste kavel aan de beurt is, ziet hij aan de lipbeweging hoe Rosmalen het getal 24 fluistert tegen zijn medewerkers.

'Moet je opletten ,' zegt hij tegen Jos. 'Rosmalen heeft steeds ronde duizendtallen opgeschreven, met 14 cent erbij om boven degenen te zitten die hetzelfde ronde bedrag bieden. Wedden dat hij nu dit biedt?' Hij vult op het formulier in f 24.000,14. 'We hebben genoeg gekocht,' zegt Jos. 'Kom op, we stoppen het voor de grap in de bus. Heb ik het, dan verkoop ik het door aan Rosmalen. Die heeft te weinig gekocht volgens mij.'

Even later verkondigt de veilingmeester: 'Perceel 189 B heeft twee hoogste bidders, de firma's Rosmalen en Van Doeveren. Beiden boden f 24.000,14.' 'Da's ook toevallig,' roept Van Doeveren.' 'Ja,' zegt de veilingmeester, 'wat willen de heren, loten of doorbieden?' 'Doorbieden,' zegt Rosmalen. 'Vijftig procent kans om het te krijgen is me te weinig.' 'Och,' zegt Van Doeveren, 'ik heb eigenlijk al genoeg. Ik heb er

geen cent méér voor over. Laten we nog maar eens bieden.' 'Van Doeveren en Rosmalen bieden opnieuw,' zegt de veilingmeester.

'Nu biedt hij vast f 24.000,15,' fluisterde Jos. 'Mijn idee,' grijnst Van Doeveren en hij vult dat zelfde bedrag in op het formulier. En ja hoor. Het zaaltje davert van het lachen als de veilingmeester verklaart dat beiden nu f24.000,15 geboden hebben. Rosmalen loopt rood aan. 'En je zei nog...' begint hij, maar dan lacht iedereen zo hard dm hij begrijpt bij de neus genomen te zijn. Van Doeveren staat op, loopt naar Rosmalens tafeltje en legt er een cent op. 'Alsjeblieft,' zegt hij, breed grijnzend. 'Jij mag het kavel hebben. Door mijn schuld heb je het te duur, dus ik betaal het verschil bij.' Daarna sluit de veilingmeester de bijeenkomst, na de aanwezigen bedankt te hebben voor hun medewerking.

Jasses, Lievenbach op bezoek, denkt Valeer als hij thuiskomt. Blijkbaar iets zakelijks met vader te bespreken, want zulke dikke vrienden zijn het niet. Zijn moeder heeft ook al de pest in. Ze is met een smoesje de woonkamer ontvlucht en staat nu warempel in de keuken te strijken, iets wat ze zelden doet. Valeer gaat

naar binnen en broemt een groet. 'Dag, jongeman,' zegt Lievenbach.

'Ik zal even zoeken,' zegt Henk tegen zijn collega, kennelijk als vervolg op een vorige zin. 'Als ik dat rapport heb is het in mijn werkkamer. Valeer houdt je wel even gezelschap.' Hij gaat naar boven. Valeer stelt vast dat Lievenbach in de gemakkelijkste stoel heeft plaatsgenomen. Zelf gaat hij zo zitten dat hij Lievenbach niet steeds hoeft aan te kijken. Het gesprek wil niet erg vlotten. Of hij nog op school is? vraagt Lievenbach. Je weet best van niet, denkt Valeer. Je wilt nog eens horen dat ik het niet kon rooien. Maar hij slaat terug. 'Ik ben bij de oesterteelt. Een vak waar toekomst in zit.' 'Ik ben bang van niet. In '78 gaat de Oosterschelde dicht en dan is het gebeurd.' 'De Oosterschelde dicht? Wel nee,' zegt Valeer luchtig. 'O, hoor je bij dat soort,' zegt Lievenbach hatelijk. 'Zeker ook lid van die actiegroep?' 'Natuurlijk.' 'Geholpen met kneedbommetjes plaatsen onder de maquette ook misschien?'

Adder, denkt Valeer. Jij bent zelf iemand die verstand zou kunnen hebben van kneedbommetjes. Hé, was het een kneedbom? Hoe weet hij dat? Stel je eens voor...

Hé, stel je eens voor dat Lievenbach die bom zelf heeft geplaatst! Om Nog TIJd verdacht te maken. Hij heeft het achter de ellebogen, dat zeggen vader en andere mensen van het Delta-instituut ook. Valeer wordt warm van opwinding over zijn eigen idee. Kalm nou, hij heeft geen enkele aanwijzing, behalve dan het huichelachtig smoel van die vent. Zou hij eens heel voorzichtig...; een klein vraagje in die richting...

Valeer besluit eerst maar eens heel vriendelijk te gaan doen. De man moet niets van zijn boze gedachten merken. 'Nee, meneer Lievenbach, natuurlijk heb ik dat niet gedaan. Stel u voor, mijn eigen vader had getroffen kunnen worden,' zegt hij zachtaardig. 'Ach ja, dat is ook zo.' 'Het is zeker een enorme schrik voor u allemaal geweest?' 'Ja, dat was het.' 'U bent door het oog van de naald gekropen.' 'Nou, zo erg was het ook weer niet.' 'Dat moet u niet zeggen.' Valeer praat heel losjes. 'Ik had zelf achteraf de bibberaties, want een paar minuten voor de explosie was ik nog langs dat gebouwtje gefietst. Dat bedacht ik pas later. Trouwens, u was er net in geweest. Als ik me goed herinner zag ik u eruit komen toen ik langs fietste.' Knijpt Lievenbach zijn ogen een beetje dicht? In ieder geval kijkt hij Valeer onderzoekend aan. 'Ja, ik kom geregeld in die keet,'

zegt hij.

Hij bijt in het aas, denkt Valeer verbijsterd. Mijn vermoedens zijn waar. Als hij er *niet* vlak voor die explosie was geweest, dan zou hij het meteen ontkennen. Want hij heeft er nooit iets van gezegd. Iedereen denkt dat vader en Van Zanten er het laatst waren. Go, Wat een adder of zou niet tot hem zijn doorgedrongen wat Valeer zei. Vindt hij het interessant staan om zo op het nippertje ontsnapt te zijn en laat hij het daarom maar zo. Zou hij nog verder vragen? Nee, te link. Hij mag niets vermoeden. Valeer wil eerst rustig nadenken.

Gelukkig komt Henk binnen, het gezochte rapport in zijn hand. Valeer gaat vlug de kamer uit. Zijn hart bonst van opwindning. Hij mompelt tegen zijn moeder dat hij nog even uitgaat, springt op zijn fiets en rijdt naar de dijk. Kijken over het water, wat kun je beter doen als in je hoofd de dingen op een rijtje moeten worden gezet?

Als Valeer later in de avond naar huis fietst heeft hij zijn besluit genomen. Hij vindt dat hij zijn vader niet met de verdenking legen Lievenbach mag lastig vallen.

Wat zou zijn vader moeten doen? Er met het hoofd van de Deltadienst over praten? Die zou dan een onderzoek moeten laten instellen en als daar nu eens niets uit kwam? Dan waren de verhoudingen in het instituut grondig verpest. Dat zou dan de schuld van zijn vader zijn. Wandelend over de dijk, de zon rood met grijze strepen snel wegzakkend in het heiige noordwesten, heeft Valeer onbarmhartig voor zichzelf blootgelegd dat er nog een ander argument is om zijn vader erbuiten te houden. Een belangrijk argument. Hij is bang dat vader de verdenking tegen Lievenbach als een verdachtmaking zal opvatten. Een stoot onder de gordel. Misschien zal hij denken dat Piet en Valeer geen goeie argumenten voor open houden van de Oosterschelde kunnen vinden en het daarom maar zó proberen. Vroeger zou dat niet gekund hebben. Maar vader denkt dat ze aan verstandsverbijstering lijden, hij en Piet. Er is zelfs geen begin van begrip bij hem, althans dat denkt Valeer. Terwijl Piet en hij best begrip hebben voor degenen die de stormvloed hebben meegemaakt. Vader vindt hen dom en dan is het maar een kleine stap om hen ook slecht te vinden. En de werkelijkheid is, denkt Valeer, dat hij zelf vastzit aan zijn eenzijdige, verstijfde standpunt. Verstijfd alsof hij nog altijd tot op het bot verkleumd op een houten dak

over het verdronken land dobbert. Ze zeggen zo graag van ons dat we ergens te jong voor zijn, denkt Valeer. We hebben geen ervaring. Misschien zijn ze zelf te oud, met hun standpunt onwrikbaar vastgenageld aan een ervaring. Ervaringen zijn als een anker. Je hebt het gevoel dat je levensschip er veilig aan verankerd ligt en je vergeet dat je daardoor ook niet meer weg kunt komen.

Hij rijdt langs een telefooncel, omdat hij niet weet of hij thuis ongestoord zal kunnen bellen. Hij krijgt Jos aan de lijn. 'Hoor eens Jos, ik heb maar twee kwartjes bij me, ik moet opschieten. Ik moet je iets vertellen waar je alleen met Arie en Toos over mag praten. Oké?' 'Ik luister,' zegt Jos. Valeer vertelt het verhaal. 'Potverdikkie,' zegt Jos. ' 't Zou me nog niks verbazen ook. Het zou het probleem van de sleutel oplossen.'

'Hoezo?' 'Ik heb begrepen dat de bibliothecaris de deur van de keet om half één op slot heeft gedaan. Daar was je vader bij. Na de explosie hing de sleutel nog steeds aan het spijkertje in Van Zantens kamer. Waarschijnlijk heeft degene die de bom heeft geplaatst dus een duplicaat gehad, anders moest de man twee keer kort

achter elkaar Van Zantens kamer in en dat was toch wel link. De politie vroeg zich dan ook af of wij een handlanger bij de Deltadienst zouden hebben die ons de sleutel heeft uitgeleend om hem na te laten maken.'

'Voor Lievenbach was dat natuurlijk een peuleschil.'

'Precies. De hypocriet. Heb je het aan je vader verteld?'

'Nee.' 'Ga je het hem vertellen?' 'Nee.'

'Nou ja, dat is jouw zaak. Ik zal erover denken. Ik doe niks voor ik met jou heb overlegd. Afgesproken?'

'Goed,' zegt Valeer. Het waarschuwingssein van de telefoon maakt hem al bijna onverstaanbaar. Hij legt de hoorn op de haak. Automatisch, verdiept in gedachten, stapt hij op zijn fiets, 't Is niet niks waar hij mee bezig is. Een collega van zijn vader nog wel. Het zit hem toch dwars dat hij het voor zijn ouders gaat verzwijgen. Zou hij het Anne vertellen? Nee, natuurlijk niet. Dan zit zij met het probleem. Ze zeggen dat je altijd alles open en eerlijk moet vertellen, denkt Valeer. Da's dan mooi makkelijk. Dan ben je er zelf af. Het is soms veel moeilijker en ook moediger om iets *niet* te vertellen. Er is veel grijs tussen wit en zwart. Nou ju, hij zal zich maar vastklampen aan het groen van de hoop dat hij achteraf blijkt goed gehandeld te hebben.

Als hij zijn fiets in het schuurtje heeft gezet en zijn bed opzoekt is hij weer een dagje ouder geworden, net als gisteren. Maar niet alle dagen zijn gelijk.

Omdat Harry de Zwaan twee dagen geleden voor de zesde maal dit jaar is opgehouden met roken, is zijn humeur niet al te best. Dat is ongewoon. Er zijn minstens een ernstige kiespijn of het chronisch gegons van een mug in de slaapkamer voor nodig om zijn gebruikelijke levensvreugd te temperen. Eén van de charmes van Harry is dat hij nooit lang achtereen hetzelfde doet. Dat geldt voor kleine dingen, zoals een hartstocht voor Engelse drop die een dag of acht kan aanhouden, maar ook voor grotere. Zo heeft hij de zeevaartschool in Rotterdam afgelopen, is stuurmansleerling op de grote vaart geworden, en toen hij eenmaal stuurman was, heeft hij de zee eraan gegeven en een baan gezocht op het gebied van een oude hobbie, namelijk het filmen. Drie jaar is hij cameraman geweest bij een van de omroepen en juist toen hij enige bekendheid kreeg in het vak nam hij ontslag en meldde zich bij de loodsenopleiding. Na een jaar was hij loods en nu vaart hij schepen over de Westerschelde, van Vlissingen naar Antwerpen en omgekeerd. Zijn vrienden vragen zich af hoelang hij

dit zal volhouden.

Harry is ongetrouwd, want zoals hij zich niet blijvend bij één baan kan houden, vreest hij ook spoedig genoeg van een huwelijk te zullen krijgen. Vriendinnen heeft hij genoeg, ze komen en gaan als zwaluwen. Hij heeft een klein, gerestaureerd huis in een van de oude wijken van Middelburg, vanwaar hij in minder dan een half uur per auto de loodsenwacht in Vlissingen kan bereiken. Hij is lid van het loodsenkoor, heel eigenaardig want vroeger haatte hij koren en nu zingt hij geregeld met zijn lang niet slechte bas/bariton sea songs en shanties. Om half twaalf 's morgens, als hij op het punt staat naar Vlissingen te gaan, omdat hij spoedig aan de beurt zal zijn een schip naar Antwerpen te varen, gaat de telefoon. Blijkbaar zijn er ineens een paar schepen tegelijk achteruit, denkt hij, want ze hebben een half uur geleden nog gebeld met de mededeling dat hij niet voor één uur zou varen. Een schip is 'achteruit' als het bij Westka-pelle bemand is door een zeeloods en op stoomt naar de rede van Vlissingen.

Harry neemt op en het blijkt zijn oude vriend Jos de Visser te zijn. 'Ben je druk?' Dat is best te doen,' zegt

Harry, 'maar zo dadelijk moet ik wel naar Antwerpen.' Ik zou graag binnenkort iets met je bespreken.' Dat kan,' zegt Harry, die van snelle beslissingen houdt. 'Aan het eind van de middag zal ik wel in Antwerpen zijn, of ik moest al een heel traag bootje treffen. Ze brengen me met de auto naar Bergen op Zoom. Vandaar neem ik de trein naar Middelburg. Ik bel jou om je te vertellen hoe laat die trein bij het stationnetje Kruiningen/Yerseke is. Je pikt me met de auto op. Intussen heb je kisten bier koud gezet. Oké?'

'Glashelder,' zegt Jos. 'Ik wacht op je telefoontje.' Harry rijdt naar Vlissingen. Zijn humeur is weer geheel opgeklaard nu hij een avondje gezellig kletsen met Jos voor de boeg heeft. In de loodsenwacht bekijkt hij de beurtrol. Dat is een plank met gleuven waarin de naambordjes van de loodsen zitten die dienst hebben. Wiens bordje onderaan is krijgt het volgende schip toegewezen. Voordat die loods vertrekt, haalt hij zijn bordje eruit en schuift het in een andere plank boven de namen van hen die geen dienst hebben. Zo krijgt ieder eerlijk zijn deel van het werk.

Harry ziet dat hij zes beurten heeft. Iemand met een

normaal ontwikkeld taalgevoel zou hieruit afleiden dat hij zes schepen naar Antwerpen moet varen, maar in het loodsentaaltje wil het alleen maar zeggen dat er nog zes vóór hem zijn. Het geeft hem de gelegenheid om een smakelijke maaltijd te verorberen, samen met zijn collega's die vijf en zeven beurten hebben.

Tegen half twee wordt hij geroepen, iets later dan hij verwachtte. Dat komt omdat het schip van de man voor hem is uitgebrand, wal minder dramatisch is dan het klinkt, want het betekent alleen dal het schip niet vertrekt. De loodsboot brengt Harry naar een klein, Engels vrachtschip, 3000 ton. De loodsboot vaart langszij en via een slingerende touw ladder klimt hij behendig aan dek van het MS. Buckingham. Een matroos wijst hem de brug, waar de kapitein hem ontvangt. De Buckingham heeft een automatisch roer, het is rustig weer, dus het belooft een gemakkelijk tochtje te worden. De kapitein zegt dat hij hard aan een dutje toe is en laat Harry alleen op de brug.

De jonge loods spreidt zijn kaarten van de Westerschelde uit, kiest een koers van 110° , een snelheid van dertien knopen en bereidt zich voor op een uur of vier rustige wacht. Het schip is ongeladen

en steekt daarom maar 35 decimeter. Het is dan ook niet nodig om door de Honte te gaan, het hoofdvaarwater; de iets kortere weg door het wat ondiepere nevenvaarwater, de Everingen, is veilig genoeg.

Een uurtje later moet Harry een plas doen. Op de brug is een W.C. en Harry's behoefte zou dan ook niet de moeite van het vermelden waard zijn geweest als er niet iets vervelends gebeurd was. Als Harry de genoemde handeling heeft verricht en zijn post bij het automatisch roer weer wil innemen, kan hij het deurtje niet openkrijgen. Eerst scharrelt hij geïrriteerd wat met het haakje, rammelt eens, duwt wat harder en dan ineens realiseert hij zich dat die rotdeur zo vast zit als een rots en dat hij er niet uit kan. En nu is zo'n automatisch roer een heel aardig ding om het schip op een bepaalde koers te houden, als die koers naar een ondiepte voert dan loopt het schip vast, automatisch roer of niet.

En dus begint Harry een ontielijke hoeveelheid lawaai te maken. Hij schreeuwt, bonst met zijn vuisten tegen de deur, schopt ertegen. Niemand schijnt hem te horen. Hij staat even stil om na te denken. Met deze

koers en deze snelheid loopt het schip binnen een kwartier op de Rug van Baarland. En dus moet hij eruit. Als de bliksem. Hij zuigt zijn longen vol lucht en knalt er zo'n formidabele schreeuw uit dat de dirigent van de sea songs en shanties hoofdschuddend zou hebben gewaarschuwd voor het roekeloos omgaan met een verdienstelijke bas/bariton. Maar het heeft succes. Een van de elf bemanningsleden moet hem gehoord hebben, want er verschijnt iemand op de brug. 'Hier, sukkel,' roept Harry, gemakshalve vergetend dat als er iemand een sukkel is dan in ieder geval niet de onschuldige matroos.

'I'm locked in,' roept hij en rammelend met de deurkruk bewijst hij wat hij zegt. De matroos is vlug van begrip. 'I warn the captain,' zegt hij. Binnen drie minuten is de kapitein op de brug, gevolgd door de matroos, die een koevoet bij zich heeft. De kapitein probeert de W.C.-deur van buiten te openen, maar het ding is zo onwrikbaar als een brandkast. 'What do you want me to do,' roept de kapitein. 'Dead slow?' 'Yes,' brult Harry.

Dead slow betekent dat de scheepsmotor bijna stil wordt gezet. Al te lang mag dat ook niet duren, want

dan drijft het schip al' en komt op een van de ondiepten ten zuiden van de Plaat van Baarland terecht. Hopelijk is hij er voor die tijd uit. De matroos begint met zijn koevoet op de deur in te hakken. Hoven die deur is een klein raampje. Harry gaat op de W.C.-bril staan en slaat het ruitje stuk. En zo, staande op een Engels W.C.-tje, achter een veel te sterke deur, terwijl onder hem de spaanders rond beginnen te vliegen, geeft hij de kapitein de aanwijzingen die nodig zijn om het M.S. Buckingham veilig de vaargeul in te loodsen.

Als hij bevrijd is, merkt de kapitein op dat ze tegenwoordig de W.C.'s te goed en de schepen te slecht bouwen. Het schip is namelijk splinternieuw, net van de werf. Daarna verdwijnt hij om zijn dutje voort te zetten. Harry vaart het schip zonder verdere noemenswaardigheden naar de Zandvlietsluis in Antwerpen, roept een roerganger, schakelt over op handbediening en meert zonder het kleinste schokje aan de kade. Een auto brengt hem naar Bergen op Zoom en geheel volgens plan zit hij nog voor zevenen bij Jos thuis, in Yerseke.

'We eten eerst wat,' zegt Jos. 'Om half acht komen er twee vrienden van me en dan zal ik je vertellen wat ik

op m'n lever heb.' 'Ik moet eerst even naar een zekere plaats,' zegt Harry. 'Als er iemand wil binnenkomen dan moet dat maar, want op slot doe ik de deur in geen geval.'

Toos valt direct geweldig bij Harry in de smaak. Binnen vijf minuten spreekt hij haar aan als 'schat', terwijl Arie de eerste drie maanden dat hij haar kende 'juffrouw de Wit' heeft gezegd. Jos vertelt wat ze van plan zijn. 'Een mooi plan,' zegt Harry, 'een voortreffelijk plan, waar je een hoop verrukkelijk gedonder mee zult krijgen. Ik begrijp alleen niet wat ik ermee te maken zou kunnen hebben.' 'Jij kunt filmen,' zegt Jos. 'Ah... ik kan filmen.' 'Heb je nog een camera?' 'Nee,' zegt Harry, 'maar ik kan er een lenen.' 'Dus je doet het?' Harry kijkt verwijtend. 'Als ik kan helpen die klier van een Lievenbach een loer te draaien, dacht je dan dat ik dat zou weigeren?' 'Nee,' zegt Jos en Toos en Arie kijken waardierend. Toos vraagt: 'Hoeveel tijd kost het je om een camera te lenen?' 'Nou kijk, schat, hij moet uit het Gooi komen. Ik weet niet wanneer ze een paar dagen een camera kunnen missen. Maar als jij het me vraagt, heb ik er binnen twee weken een, al moet ik hem lopend gaan halen.' 'Geweldig, lieveling,' zegt Toos en dat is zo

totaal in strijd met haar gebruikelijke woordkeus dat de mannen in de lach schieten, zelfs Arie.

'Dan doen we het zó,' zegt Jos. 'Zo gauw Harry weet dat hij een camera kan krijgen, belt hij me op. Daarna schrijven we Lievenbach een brief waarin staat dat de opname dan en dan is, ergens aan de oever van de Oosterschelde. Op het bewuste tijdstip gaan Toos, Arie en Harry erheen. Arie speelt voor Foppenbrouwer. Hij neemt het interview af. De vragen zullen we goed voorbereiden en we oefenen net zolang tot Arie de maniertjes heeft van een echte interviewer. Toos is zo iets als script girl of assistente. Ze loopt rond met een plankje met aantekeningen, ze borstelt de roos van Lievenbachs revers en ze flirt een beetje met Foppenbrouwer.' 'Waar is dat goed voor?' vraagt Toos. 'Dat hoort zo.' 'Als ik zo vrij mag zijn,' merkt Harry terloops op, 'soms flirt de script girl met de cameraman.'

'En dat ben jij,' stelt Jos vast. 'Jullie zien maar. Toos kan misschien de vragen en antwoorden in steno opnemen. De bandrecorder kan natuurlijk teruggedraaid worden, maar het spaart tijd als de

vragen en vooral de antwoorden op papier staan. Ik zal er helaas niet bij kunnen zijn. Lievenbach kent me. Ik zit met samengeknepen tenen te wachten op jullie terugkomst. Zijn jullie het met deze opzet eens?' 'Zo simpel als wat,' zegt Harry. 'En breng nu de kisten bier die je koud zou zetten maar eens binnen.'

De zondag daarop is het de beurt van Piet en Valeer om hun pleidooi te houden voor een open Oosterschelde. Ze hebben overlegd hoe ze het zullen doen. Piet heeft wat cijfers bij elkaar gezocht. Valeer heeft de brochures van Nog Tijd bij de hand. Om tien uur stappen ze met z'n vieren in de auto en rijden naar Goes. Daar woont Ted Versteeg met zijn moeder. Ted heeft nog bij Valeer in de klas gezeten. Als ze bij het huis aankomen, zien ze Ted in zijn invalidenwagentje op het betegelde terras zitten. Met trage bewegingen rijdt hij naar de stilstaande auto toe.

'Getuige nr. één,' fluistert Valeer. En tegen de verminkte jongen zegt hij: 'Ted, dit zijn mijn ouders. Piet ken je zeker nog wel van school?' Ted knikt. Zijn mond hangt naar rechts open. Er loopt een straaltje speeksel uit. 'Vorig jaar,' vertelt Valeer, 'reden Ted en zijn ouders op de driebaansweg tussen Breda en

Roosendaal. Een tegenligger lette niet op, kwam op hun weghelft en botste frontaal tegen hen op, Teds vader, die achter het stuur zat, was op slag dood. Ted zat naast hem. Hij had een schedelbasisfractuur en een rugge-mergbeschadiging die onherstelbaar is. Mevrouw Versteeg zat achterin; zij kwam eraf met een paar schrammen. Maar volgens mij was ze liever ook dood geweest.' 'Wat vreselijk,' zegt Anne. Ze komt de auto uit en streelt Ted over zijn hand.

'Nog vragen?' zegt Piet koel. Henk schudt zijn hoofd. Hij kijkt stuurs. Als ze weggrijden zegt hij: 'Het ontgaat me wat dit met de Oosterschelde te maken heeft.' 'Vandaag is het woord aan de jongens,' zegt Anne streng. Intussen is Piet naar een bocht in de weg, even buiten Goes gereden, waar twee oude platanen staan. Hun schors is ernstig beschadigd.

'Is dit getuige nummer twee?' vraagt Henk. 'Ik neem zonder verdere bewijsvoering aan dat hier iemand zich doodgereden heeft.' 'Vijf mensen in de laatste drie jaar,' zegt Valeer. 'Ik zie dat vader nu al tamelijk geërgerd is,' zegt Piet, 'en daarom zullen we geen verdere getuigen van deze soort oproepen. Ik zal wel uitleggen waarom we met getuigen van deze soort begonnen

zijn.' 'Graag,' zegt Henk ironisch.

'Veertien dagen geleden, toen vader aan het woord was, heeft hij ons omstandig uit de doeken gedaan *dat* er mensen verdronken zijn en *hoe* ze verdronken zijn. Dat was natuurlijk niets nieuws voor ons. We hebben de verhalen weet ik hoe vaak gehoord. Waarom heeft hij ons dan naar de verschillende plaatsen des onheils gevoerd? Om ons onder de indruk te laten raken.' 'En ik *was* ook onder de indruk,' zegt Valeer. 'Ik ook. Maar je moet de dingen toch eerlijk tegen elkaar afwegen. Oók veiligheid en onveiligheid. Vorig jaar zijn er 3264 mensen in Nederland omgekomen bij verkeersongelukken. Meer dan 70.000 werden gewond, waarvan duizenden zwaar. We hebben er net één bezocht. Dit herhaalt zich ieder jaar, terwijl er deze eeuw éénmaal 1834 mensen zijn verdronken door een stormvloed. Ik wil maar zeggen, veiligheid is een relatief begrip. Het ontgaat me hoe iemand opgelucht kan zeggen dat hij zich veilig voelt achter de deltadammen, om vervolgens in een auto te gaan zitten, bij wijze van spreken het ziekenhuis tegemoet. Daar snap ik niks van. Volgens mij moest zo'n man het beschikbare geld veel liever uit laten geven aan

van rails of veiliger auto's dan aan deltadammen. Met andere woorden: die man handelt veel meer vanuit emoties dan vanuit een nuchtere redenering. En dat wakker je aan door een bezoek aan het prikkeldraad waar oom Piet is verdrongen of een bezoek aan de invalide Ted Versteeg.' Valeer knikt. Henk wil wat zeggen, maar bedenkt zich. Ze rijden naar de sluisdeuren van het Goese Sas. Piet en zijn vader praten over de zwakte van deze sluisdeuren. Ze rijden over de dijk van Zuid-Beveland naar Bergen op Zoom en vandaar naar Tholen. Valeer laat dit deel van de bewijsvoering helemaal over aan Piet. Overal waar de dijk zwak lijkt wordt gestopt en gaan zijn vader en Piet in discussie. Als hij het goed begrijpt is de haven van Stavenisse ook niet veilig. Ze houden van discussiëren, allebei, denkt Valeer. Ze houden ervan om elkaar te slim af te zijn. Ze genieten ervan om na een argument van de één met een sterker tegenargument van de ander te komen. Net als veertien dagen geleden zit hij met zijn moeder achterin de auto. Zacht zegt hij: 'Het is een spel voor hen.' Anne knikt. 'Voor jou niet?' 'Nee. Voor jou?'

Anne denkt na. Vroeger, toen ze nog thuis was, had ze vaak conflicten met haar vader. Vond ze dat alleen

maar afschuwelijk of zat er ook een lekker kantje aan? Ze weet het niet meer zo goed. 't Is vervaagd. Haar leven is het leven met Henk en de jongens. Nee, ze hield niet van vechten met argumenten, van het spel met woorden. Lang niet alle argumenten zijn onder woorden te brengen. Ze hield meer van het spel met wind en getij, op de Grevelingen. Ineens herinnert zij zich het verhoor bij de recherche in Rotterdam. Toen heeft ze geleerd wat argumenten soms waard zijn, hoe verwarrend en gevaarlijk argumenten soms kunnen werken.

'Voor mij ook niet,' antwoordt ze een beetje vertraagd. 'Ik zou graag willen dat we het eens waren.' *Wij* zijn het eens,' zegt Valeer, 'en *zij* zijn het eens. Wij houden van het bewegende water en zij van de discussie erover.' Even heeft Anne de neiging om 'amen' te zeggen, maar in plaats daarvan zegt ze, ook naar waarheid: 'En toch hou ik van hen en van jou evenveel.'

Ze stoppen bij een oud veerhuis en gaan er binnen om koffie te drinken. 'We hebben nu een aantal zwakke dijkgedeelten gezien,' zegt Piet. 'Ik ga door met ons

pleidooi.

Zoals de dijken er nu bij liggen is de kans op een overstroming ongeveer eens per honderd jaar. Na 1953 is er dus al twintig procent kans geweest dat de ramp zich zou herhalen. Dat is een knots van een risico. En toch is er al die tijd bijna niks aan de dijken gedaan. Dat vind ik idioot. Ik zal het sterker zeggen: ik vind het onverantwoordelijk. Niks doen, om in 1978, als de dam klaar is, ineens een overstromingskans van bijna nul te hebben. *Als* de mensen dan zo bang zijn, waarom moesten ze dan twintig jaar zo bang blijven? De zwakke dijkvakken die we gezien hebben, hadden al achttien jaar versterkt kunnen worden. Nog TIJd heeft er al jaren voor gepleit de dijken *nu* te versterken en niet de gevaarlijke toestand te laten voortbestaan tot 1978. En toch wordt hun verweten dat ze geen oog hebben voor de veiligheid.'

'We praten in Nog TIJd geregeld over veiligheid,' zegt Valeer. 'Je moet nog iets over de dijkvallen zeggen, Piet.' 'O ja. Vader wees twee weken geleden op het gevaar van plotseling wegzakkende stukken dijk. Da's waar, dat gebeurt. Maar het gebeurt altijd bij *Iaag*

water, bij lage waterdruk, niet bij springvloeden en stormvloeden. En dan heb je altijd minstens zes uur de tijd om er iets aan te doen. Met een beter waarschuwings en beveiligingssysteem is dat een aanvaardbaar risico. Want laten we even reëel zijn: met een beetje fatsoenlijk waarschuwingssysteem waren er in 1953 heel wat van die 1834 mensen in leven gebleven. Had jij nog wat, Valeer?'

'Och, jij zegt het allemaal veel beter dan ik. Ja, één ding. Ze zeggen dat de stroming in de mond van de Oosterschelde zoveel sterker is geworden, nu de Grevelingen dicht is. Dat 'ie zo uitslijpt en daarom zo gauw mogelijk dicht moet. Nou, ik heb daar niet zoveel verstand van, maar één ding weet ik zeker: als Rotterdam of Antwerpen aan de Oosterschelde lagen, dan bleef hij open. Dan zouden ze er iets op vinden, die knappe mensen van Rijkswaterstaat. Want niemand zal me er ooit van overtuigen dat de

Nieuwe Waterweg en de Wester schel de open kunnen blijven vanwege hun gunstige stroming of hun veilige dijken of weet ik veel. Ze blijven open vanwege de havens van Rotterdam en Antwerpen.' 'Geheel mee eens,' zegt Piet. 'Om het anders te zeggen: wat kin voor

handel en industrie, kan niet voor het milieu en de oesterteelt.'

Tegen drieën zijn ze terug op Zuid-Beveland, in Yerseke. Ze rijden langs Toos, die Valeer het contactsleuteltje van haar klein motorjacht meegeeft. Dat had ze beloofd. In de haven gaan ze mei z'n vieren aan boord en tuffen de Oosterschelde op. Het is mooi, helder weer. Het water fonkelt. Valeer vaart hen naar een drooggevalen zandbank en legt aan. Het zand is smetteloos. Ze lopen een half uurtje, zitten ook een tijdje in de zon en kijken naar de meeuwen, die hun meesterschap in zweefvliegen demonstreren. Als het opkomend water hen verdrijft gaan ze weer aan boord. Valeer vaart langzaam over de mosselbanken en wijst hoe je door de drie meter water de mosselen duidelijk op de bodem kunt zien liggen. Helder als een Zwitsers bergmeer,' zegt hij. 'Sluit de Oosterschelde af en het water zal smerig worden als in het Brielse meer of het Veluwemeer.'

Hij voegt zijn handen samen tot een kom en schept er water in. Het ziet eruit alsof het uit de kraan komt. Maar het zit vol voedingsstoffen,' zegt Piet. 'De Oosterschelde produceert ieder jaar een ontzaglijke

hoeveelheid eiwitten. Mag je dat verloren laten gaan als je meent dat ieder jaar miljoenen mensen sterven door gebrek aan eiwitten? De ondiepe getijdewateren zijn de produktiefste delen van de zeeën. Ze dienen als kraam- en kinderkamer voor de randzeeën waar ze aan grenzen. En juist die ondiepe kustwateren, de lagunen, de estuaria, de wadden, de zeearmen, kwamen ook altijd het eerst in aanmerking voor havenaanleg, inpoldering en industrievestiging. Zo zijn ze verpest, tot schade van het leven in de oceanen.'

Op dezelfde toon als zijn vader twee weken eerder zegt Valeer: Zijn er nog vragen?' Henk schudt het hoofd. Valeer koerst in de richting van de haven van Yerseke. 'Het wordt tijd voor onze slotconclusie,' zegt Piet. '

Punt één. Als de dijken om de Oosterschelde worden verhoogd en behoorlijk onderhouden geeft dat een veiligheid die ruim voldoende is in vergelijking met allerlei andere gevaren die wij mensen nu eenmaal lopen. Een overstromingskans van eens in de drieduizend of vierduizend jaar, dat is een belachelijk, een zinloos getal. Drieduizend jaar "menselijke beschaving", wat stel je je daar bij voor? Welke kans

zou groter zijn, dat die dam gemiddeld vijftienhonderd of tweeduizend jaar solide ligt te wachten tot er een stormvloed komt die te hoog voor hem is, of dat in een periode van drieduizend jaar die dam wordt opgeblazen door oorlogsgeweld, of drieduizend jaar een dam onderhouden, voor mij betekent dat getal niets.

Punt twee. Afdamming van de Oosterschelde vernietigt een uniek natuurgebied en een niet te vervangen voedselproduktie. Punt drie. De actiegroep Nog TIJD besteedt een evenwichtige hoeveelheid aandacht aan veiligheid *en* milieu en dat kun je van de Deltadienst niet zeggen. Wij pleiten derhalve voor vrij spraak voor de zee van het ten laste gelegde en toegang tot de Oosterschelde zoals dat van oudsher is geweest.'

Ze leggen aan, beschermen de boot met het dekzeil en brengen het sleuteltje terug naar Toos. Op weg naar huis, in de auto, vraagt Henk: 'En, wat is de uitspraak van de rechter ?' 'Ah ja, ik was de rechter,' zegt Anne. 'Wel, de rechtbank heeft zorgvuldig geluisterd en gaat nu nadenken.' 'Maar je zult er toch geen moeite mee hebben een voorlopige mening te geven,' zegt

Henk. Anne zwijgt. 'Je weet toch dat hij dicht moet. Je hebt het toch meegemaakt in '53.' 'Ik zal erover denken,' zegt Anne.

De volgende dag horen ze dat de regering een commissie heeft ingesteld die binnen een half jaar moet adviseren of er niet een oplossing is te vinden die de belangen van veiligheid en milieu het best dient. Voorzitter van de Commissie is Mr. J. Klaasesz en er zitten verschillende mensen in aan wie je de belangen van milieu en visserij best kunt toevertrouwen.

Laat de Commissie Klaasesz maar voor me beslissen,' zegt Anne.

Arie heeft Lievenbach opgebeld, zich voorgesteld als Foppenbrouwer en een afspraak gemaakt voor woensdagmiddag in Colijnsplaat. Lievenbach heeft eventjes belangrijk gedaan, uitvoerig zijn agenda geraadpleegd, geschermd met een paar afspraken die hij moest verzetten, maar aan zijn stem was te horen dat hij maar al te graag kwam. Hij moest eens weten dat het op woensdagmiddag is omdat mijn school dan vrij heeft, denkt Arie vergenoegd.

Samen met Toos rijdt hij ruim op tijd naar Noord-Beveland. Ze installeren zich in café 'Het Ruime Sop' in Colijnsplaat. Toos ziet er hip uit. Ze heeft een nauwsluitende, witte spijkerbroek aan en een veelkleurige blouse. Om haar hals heeft ze een stuk of zes kettingen. Arie overweegt of hij ook eens 'schat' tegen haar zal zeggen, maar voor hij tot een beslissing is gekomen banjert Harry binnen, die uit de volheid van zijn hart roept: 'Allemachtig schoonheid, wat zie jij er vandaag lekker uit.' 'Ook goedemiddag, meneer de Zwaan,' zegt Toos, met de warmte van een ijskast.

Harry heeft zich nonchalant aangekleed, met een blauw, althans vaalblauw tot op de draad versleten denim pak en ook al een dun kettinkje om zijn hals, dat aan de voorkant schuil gaat in de overvloedige zwarte haardos die uit zijn open blouse puilt. Hij torst een professionele filmcamera en verschillende cassettes. 'Ik wist niet meer dat die troep zo zwaar is,' hijgt hij. Arie is vastbesloten de leider van de onderneming te zijn. Terwijl Harry bezig is een filmcassette op de camera te zetten, zegt hij: 'Vergeet niet dat ik Foppenbrouwer heet, maar jij noemt me Johan. We werken al jaren samen.' 'Ik kén je echte achternaam niet eens.' 'Oké. Toos is gewoon Toos.'

'Hoor je dat goed?' zegt Toos. 'Gewoon Toos en niet schoonheid of lieveling.' 'Ja schat,' zegt Harry. Ze drinken koffie en nemen het plan nog eens door. Drie kwartier later verschijnt Lievenbach. Arie gaat hem tegemoet. 'U bent vast meneer Lievenbach.' 'Inderdaad. Bent u meneer Foppenbrouwer?' 'Ja, Johan Foppenbrouwer. Dit is Toos, mijn assistente en dit is Harry, onze vaste cameraman.' 'Aangenaam.'

'Wilt u iets drinken of zullen we meteen beginnen?' 'Laten we maar beginnen,' zegt Lievenbach. 'Ik heb weinig tijd.' 'Des te vriendelijker van u om mee te willen werken.' Ze lopen het café uit en gaan de dijk op. Aan één kant zijn de werkeilanden voor de afdamming te zien, aan de andere kant strekt zich de Zeelandbrug uit, in al zijn monotone schoonheid. Een mooie achtergrond,' zegt Harry. 'U kent de bedoeling, meneer Lievenbach,' zegt Arie. 'Wij zijn bezig aan een documentaire over de afsluiting van de Oosterschelde en we willen van u graag een paar krachtige uitspraken hebben over de noodzaak daarvan.' 'Daar kunt u op rekenen.' 'Wilt u een beetje geschminkt worden?' vraagt Toos. 'Is dat gebruikelijk?' 'Jazeker.'

Feitelijk is dat niet waar. In de studio met z'n felle lampen wil men bij gasten wel eens de witste plekken in het gezicht wegwerken, maar bij buitenopnamen gebeurt het zelden, Toos bewerkt de heer Lievenbach met spullen uit haar makeuptoos. Met moeite beheerst ze de aanvechting om een fel rood kruis op zijn voorhoofd te zetten. Arie heeft intussen de bandrecorder startklaar gemaakt en de microfoon in zijn hand genomen. Op aanwijzing van Harry gaan hij en Lievenbach op een voor belichting en achtergrond gunstige plek staan. Ik zou graag een aantal korte vragen en antwoorden willen, liever dan lange monologen van uw kant,' zegt Arie. Ik zal mijn best doen.' 'Goed, dan gaan we beginnen. Geluid loopt. Camera?' 'Camera loopt.'

Er ontwikkelt zich nu tussen Arie, alias Foppenbrouwer, en Lie-venbach het volgende gesprek.

Foppenbrouwer: 'Meneer Lievenbach, u bent een voorstander van afsluiting van de Oosterschelde?'

Lievenbach : 'Zo is het.'

Foppenbrouwer: 'Twijfelt u in het geheel niet aan de

juistheid van deze oplossing?'

Lievenbach : 'In het geheel niet. Iedere Rijkswaterstaatman staat deze goede oplossing voor.'

Foppenbrouwer: 'Maar u bent wel een heel sterk voorstander. *Lievenbach*: 'Ik denk dat weinigen er zo hard voor vechten als ik.'

Foppenbrouwer: 'Wie is volgens u de fanatiekste tegenstander van afsluiting van de Oosterschelde?'

Lievenbach : 'Zonder twijfel de actiegroep Nog Tijd.'

Foppenbrouwer: 'Ik begrijp dat u geen vriend van hen bent.' *Lievenbach*: 'Ik heb een grote hekel aan de actiegroep Nog Tijd, dat is bekend.'

Foppenbrouwer: 'U bestrijdt hen met allerlei middelen, o. a. met gegevens die u put uit niet gepubliceerde documenten. Kunt u daarover beschikken?'

Lievenbach: 'In mijn positie heb je toegang tot allerlei instanties. Dan is het niet moeilijk eraan te komen.'

Gezien het doel acht ik dat geoorloofd.'

Foppenbrouwer: 'U weet toch waar Nog TIJD voor vecht.'

Lievenbach : 'Natuurlijk. Voor het milieu.'

Foppenbrouwer: 'Geeft u zelf iets om het milieu?'

Lievenbach: 'Heel veel zelfs. Maar ook nadat de Oosterschelde is afgesloten zal er een goed milieu overblijven. En begrijpt u goed, meneer Foppenbrouwer, eerst en vooral moet de veiligheid van de Zeeuwen worden gegarandeerd.'

Foppenbrouwer: 'En daarom bestrijdt u de actiegroep zo fel?'

Lievenbach : 'Inderdaad. Allemaal voor het goede doel.'

Foppenbrouwer: 'Vindt u dat Nog TIJD de strijd eerlijk

voert?'

Lievenbach: 'Wat je eerlijk noemt. Ze schrijven folders vol leugens. En ze hebben de ramen van het Delta-instituut een keer volgeplakt met hun stupide stikers.'

Foppenbrouwer : 'En dat vond u een gemene streek.'

Lievenbach : 'Een gemene streek? Ach, niet iedereen heeft eenzelfde hoge moraal. Dat moet je als onvermijdelijk aanvaarden.'

F oppenbrouwer: 'Stel nu eens, meneer Lievenbach, dat die Commissie Klaasesz adviseert om de Oosterschelde open te houden. Legt u zich daar dan bij neer?'

Lie venbach : 'Absoluut niet.'

F oppenbrouwer: 'Wat doet u dan?'

Lievenbach: 'Ik geloof niet dat het zal gebeuren. Maar als ze het doen dan vraag ik overplaatsing naar Den Haag. Maar opgeven zal ik het niet. Nee, nee! Dan zal

ik me in alle rust gaan zitten voorbereiden op voortzetting van de strijd. Ik ben er zeker van, het staat voor mij als een paal boven water, dat de veiligheid van de Zeeuwen, dat de veiligheid van heel Zuidwest Nederland vereist dat...'

Foppenbrouwer: 'Helaas hebben we bijna geen tijd meer. Een laatste vraag. Bent u niet bang voor de veiligheid langs de Westers chelde?'

Lievenbach: 'Geen sprake van. De veiligheid is gegarandeerd. Voor deze zeearm is dijkverhoging de goede oplossing.'

Foppenbrouwer: 'Dank u wel, meneer Lievenbach.'

Harry vraagt of ze nog even door willen praten, over niks wat hem betreft. Hij maakt dan vanaf grotere afstand een paar over-zichts-shots, twee pratende mannen op de dijk bij de Oosterschelde. Daarna lopen ze terug naar het café. Lievenbach heeft ineens toch tijd voor een glaasje bier, maar nu begint Arie over haast te praten. Hij is bang voor te veel vragen van Lievenbach over de documentaire, over andere mensen

bij de omroep en dergelijke. 'Ja, ik moet eigenlijk ook weg,' zegt Lievenbach meteen. 'Tot ziens, meneer Foppenbrouwer.' 'Ik bel of schrijf u wanneer de uitzending is.' Heel graag.'

Als Lievenbach is vertrokken gaan ze met z'n drieën terug naar de dijk. Arie, keurig in 't pak, vanwege zijn Foppenbrouwerse rol, ziet de beide anderen losjes voor zich uit gaan. Toos ziet er begerenswaardiger uit dan ooit. Kijk eens hoe gemakkelijk die Harry zich beweegt, hoe gemakkelijk hij smoest. Om de tien stappen raakt hij haar even aan, een arm om haar schouder, een duwtje tegen haar bovenarm, ja zelfs al wordt hij gehinderd door de camera waar hij mee sjouwt, hij ziet kans haar een keer een klap op haar met strakke spijkerstof omspannen billen te geven, wat hem wel op een fikse snauw komt te staan. Onbereikbaar voor mij, denkt Arie mismoedig en ik ben zo gek op haar. Zo'n koel, streng meisje als Toos heeft een flirt als Harry nodig en geen saaie piet als ik. Is hij eigenlijk zo'n saaie piet? Hij kan de kinderen in zijn klas de slappe lach laten krijgen tot ze buikpijn hebben en hij heeft massa's vrienden, die hem best graag mogen. Alleen met meisjes is hij... Potverdikkie, waarom geeft *hij* Toos nooit eens een klap op haar achterwerk? Terug op de

oude plek vraagt hij: 'Heb je het allemaal bij kunnen houden?'

'Jazeker.' Toos haalt een papiertje te voorschijn en begint efficiënt de vragen en antwoorden van het interview voor te lezen. 'En nu zo vlot mogelijk,' zegt Harry, 'anders verandert de belichting te veel.' 'Oké Toos, het eerste antwoord van Lievenbach nog eens alsjeblieft.'

Het is al tegen zevenen als Toos en Arie richting Yerseke rijden. Ze stoppen onderweg om iets te eten. Wat onhandig zitten ze tegenover elkaar. Toos lijkt ook niet helemaal in haar gewone, rustige doen. Heeft Harry haar zo uit haar evenwicht gebracht? 'Hoe vind je Harry?' Het is Toos die het vraagt. 'Een vlotte bink. En jij?' Ze haalt haar schouders op. 'Gaat wel. Wel aardig. In ieder geval fijn dat 'ie mee wou doen.' 'Hij zal er nog een heel werk aan hebben.'

Toos knikt. Ze zwijgen. Laat ik in godsnaam wat vlots zeggen, denkt Arie. Iets Harry-achtigs. Hij weet niks. Hij kan toch niet zeggen 'wat zie je er verrekte lekker uit, meid.' Dat kan hij niet over zijn lippen krijgen. Net als in het enige toneelstuk waaraan hij heeft

meegedaan, op de kweekschool indertijd. Toen had hij het kleinste pestrolletje van het hele stuk. Vlak voor de pauze, in het derde bedrijf, moest hij opkomen en roepen: 'Meneer, mevrouw, het schip van Ramirez is met man en muis vergaan,' en dat had 'ie zo keurig op toon opgezegd dat de zaal in lachen was uitgebarsten, terwijl het toch een heel dramatisch moment had moeten wezen. En dan ineens zegt hij het toch. Toos, meid, wat zie je er verrekte lekker uit.' De geschiedenis herhaalt zich. Toos kijkt hem aan, barst dan in lachen uit, net als toen de zaal. Hij kijkt ongelukkig en ze probeert haar lach te onderdrukken, waar ze nauwelijks in slaagt. 'Laten we weggaan.'

Als ze in de auto zitten, op het kleine parkeerterreintje bij het restaurant, zegt ze: 'Herhaal eens wat je daarnet zei.' Ze is vlak bij hem. 'Ik zei dat je er verrekte...' En dan ineens kussen ze elkaar, lang en met overleg, want zo zijn ze. 'Hier verlang ik al twee jaar naar,' zegt Toos. 'Ik ook. Wat een tijdverspilling. Ik dacht dat je niks om me gaf.' 'Natuurlijk gaf ik om je. Waarom dacht je dat ik bij Nog TIJd zat?' 'Góh, jij ook al?'

'Nou ja, niet alléén daarom natuurlijk. Maar het heeft mijn werklust wel aangewakkerd.' 'Uit dank tegenover

Nog Tijd zullen we onze activiteiten nu niet verminderen,' zegt Arie en dan stort hij zich vol toewijding in de inhaalmanoeuvres.

Jos de Visser heeft van de zenuwen een foute optelling gemaakt, wat hem in drie jaar niet is overkomen en van balorigheid is hij vroeg naar huis gegaan. Stilzitten, afwachten hoe anderen het doen, dat is niks voor hem. Hij is razend benieuwd hoe ze het eraf hebben gebracht. Toos en Arie hebben beloofd direct naar hem toe te komen als ze klaar zijn met de opnamen, maar om negen uur zijn ze er nog niet. Zou er iets fout zijn gegaan? Het is al lang te donker om nog te filmen.

Om iets te doen te hebben gaat hij de zeeslag voor zaterdag organiseren. Nou ja, zeeslag. Hij heeft gehoord dat de leden van Provinciale Staten a.s. zaterdag met een rondvaartboot de werkeilanden in de mond van de Oosterschelde zullen bezoeken. Het lijkt Jos een aardig idee om te zorgen voor enige begeleiding en daarom is hij bezig alle schippers van kotters aan te sporen mee te varen, liefst met zo veel mogelijk mensen aan boord. Hij heeft Valeer opgebeld en hem gevraagd te proberen de kotters uit Zierikzee ook mee

te krijgen. Nu gaat hij een aantal leuzen zitten bedenken waar de schippers hun schepen mee kunnen opsieren.

Het is tegen halftwaalf als Toos en Arie binnenkomen. 'Man,' zegt Arie, 'het is Harry niet gelukt, met al z'n ge"schat" en ge'lieveling" niet. Je raadt nooit wie het wel gelukt is.' 'Nee,' zegt Jos, 'dat raad ik nooit.' 'Mij.' 'Hartelijk dank voor je kristalheldere uiteenzetting.' 'Nou kijk,' zegt Toos met een kleurtje, want ze is niet iemand die makkelijk over dit soort dingen praat, 'vanmiddag is alles prima gelopen. Ik denk dat de opnamen goed zijn en dat Harry er iets heel aardigs van kan maken. Daarna zijn Arie en ik je - ja, het spijt me hoor - we zijn je vergeten. Het komt er op neer dat we... hoe moet ik het zeggen. Je wilt dat de leden van onze groep zich zaterdag over de kotters verdelen, hè. Nou, dat is best, als Arie en ik maar op één schip mogen.' Jos' gezicht breekt uit in een van oor tot oor-grijns en hij zegt dat erop gedronken moet worden. Dat gebeurt. Als de heilwensen over en weer zijn gegaan doet Toos verslag van het interview door haar stenogrammen voor te lezen. Jos wrijft zich vergenoegd in de handen. Het kan heel goed worden. Maar in zijn achterhoofd blijft een klein vraagje

zeuren: wat zij aan het voorbereiden zijn, kun je dat nou wel doen?

Het wordt die zaterdag een geweldige happening. Vrijwel alle kotters uit Yerseke doen mee, plus nog die uit Zierikzee. De schepen zijn versierd met vlaggetjes en slingers. Grote spandoeken geven aan hoe de schippers denken over het afdammen van de Oosterschelde, waardoor hun broodwinning verloren zal gaan. OOSTERSCHELDE OPEN - LEVEN;
OOSTERSCHELDE

DICHT - DOOD, deelt de Ye 56 mee. DE SCHELDE DICHT IS GEEN GEZICHT, is de poëtische ontboezeming op de Ye 62. De Ye 96 doet de kernachtige uitspraak BARST MET JE DAM en zo geven ze allemaal, al of niet geïnspireerd door Jos, aan hoe ze over het sluiten van hun zeearm denken. Als een kleurrijke, vreedzame armada vaart de kottervloot de Oosterschelde af. De schepen zijn afgeladen met vrolijke, luidruchtige mensen. Jos is aan boord bij Van Doeveren, die zelf het roer houdt, Arie en Toos zijn te gast bij De Brabbel, die zo genoemd wordt omdat 'ie zo vlug praat. Piet is ook van de partij. Hij vaart mee met de kotter van Van Lier, die heeft begrepen dat hij Valeer een groot plezier doet door hem aan het roer te laten. Lijn Jekel is er, ja wie niet?

'Tegen het middaguur vangt de vloot de rondvaartboot op, die vol zit met journalisten, statenleden en de commissaris van de Koningin in Zeeland. De stoomfluiten van de kotters blazen er lustig op los. Een aantal journalisten en statenleden, nl. zij die voor een *open* Oosterschelde zijn, horen er een vrolijk welkom in, voor de anderen klinken de nasale stoomfluiten dreigend en vijandig. De kotters gaan aan alle kanten om de rondvaartboot varen, als was dat een vliegdekschip met kostbare lading, omringd door torpedobootjagers. Iedereen heeft plezier, behalve een aantal notoire afsluiters op de rondvaartboot, die Nog Tijd haten en knarsetanden van woede. Er is nog iemand die uit zijn humeur is en wel de commandant van de RP 18, de snelle boot van de rivierpolitie. Woedend bruist het vaartuig een massa schuim op, als hij kriskras tussen de kotters door vaart. 'Ik sommige jullie te verdwijnen,' roept iemand vanaf de RP 18 door een scheepstoeter.

'Laat me niet lachen,' roept Van Doeveren terug. 'Bij mijn weten hebben we op de Oosterschelde vrije vaart en vrije meningsuiting. Ons vrije doel is de commissaris van de Koningin te begeleiden naar de werkeilanden en mijn vrije mening kun je hier lezen.'

Hij wijst naar het opschrift BARST MET JE DAM. Ze zijn kennelijk heel kwaad daar op de RP 18 en ook de commissaris van de Koningin kijkt aanzienlijk norser dan gewoonlijk. Van Doeveren trekt er zich niets van aan. Hij koerst op de rondvaartboot af, met de bedoeling naar stuurboord te zwenken als de schepen te dicht bij elkaar komen. En of het nu opzettelijk is of niet, maar de stuurman van de RP 18 van de rivierpolitie manoeuvreert zijn schip zo dat bij die zwenking een aanvaring niet kan uitblijven. Die blijft dan ook niet uit. De schepen botsen tegen elkaar, niet hard, maar toch wel zo dat Cor Tut, een man van tegen de zestig, die aan boord van de Ye 96 is, op z'n achterste valt. 'Auw,' zegt Cor Tut, maar hij heeft niets gebroken. De schade aan de schepen is nihil, maar de commissaris van de Koningin eist dat er proces-verbaal wordt opgemaakt. De pret is er dan wel af. De statenleden, althans de afsluiters onder hen - en dat is het merendeel - vinden dat hun dag bedorven is, maar Nog TIJD telt onder hen ook vrienden en zij roepen Van Doeveren toe dat ze vóór hem zullen komen getuigen bij de rechtszaak.

Dat doen ze ook. Een paar weken later komt de zaak voor in Zierikzee, bij het kantongerecht. Van Doeveren

heeft een advocaat genomen die al vaker gepleit heeft in zaken die met milieu-acties te maken hebben. Half Yerseke is uitgelopen om het mee te maken. De advocaat betoogt dat noch Nog TIJd, noch de kottervloot slechte bedoelingen had. Welk pleziervaartuig kan bogen op de feestelijke begeleiding van een vloot van mosselkotters? En hij herhaalt de woorden van Van Doeveren: is er op de Oosterschelde geen vrije vaart en vrije meningsuiting? De zitting bereikt zijn hoogtepunt als de getuige Cor Tut een kromme sleutel uit zijn achterzak haalt en aan de rechter laat zien.

'Daar ben ik op gevallen,' gromt hij, 'en ik vraag geeneens geen schadevergoeding voor een nieuwe sleutel.' De commandant wil wat zeggen, maar Cor Tut voegt hem toe: 'En ik hoop dat jij zelf ook eens zo op je kont valt dat je een week niet kunt zitten.' Alle Yersekenaren lachen dan zo uitbundig dat de man van de rivierpolitie maar niks meer zegt.

Veertien dagen later is de uitspraak. Schuldig zonder strafoplegging. Deze gunstige uitslag wordt gevierd met vele glazen koud hier. Ze doen hutje bij mutje om de advocaat te betalen. Weer een paragraafje in de

geschiedenis van de Oosterschelde afgesloten. Dan komt er een storm, in het late najaar van 1973, die het water zo hoog opjaagt dat het op sommige plaatsen niet meer dan twintig centimeter lager is dan in 1953. Er gebeurt niets. Maar de mensen van de deltawerken en een groot aantal kamerleden en de minister van Verkeer en Waterstaat en de gedeputeerden van Zeeland en de overlevenden van de ramp in 1953, zij heffen hun armen ten hemel, zij kijken vastberaden en zij zeggen: hij moet dicht. En de mensen van Nog Tijd komen bijeen en ze vergaderen en ze schrijven vlugschriften en hun voorzitter vat de situatie samen door op te merken: ' Jongens, we zijn er nog lang niet.'

Anne voelt al weken dat er iets is met Valeer. Hij tobt ergens over of hij voert iets in zijn schild, een van beide. Ze weet dat haar jongste zoon bang is om iemand te kwetsen en ze heeft hem er des te liever om. Hij zit natuurlijk met het dilemma of hij voor zijn vader of voor Nog Tijd moet kiezen, denkt ze. Of nee, zo is het niet. Hij heeft al lang gekozen voor de Oosterschelde. Misschien willen ze nu iets doen waar Henk op de een of andere manier bij is betrokken en dat zit Valeer dwars. Wat is het toch jammer dat je een zoon van zeventien niet meer op schoot kunt nemen.

Dat praat zo makkelijk. Misschien kan ze eens bij hem op schoot gaan zitten, dat ziet er in ieder geval minder gek uit. Valeer is zo'n reus, hij is de grootste van hun gezin en zij zelf is nog altijd het lichtgewichtje van vroeger. In zekere zin zit Anne met hetzelfde dilemma dat ze bij Valeer vermoedt. Ze is er al lang niet meer zeker van dat de Oosterschelde dicht moet. Die storm, in december en de discussies die er weer op zijn gevolgd... De jongens hadden gelijk. Als men na de ramp twintig jaar lang de dijken er zo miserabel bij heeft laten liggen, dan valt het blijkbaar nogal mee met de angst. Dan is die angst een te klein argument om een dam te bouwen die een dertigmaal grotere veiligheid moet bieden en intussen het milieu en de visserij verwoest. Ze heeft ook meer oog gekregen voor de industriële belangen die ermee zijn gemoeid. Al die investeringen, al die gemaakte kosten... Ze spelen vast een grotere rol dan de officiële instanties willen toegeven. En dan het feit dat de waterwegen naar Rotterdam en Antwerpen wel openblijven... Maar aan de andere kant is er de mening van Henk, haar man. Hij is deskundig, hij heeft ervoor gestudeerd, hij heeft jaren ervaring met het vak. De deltawerken, dat is zijn bestaan. En ze houdt van hem. Ze heeft zijn teleurstelling gevoeld toen ze niet onomwonden voor

zijn standpunt koos, maar zich eruit redde door de Commissie Klaasesz te laten beslissen. Als ze niet achter Henk staat dan zal hij misschien denken dat ze hem geen goed vakman vindt. En dat vindt een man erg. Maar ze heeft nu eenmaal haar eigen mening, die heeft ze altijd gehad, van klein kind af. En het gaat hier toch niet alleen om deskundigheid?

Op een namiddag, als ze in de keuken het avondeten klaarmaakt, komt Valeer binnen. Ze reikt omhoog naar zijn wilde haardos en probeert zijn hoofd omlaag te trekken. 'Kom eens beneden voor een kus.' 'Kom jij maar liever boven,' zegt hij. Hij tilt haar op alsof ze een klein meisje is. Hij ruikt naar zout water. De vlassige sprietjes op zijn jonge gezicht kriebelen tegen haar wang. 'Ga even zitten, dan maak ik een kop koffie voor je,' zegt ze als ze weer veilig geland is.

Ze draait het gas onder de pannen laag. Even later zitten ze samen aan de keukentafel. 'Welke draak knaagt aan je borst?' vraagt Anne, citerend het in hun gezin overbekende lied van Piet Paaltjes. 'Knaagt er een draak aan mijn borst?' 'Dat dacht ik. Een kleintje.' Valeer denkt even na. Hij kijkt haar aan. 'Jij merkt ook alles, hè?' 'Als het jullie betreft ben ik

misschien niet stekeblind,' zegt Anne. 'Moeder, vertel me, mag je iemands woorden verdraaien?' 'Nee, dat mag niet.' 'En als die iemand jouw woorden verdraait, mag je dan de zijne verdraaien?' 'Nee, dan nog niet,' zegt Anne. 'En als je nu, door zijn woorden te verdraaien, de waarheid aan het licht kunt brengen, mag het dan?' Anne denkt na. 'Kun je een voorbeeld geven?' 'Nee,' zegt Valeer, 'dat is het 'm. Ik vind dat ik dat niet kan doen. Ik heb de jongens van Nog Tijd beloofd er thuis niet over te zullen praten.'

'Ik begrijp het,' zegt Anne. Ze knikt hem hartelijk toe. 'Hén ding heb ik niet beloofd en daar ga ik je in het diepste vertrouwen iets over vragen,' zegt Valeer. 'Je kent Lievenbach. Wat vind je van hem?' 'Een nare man.' 'Ik heb ontdekt... nou ja, ik denk dat Lievenbach die bom in de keet van de Deltadienst heeft geplaatst.' 'Wat?!' 'Ja. Om de tegenstanders van afsluiting zwart te maken. We willen hem ontmaskeren. Maar weet je, we kunnen het tenslotte mis hebben. Hoeveel last krijgt vader ermee als Lievenbach dan weet dat ik bij die mislukte ontmaskering betrokken ben geweest?' Daar heb je het weer, denkt Anne. Kinderen zijn altijd bezig met hun ouders. Als ze groot worden en hun eigen weg willen

gaan zijn er altijd die ouders om rekening mee te houden. De meeste kinderen doen dat ook echt. Ze herinnert zich de conflicten met haar eigen vader. Wel kerk, niet kerk, wel bloot, niet bloot, wel scooter, niet scooter.

'Valeer,' zegt ze langzaam, 'je moet doen wat je zelf verstandig vindt. Vader redt zichzelf wel. Hij is een sterke, volwassen man. Je hoeft hem niet te beschermen.' 'Ik bedoel niet dat ik hem zwak vind,' zegt Valeer. 'Dat weet ik wel.' Ze staat op en zet het gas weer hoog. In het voorbijgaan drukt ze Valeers hoofd even tegen zich aan.

'Oké,' zegt Jos, 'alles is geregeld. Lievenbach heeft gisteren een briefje gekregen dat de uitzending morgenavond om twintig over acht is, op Nederland I. Op dat tijdstip is er zendtijd politieke partijen, dus hij zal denken dat het om half negen begint. Maar we mogen rustig aannemen dat hij het toestel zo tijdig inschakelt dat hij het staartje van de uitzending van de PSL ziet. 'Kost het nog iets?' vraagt Valeer.

'Nee, de PSL stelt die twee minuten zendtijd gratis ter beschikking. Ze krijgen het zelf ook voor niks. Mochten

we later in de week gebruik moeten maken van de STER dan kost dat een allemachtige bom duiden, maar er wordt goed verdiend in de oesterkwekerij en ze zijn niet gierig in deze buurt.' De meeste leden van de actiegroep zijn bijeen om de laatste inlichtingen over het plan te krijgen.

'Ik kan jullie de film niet laten zien,' zegt Jos, 'want ik heb de apparatuur niet. Kijk morgenavond maar naar de televisie.' 'Direct na de uitzending zal hij woedend iemand willen opbellen of hij zal opgebeld worden, bijvoorbeeld door de directeur van de Deltadienst,' zegt Lijn Jekel.

'Dat is geregeld,' zegt Jos. 'Als de laatste woorden van de uitzending klinken belt Toos hem op en kondigt het bezoek van Arie en mij aan. Wij zullen wel zorgen dat hij geen telefoontjes beantwoordt. De rest weten jullie.'

De volgende avond zet de heer Lievenbach zijn televisietoestel al vóór achten aan, maar van het nieuws ziet hij niet veel. Hij is vervuld van aangename spanning omdat hij zichzelf zo dadelijk op het scherm zal zien verschijnen. Als de STER-reclame is afgelopen roept hij driftig naar zijn vrouw of ze haast komt met

de koffie, want tijdens de uitzending wil hij geen geloop hebben. Dan komt de schok. Nadat de bevolking is opgewekt om bij de volgende verkiezingen zonder mankeren te stemmen op de PSL, zegt een vertegenwoordiger van die partij dat zijn groepering besloten heeft geregeld enkele minuten zendtijd af te staan aan actiegroepen en dat hij daarom voor de resterende tijd het woord heeft aan de actiegroep Nog Tijd, die zich ten doel stelt de Oosterschelde open te houden. Daarna verschijnt het hoofd van Johan Foppenbrouwer op de buis en zegt:

Dames en heren, u weet dat steeds meer mensen van mening zijn dat de Oosterschelde niet afgesloten moet worden. Eén van de grootste voorvechter voor openhouden is ir. Lievenbach van de Deltadienst.' Lievenbach ziet zichzelf nu in beeld komen, terwijl Foppenbrouwer vraagt: 'Meneer Lievenbach, is het niet ongebruikelijk dat een hoofdingenieur van Rijkswaterstaat tegen afsluiting is?' En Lievenbach antwoordt: In het geheel niet. Iedere Rijkswaterstaatman staat deze goede oplossing voor.' Hé, Maurits, heb jij dat gezegd?' vraagt mevrouw Lievenbach. Stil,'snauwt hij. Het gesprek gaat verder.

Foppenbrouwer: 'Waaróm moet volgens u de Oosterschelde openblijven?'

Lievenbach: 'Voor het milieu.'

Foppenbrouwer: 'Bent u een vechter voor natuur en milieu?'

Lievenbach: 'Ik denk dat weinigen er zo hard voor vechten als ik.'

Foppenbrouwer : 'Bent u niet bang voor de veiligheid bij een open Oosterschelde?'

Lievenbach: 'Geen sprake van. De veiligheid is gegarandeerd. Voor deze zeearm is dijkverhoging de goede oplossing.'

Foppenbrouwer: 'Wie heeft het meest gedaan voor openhouden van de Oosterschelde?'

Lievenbach : 'Zonder twijfel de actiegroep Nog TIJd.'

Foppenbrouwer: 'Dank u voor deze duidelijke uitspraken, meneer Lievenbach. Wanneer een belangrijk vertegenwoordiger van Rijkswaterstaat als u al zo op de hand van de Oosterschelde is, dan moet hij wel openblijven.' Lievenbach springt woedend op. 'Zulke schoften. Zulke...'

Het gerinkel van de telefoon voorkomt sterkere krachttermen. Lievenbach rukt de hoorn van de haak. 'Met Toos,' zegt een stem. 'U weet wel, de script girl. U zult wel boos zijn, meneer Lievenbach, maar ik raad u aan even niets te doen. U krijgt zo dadelijk bezoek van... hoor ik daar de bel niet ? Ja, dat moeten ze zijn. Wacht u even voor u iets onderneemt, tot u hen gesproken hebt. En laat u de hoorn maar naast de haak liggen, want er zijn vast hier en daar wel een paar verbaasde mensen die u op willen bellen. De pers bijvoorbeeld. Goienavond, meneer Lievenbach.'

Intussen heeft mevrouw Lievenbach opengedaan. Jos en Arie stappen binnen. 'De Visser,' zegt Lievenbach met van woede bevende stem. 'Als ik het niet dacht. En jij bent dus ook van die club?' bijt hij Arie toe. 'Om u te dienen. Arie Puyk, onderwijzer te Yerseke.' 'Verlaat onmiddellijk mijn huis. U hebt mij op een

schandelijke manier bedrogen. Een eis tot schadevergoeding zal u via mijn advocaat bereiken en het zal geen laag bedrag zijn.' 'Ik begrijp dat u boos bent,' zegt Jos minzaam. 'En u zult nog bozer worden. Het is ook waar dat onze daad schandelijk is. En hij zal nog schandelijker worden. Kijk, zo gauw wij weg zijn gaat u uw directeur en uw advocaat en de pers bellen. En als u dat doet, verzorgen wij morgenavond weer een uitzending. Hetzelfde materiaal, maar weer een beetje anders geknipt en gemonteerd. Wilt u even lezen wat de tekst van die uitzending zal zijn?' Hij overhandigt Lievenbach een blaadje papier. De man leest het en terwijl hij dat doet wordt hij bleek en gaat zitten. Dit staat er:

Foppenbrouwer: 'Dames en heren, vanavond hebben wij belangrijk nieuws voor u. U herinnert zich de explosie die enige tijd geleden heeft plaats gehad in een bijgebouwtje van de Deltadienst in Zierikzee. Er werd toen gefluisterd dat de actiegroep Nog Tijd daar de hand in zou hebben gehad. Maar vandaag is de werkelijke dader door de politie aangehouden. Wij hebben een exclusief interview met hem, waarvoor we hem van de politie mee mochten nemen naar de boorden van de Oosterschelde, waar het allemaal om

begonnen is. Meneer Lievenbach, hoe bent u tot uw daad gekomen?'

Lievenbach : 'Ik heb een grote hekel aan de actiegroep Nog TIJd, dat is bekend.'

Foppenbrouwer: 'U wilde dat voor iedereen duidelijk zou worden dat de actiegroep bestaat uit gevaarlijke mensen, anarchisten.'

Lievenbach : 'Zo is het.'

Foppenbrouwer: 'En toen hebt u zelf die bom geplaatst, in de hoop dat de schuld op hen zou vallen.'

Lievenbach: 'Inderdaad, allemaal voor het goede doel.'

Foppenbrouwer : 'Hoe kwam u aan die bom?'

Lievenbach : 'In mijn positie heb je toegang tot allerlei instanties. Dan is het niet moeilijk eraan te komen. Gezien het doel acht ik dat geoorloofd.'

Foppenbrouwer: 'Vindt u het geen gemene streek van uzelf?'

Lievenbach : 'Een gemene streek? Ach, niet iedereen heeft eenzelfde hoge moraal. Dat moet je als onvermijdelijk aanvaarden.' *F oppenbrouwer:* 'Dus u hebt geen spijt.'

Lievenbach: 'Absoluut niet.'

Foppenbrouwer: 'Ook niet als u de gevangenis in zou gaan?'

Lievenbach: 'Nee nee. Dan zal ik me in alle rust gaan zitten voorbereiden op voortzetting van de strijd.'

Foppenbrouwer: 'Dank u wel, meneer Lievenbach.'
Lievenbach zwijgt als hij uitgelezen is.

'Mogen we er even bij gaan zitten?' vraagt Jos en hij beantwoordt zijn vraag door het te doen. 'Dus dit zenden jullie morgenavond uit,' mompelt Lievenbach.

'Ja,' zegt Arie opgewekt. 'In de STER. Kijkdichtheid minstens vijf miljoen.' Mevrouw Lievenbach heeft intussen het papier uit de hand van haar man genomen en snel doorgelezen. 'Maurits, dat heb je toch niet echt gedaan?' 'We beschikken over spijkerharde bewijzen, mevrouw,' bluft Jos. 'Wat zijn die bewijzen?' vraagt Lievenbach. Jos lacht. 'Kom nou, we gaan even al onze kaarten op tafel leggen. Die bewijzen gaan naar de rijksrecherche en nergens anders heen.'

'Wat komen jullie eigenlijk doen?' ' 's Praten,' zegt Arie. 'Kijk, wat wij gedaan hebben kan natuurlijk eigenlijk niet door de beugel. Ik leer mijn kindertjes in de klas iedere dag dat ze niet mogen liegen en bedriegen en daar hoort ook bij het verdraaien en verknippen van andermans woorden.' 'Ook al heeft die ander onze woorden en bedoelingen honderdmaal in het openbaar verdraaid,' vult Jos aan.

'Zo is dat,' gaat Arie verder. 'En daarom dachten we dat we de zaak misschien prettig onderling konden regelen. Als u nou eens naar buiten zou zeggen dat uw mening in het vertoonde filmpje correct is weergegeven, dan zullen wij het andere filmpje vernietigen.'

'Ik zou moeten toegeven dat ik de Oosterschelde open wil houden?' 'Precies.' 'Hoe kan dat nou. Heel Zeeland weet dat ik hem zo snel mogelijk dicht wil hebben.'

'Meneer Lievenbach,' zegt Jos met een lichte grijns, 'er zijn al heel wat mensen van mening veranderd. En u zult er verbaasd over staan hoe weinig mensen het juist van u vreemd zullen vinden als u vandaag predikt wat u gisteren verwierp.' 'Zo'n radicale ommezwaai zou mijn positie bij de Deltadienst onmogelijk maken,' mompelt Lievenbach. 'Precies,' zegt Jos hartelijk. 'Daar was het ons om begonnen, En u moet maar denken: als we morgenavond ons filmpje uitzenden dan bent u op het Delta-instituut helemaal niet te handhaven. Zullen we eens gaan, Arie?' Ze staan op. 'Willen jullie mijn antwoord niet weten,' vraagt Lievenbach somber. 'Dat weet ik al,' zegt Jos. 'En als u zich nog bedenkt, vergeet dan vooral niet morgenavond naar de televisie te kijken. Dag mevrouw. Tot ziens.'

Als ze buiten zijn, slaat Arie zijn hand tegen zijn hart. 'Man, ik sta te beven op mijn benen, wil je dat wel geloven?' 'Ik niet minder,' zegt Jos. 'Maar we hebben de slag volledig gewonnen. Valeer heeft gelijk gehad met zijn vermoedens.' 'Da's waar,' beaamt Arie, 'maar nog

twee van zulke zenuwslopende akkefietjes en ik ben een wankelende grijsaard.' 'Dat kunnen we Toos niet aandoen,' zegt Jos. 'Kom op, we gaan gauw naar haar en de anderen toe.'

In snelle vaart rijden ze naar Yerseke, waar alle leden van de actiegroep in hallelujastemming bijeen zijn. 'Als je me nou,' zegt Henk na de televisieuitzending van Lievenbach. 'Heb je dat gezien, Anne?' 'Ja. De wonderen zijn de wereld nog niet uit.' 'Zo'n draaitol. Zo'n achterbakse aap. Hij had eerst de staf wel eens mogen waarschuwen.' Anne heeft haar eigen gedachten, maar die spreekt ze niet uit. Ze wil eerst met Valeer praten en die is er niet.

De volgende dag komt Henk thuis lunchen. Hij doet dat wel vaker. Het hangt ervan af of het werk het toelaat. 'En was je collega Lievenbach er ook?' vraagt Anne nieuwsgierig. 'Hij was er. En hij zei niets.' 'Niets?' 'Niets om wijs uit te worden. Om te begrijpen wat hem bezielde heeft. Hij heeft verklaard dat hij ten aanzien van de afsluiting van de Oosterschelde van mening is veranderd en dat hij van oordeel was dat publiekelijk bekend te moeten maken. Verder heeft hij overplaatsing aangevraagd naar een

andere dienst en die krijgt hij ook, dat kan ik je verzekeren. Hoe eerder we hem bij de Deltadienst kwijt zijn, hoe beter.' 'Wat vonden de anderen?'

'Waaanzin. Niet zozeer omdat hij nu tegen afsluiting zou zijn. Er zijn er meer die weifelen, vooral bij de jongeren. Maar iemand die altijd zo'n grote mond heeft gehad... Weet je, Rijkswaterstaat wordt vaak afgeschilderd als een hechte, onverbreekbare familie, met één mening, waar niemand vanaf mag wijken. Wel, het *is* ook een soort familie, maar er zijn zoveel meningen als mensen en er wordt gediscussieerd dat de stukken eraf vliegen. Maar de sfeer is goed, we vallen elkaar naar buiten niet af.' 'Omdat het niet mag,' zegt Anne, half plagerig, half ernstig. 'Niet alleen omdat het niet mag. Ook omdat we het niet willen.' 'Dus Lievenbach is nu in alle opzichten de gebeten hond. Omdat hij de Oosterschelde niet wil afsluiten en omdat hij de solidariteit heeft geschonden.'

'Je praat al net zo ongenueanceerd over ons als de rest,' zegt Henk. Lievenbach heeft de dienst altijd schade berokkend door zijn harde, onverzoenlijke houding tegenover hen die anders over de Oosterschelde denken. Het overgrote deel van de collega's keurt dat

af. Het overgrote deel van ons is bereid tot discussie en overleg. Het zijn de enkelingen als Lievenbach die ons een slechte naam bezorgen.

Een voorbeeld. Herinner je je de zeeslag, toen met de statenleden op de rondvaartboot en die armada van mosselkotters eromheen? *Ik* zat met de statenleden op de rondvaartboot, om uitleg te geven, onze jongens zaten op een kotter. De volgende dag werden daar op het instituut grappen over gemaakt, maar het waren in feite waarderende grappen, waaruit bleek dat ze het uitstekend vinden dat onze kinderen een eigen mening hebben. Zo van: "zijn ze 's avonds over de knie gegaan of hebben ze jou over de knie gelegd?" De enige die echt zuur deed was Lievenbach. Hij zei: "de verraders zitten dicht bij huis, is het niet, Boesscho-ten." Nee, Annelief, we zijn allemaal Lievenbach liever kwijt dan rijk, of de Oosterschelde nu dichtgaat of niet.' 'En Valeer maakte zich er al weer zorgen over dat je moeilijkheden zou krijgen vanwege zijn aanwezigheid op de armada,' zegt Anne. 'Valeer is een fijne vent. Ik ben blij dat hij het nu naar zijn zin heeft bij de mosselvisserij,' zegt Henk. 'Ja,' peinst Anne, 'maar hoelang nog? Over een paar jaar is het immers met de mossel- en oestervangst afgelopen?'

Op 1 maart 1974 brengt de Commissie Klaasesz rapport uit. Allerhande mogelijkheden zijn overwogen. De Commissie beveelt aan om een blokkendam in de mond van de Oosterschelde te bouwen, waarin zulke grote openingen worden gelaten dat ter hoogte van de mosselverwaterplaatsen bij Yerseke op een gemiddeld tij verschil van ongeveer 1.80 meter kan worden gerekend en de stormvloedstanden achterin het Oosterscheldebekken met ongeveer 70 cm worden verlaagd. Dit zou niet veel meer tijd hoeven te kosten dan het sluiten van de Oosterschelde volgens de oorspronkelijke opzet (dus klaar in 1978). Daarna zou, om de veiligheid te verhogen, tussen de Roompot en de Schaar van Roggenplaat een stormvloedkering worden gebouwd, waarin zich een aantal horizontale kokers bevinden, die bij extreem hoog water of extreem laag water kunnen worden afgesloten. Die stormvloedkering vervangt als hij gereed is de blokkendam, die als tijdelijk is bedoeld.

De Commissie wil dus dat de Oosterschelde wel wordt afgesloten, tijdelijk met een dam die een aantal grote openingen zal hebben en later met een dam waarin kokers zullen zijn opgenomen die naar believen open- en dichtgedaan kunnen worden. Het voordeel van

deze oplossing is dat èn een grote veiligheid wordt verkregen èn de belangen van milieu en visserij worden veiliggesteld. Nadelen zijn dat de optimale veiligheid later wordt bereikt, dat het heel wat meer kost dan een 'gewone' dichte dam en bovendien is het niet zeker of het technisch wel kan.

De regering neemt kennis van het advies van de Commissie Klaasesz en geeft het ter bestudering aan allerlei instanties. De Rijksplanologische Commissie (RPC) wordt belast met een studie waaruit moet blijken of het technisch mogelijk is een dam van doorlatende caissons te bouwen die voldoet aan de eisen van veiligheid en natuurbehoud. Ja, zegt de RPC, dat kan, als de gaten in die caissons open en dicht kunnen worden gedaan, afhankelijk van het weer. Caissons zijn zinkbakken, tegenwoordig meestal vervaardigd van gewapend beton. Ze worden in een droogdok of op de wal gemaakt, te water gelaten en naar het te sluiten dijkvak gevaren, waar men ze laat zinken. Op 9 november 1974 schrijft de minister van Verkeer en Waterstaat een brief aan de Tweede Kamer. Daarin staat dat de regering heeft besloten de Oosterschelde te doen afsluiten met een *stormstuwcaissondam*. Dat is een dam, gebouwd van open caissons met schuiven, die

gesloten kunnen worden. In gesloten toestand is de dam even veilig als de oorspronkelijk bedoelde dam. Sluiten kan gebeuren bij extreem hoog water en desgewenst ook bij lage waterstanden. In open toestand laat de dam voldoende water door om een behoorlijk tijverskil te handhaven.

'De vergadering is geopend,' zegt Jos de Visser. Zijn voorzittershamer komt met een zachte plop neer op het pluche kleed dat het tafeltje van café Dijkzicht bedekt. 'Ik heet iedereen welkom.' 'Van 't zelfde' zegt Dingeman Tamboer. 'Hou je kop. Aan de orde is de... verrek, Arie, kun jij dat woord onthouden?' 'De stormstuwcaissondam.' 'Dank u, meester. Goed, de stormstuwcaissondam. Wie wil het woord?'

'Ik,' zegt Bart Priem. 'Ik vind dat ding onzin. Veel te ingewikkeld. Hij gaat meer dan anderhalf miljard gulden *extra* kosten. Dat is meer dan honderd gulden per Nederlander, wist je dat? Meer dan vijfduizend gulden per Zeeuw. Geef mij die vijfduizend maar in mijn jatten en laat de Oosterschelde gewoon open.' 'Allemachtig,' zucht de vergadering. 'Dus jij bent ervoor om gewoon door te gaan met actie voeren,' zegt Lijn Jekel. 'Jawel,' knikt Bart en zijn broer Ger knikt

ijverig mee. Een tijdlang gaan de argumenten heen en weer. Eigenlijk is iedereen het erover eens dat verhoging van de bestaande zeedijken de beste oplossing is, veel beter dan zo'n peperdure dam, waarvan de technische uitvoering nog veel ingewikkelder is dan de naam. Anderzijds is zo'n dam met gaten beter dan... 'Beter dan wat?' vraagt Arie. 'Wou je zeggen dat kaas met gaten beter is dan helemaal geen kaas? Nou, ik doe het in dit geval wel met droog brood.'

Dan toont Jos dat hij een echte voorzitter is. Niet omdat hij met zijn hamer kordaat orde schept in de spraakverwarring, maar omdat hij een krachtige toespraak houdt. 'Vrienden,' zegt hij, 'wees eens even reëel. Toen we een jaar of vijf geleden voor het eerst zeiden dat de Oosterschelde open moest blijven, werden we door bijna iedereen voor gek verklaard. Onverantwoordelijke, wereldvreemde idioten, zei men. Nu stelt de regering voor om meer dan f 100,- per Nederlander uit te geven om het milieu in de Oosterschelde te redden. Het getij blijft. De oester- en mosselkwekerijen blijven. Is dat niet een fantastisch succes? Is dat niet een daverende, een ongelooflijke, een nauwelijks te bevatten overwinning? Een

overwinning voor ons en voor de weinige anderen die voor de Oosterschelde hebben gevochten, tegen de meerderheid van de politici, de Zeeuwse kranten, Rijkswaterstaat, dijkgraven en dijkenbouwers ? Wat zitten we hier dan te mieren? Als de Tweede Kamer het voorstel van de regering aanvaardt, laten we dan juichen over onze overwinning en niet armetierig gaan zaniken over een oplossing die ik, net als jullie, nog beter vind. Er zal heus nog genoeg voor ons te doen blijven. We zullen bijvoorbeeld actie moeten voeren over de plaats van de compartimenteringsdammen. Maar als de storm... eh dinges...'

'Stormstuwcaissondam,' zegt Arie. '... als de stormstuwcaissondam erdoor komt, dan roepen we eerst hoera en heel hard.'

Toos klapt in haar handen. De anderen vallen haar bij. 'Betekent dit dat jullie het met mij eens zijn?' vraagt Jos verheugd. De aanwezigen knikken en zeggen dat hij dat goed heeft begrepen. 'Dan is hierbij besloten dat de actiegroep Nog Tijd de voorstellen van de regering in hun hoofdzaak niet zal bestrijden, omdat ze in belangrijke mate tegemoet komen aan onze wensen.' Een hamerslag onderstreept deze woorden. 'Potverdikkie, wat een deftige zin,' zegt Dingeman

Tamboer. 'Je moet in de politiek, man.'

'Misschien is het je niet opgevallen,' zegt Jos, 'maar we doen al vijf jaar aan politiek. Echte politiek gaat meer over vraagstukken als de toekomst van de Oosterschelde dan over partijen en fracties. De vergadering is gesloten.'

Piet heeft weer eens een meisje meegebracht. Deze keer heet ze Hetty, wat maar één letter scheelt met de vorige, want die heette Letty. Piet is gewend om zijn serieuze vlammen, dat wil zeggen de meisjes met wie hij het meer dan twee maanden uithoudt, mee naar huis te brengen. Hoeveel luchtiger relaties daar nog tussendoor lopen, blijft voor de familie verborgen. Hetty is een struise, voor november nog fraai gebruide, welgebouwde meid. Ze schijnt zeer sportief te zijn, want ze is jeugdkampioene tennis van Zuid-Holland geweest en ze zit in het nationale volleybalteam. Ze heeft een grappig gezicht, vol sproeten en mooie ogen, blauw. 'Als je genoeg van haar hebt, laat het dan even weten,' zegt Valeer waarderend tegen Piet.

Zondagmiddag rijden ze met z'n vijven naar Renesse, om over het strand te wandelen - alle Boesschotens en Hetty. Er is geen kip op het strand te zien. Dat is geen wonder, want zelfs 's zomers, als het twintig graden is, hoeft er maar een kleine wolk voor de zon te schuiven en het overgrote deel van de badgasten verlaat ontmoedigd het warme zand. De zee is er blijkbaar uitsluitend als decor bij het bruin worden.

'Ik wil eigenlijk wel even het water in,' zegt Piet als ze halverwege Haamstede zijn. 'O ja,' zegt Hetty actief, 'jij bent zo'n winterzwemmer. Ik heb dat vroeger ook wel gedaan. Ik ga met je mee.' 'Hebben jullie badspullen?' vraagt Henk. 'Nee,' zegt Piet, 'maar wat geeft dat nou. Er is hier geen mens. Kan het jou wat schelen Hetty?' 'Mij niet hoor.' Valeer hoopt vurig dat zijn vader en moeder niet met allerlei bezwaren zullen komen, want het lijkt hem meer dan interessant dat die Hetty zich in zijn bijzijn uit zal gaan kleden. Gelukkig,

Henk en Anne kijken elkaar alleen even aan en zeggen niets meer. De uitkleedscène is veel minder prikkelend dan Valeer zich even had voorgesteld. Ze liep al op blote voeten en zo is het in tien seconden gebeurd: jack uit, broek uit, truitje uit, slipje uit en weg is ze, hollend

naar de branding, met Piet veel witter dan zij, achter haar aan. 'Br,' zegt Henk als hij ziet hoe ze zich in zee storten en Anne huivert: 'mij niet gezien.' Ze lopen langzaam door, zodat de twee sportievelingen iets meer privacy zullen hebben bij het aankleden. 'Zonder handdoek om je warm en droog te wrijven,' zegt Anne. 'Ik moet er niet aan denken.'

Ze zijn misschien honderd meter verder als Valeer nog eens omkijkt en ziet dat over de duinovergang twee man bereden politie is verschenen. Ze galopperen in de richting van de baders. Maar het strand is breed. Piet en Hetty hebben het kennelijk ook gezien en ze zijn bovendien intussen vast tot op het bot verkleumd. Hoe dan ook, ze hollen naar hun kleren en beginnen zich vliegensvlug aan te kleden. Anne, Henk en Valeer lopen ook terug en zodoende treffen elkaar even later op enkele vierkante meters twee paarden en zeven mensen, waarvan twee half gekleed. Eén van de agenten is hoogstens vijftientig, de ander loopt eerder tegen de vijftig. Anne kijkt hem eens goed aan. Verdomd, het is 'm, Giel Nolen, de agent uit Brouwershaven die haar indertijd zoveel narigheid heeft bezorgd. Hij is natuurlijk ouder geworden, hij heeft er een paar strepen bij, maar geestelijk is hij nog

dezelfde, wat blijkt als hij zegt: 'Het is verboden zich in het openbaar ongekleed te water te begeven.'

'Dat is een onvolledige opmerking, agent,' zegt Piet opgewekt, terwijl hij met zijn armen begint te zwaaien om warm te worden. 'De naaktstranden rijzen in Nederland als paddestoelen uit de grond.' 'Dat zijn speciaal gereserveerde delen van het strand. Dat is niet openbaar.' 'O nee? Dan moet u eens gaan kijken hoeveel belangstelling er voor is, van ongeklede en van geklede zijde.' 'In ieder geval mag het hier niet.' 'Wat geeft het nou,' zegt Piet. 'Er is toch niemand op het strand om er aanstoot aan te nemen.'

'Buiten u beiden tel ik vijf mensen,' zegt de hermandad. 'Mijn vader, mijn moeder, mijn broer. Nemen jullie aanstoot?' Anne, Henk en Valeer schudden plechtig het hoofd. 'Misschien nemen de heren zelf aanstoot,' zegt Hetty. 'Maar dan houden ze wel van aanstoot. Want ze hebben hun paarden tot grote spoed aangezet.' 'Masochisten, zogezegd,' vult Piet behulpzaam aan. 'Jullie solliciteren blijkbaar naar een proces-verbaal,' zegt Nolen nors.

'Je begrijpt het helemaal verkeerd, Piet,' zegt Anne

ineens. 'Deze agent denkt diep in zijn hart dat jullie bloedvlekken van je lijf aan het spoelen waren om de sporen van een misdaad uit te wissen.' Ze kijken haar allemaal aan. 'Verrek ja, hij is het,' mompelt Henk en Nolen zegt onzeker: 'Anne Strijen.' Om iets te doen te hebben, of misschien wel uit beleefdheid, komt hij van zijn paard. 'Ja, ik ben het,' zegt Anne. 'Eenentwintig jaar ouder, éenentwintig jaar slechter. Dat daar is mijn oudste bastaardzoon, dat weet je nog wel, de tweede, die lange, heb ik opgedaan bij Jack the Ripper.'

Giel Nolen heeft intussen een rood hoofd. 'Kom Thijs, we moeten verder,' mompelt hij. 'Als er hier dus volgende week een lijk wordt gevonden...' zegt Anne, 'de grote speurder Giel Nolen lost de misdaad in een handomdraai op.' Nolen probeert weer op te stijgen. In zijn haast om weg te komen gaat het ongelukkig. Het paard wil niet stilstaan, zodat hij met één voet in de stijgbeugel rondjes moet hinken. 'Geen proces-verbaal?' zegt Henk spottend. 'Vandaag niet,' zegt Nolen, die eindelijk zit, maar met z'n rode hoofd vanaf zijn majesteitelijke hoogte veel minder gezag uitstraalt dan vijf minuten eerder. 'Dag mevrouw.' Hij vergeet de anderen te groeten en galoppeert weg, gevolgd door zijn collega.

'Nou ben ik toch benieuwd,' zegt Piet. 'Ja,' zegt Anne, 'we hebben het jullie nooit verteld, omdat we er zo'n vieze smaak van in de mond kregen, vader en ik. Maar het zat zo.' In weinig woorden vertelt ze het verhaal.

'Dus,' zegt Valeer als ze uitverteld is, 'de ramp heeft voor jou toch iets goeds opgeleverd.' 'Nee,' zegt ze heftig, 'door de ramp heb ik mijn broer verloren. Ik wist dat ik onschuldig was en wat de mensen van me dachten was uiteindelijk van geen belang.' Maar diep in haar hart weet ze dat, ondanks haar drift om onafhankelijk van roddel te zijn, Valeer gelijk heeft.

'Ik ben blij dat we het nu weten,' zegt Piet, terwijl ze verder lopen tussen zand, zee en lucht. 'Zo'n belangrijke gebeurtenis in je leven mag niet onverteld blijven moeder. Het is één van de sleutels naar je ziel. Niet alleen ouders willen in de ziel van hun kinderen kijken. Het omgekeerde is ook het geval.' Anne steekt haar arm door die van haar oudste zoon. 'Ja Piet,' zegt ze.

Op 19 en 20 november 1974 debatteert de Tweede Kamer met de minister van Verkeer en Waterstaat over de Oosterschelde. Alle technische vragen zijn

schriftelijk gesteld en beantwoord. Bij het mondeling debat gaat het - zoals altijd - om het tegen elkaar afwegen van onvergelykbare belangen. In dit geval zijn dat absolute veiligheid en natuurbehoud.

Vanaf het begin is te merken dat het spannend zal worden. Iedere spreker verzekert weliswaar met grote nadruk dat de veiligheid van de Zeeuwen voor hem van onschatbaar belang is en dat bescherming van de natuur altijd hoog op zijn verlanglijstje heeft gestaan, maar intussen begint toch duidelijk te worden dat een aantal van hen uiteindelijk voor de volstreckte veiligheid zal kiezen en een aantal anderen voor vogels, vissen en planten plus aanzienlijke veiligheid.

Henk Boesschoten en zijn zoon Piet zitten de tweede dag op de publieke tribune en luisteren naar de urenlang voortkabbelende woordenstroom.

'Ik heb eens geteld,' fluistert Henk. 'Het gaat er erg om spannen. Als er niet een paar leden uit de christendemocratische fracties met de regering meestemmen, dan kun je naar je stormstuwcaissondam fluiten.' 'En jij zou blij zijn,' zegt Piet.

'Je vergist je. Voor mij als Waterstaatsingenieur is zo'n dam met schuiven machtig interessant. Zo'n bouwwerk bestaat op de hele wereld niet. Ik zal hem met plezier helpen bouwen.' Anne en Valeer zitten thuis. Ze weten dat vanavond of vannacht de beslissing zal vallen, hoe laat het ook wordt. De nieuwsberichten van half elf melden nog geen uitslag. Om kwart voor elf belt Henk. Hij vertelt dat het debat erg kribbig aan het worden is, met veel interrupties. De minister wordt aardig op zijn huid gezeten, maar hij verdedigt zich vol vuur. Wel heeft hij moeten beloven dat de Oosterschelde volgens het oude plan afgesloten zal worden als de stormstuwcaissondam nog meer dan 1,7 miljard gulden extra gaat kosten, als het te veel tijd gaat vergen, of als het te moeilijk blijkt te zijn. 'Hoelang gaat het nog duren?' 'Niet lang meer. Ik denk dat er over een half uurtje gestemd wordt.' 'En?' 'Weinig van te zeggen. Van de fracties die het niet met de regering eens zijn moeten vier leden vóór de stormstuwcaissondam stemmen, anders haalt 'ie het niet. Niemand weet nog of die vier er zijn.'

'Jullie blijven zeker in Den Haag slapen?' vraagt Anne. 'Het wordt in ieder geval te laat om nog naar Zierikzee te rijden. Ik denk dat ik bij Piet in Delft ga overnachten.'

We fikszen wel iets met een matras op de grond.' 'Bel je nog?' 'In ieder geval. Zo gauw de uitslag er is horen jullie het.'

Henk gaat terug naar de publieke tribune. Om half twaalf is het zover. Er wordt gestemd. De voorzitter van de Kamer verzoekt alle leden die vóór de stormstuwcaissondam zijn te gaan staan. Ongeveer de helft van de leden verheft zich. 'Niet te zien of dit een meerderheid is,' zegt de voorzitter. 'We gaan hoofdelijk stemmen.'

Een griffier begeeft zich naar de katheder en begint één voor één de namen van de kamerleden op te lezen. Degene wiens naam wordt genoemd zegt *voor* of *tegen*. Ze mogen niet zeggen *geen mening*, dat is er niet bij. Wie het niet weet moet van tevoren de zaal verlaten. Als de stemmen zijn geteld, blijkt dat er niet de benodigde vier maar acht leden uit fracties die afwijzend staan tegenover het regeringsvoorstel, vóór hebben gestemd. De stormstuwcaissondam heeft het gehaald, met vijfenzeventig tegen zevenenzestig stemmen.

Piet holt naar een telefoon, zodat Anne en Valeer het nog net van hem horen, voordat de radionieuwsdienst het om vijf voor twaalf meldt. 'Wat doen we,' zegt Anne tegen haar jongste zoon, 'een fles wijn opentrekken om het te vieren of nog een kort nachtelijk bezoek aan de dijk om de Oosterschelde te feliciteren?' Valeer is voor het bezoek aan de Oosterschelde, maar dat gaat niet door, want Henk heeft per ongeluk de autosleuteltjes in zijn zak gehouden. 'En lopen naar de dijk, op dit uur en bij deze temperatuur, dat is me te gortig,' zegt Anne. 'Dan houden we het te goed.' 'We houden het te goed, maar we nemen óók de fles wijn, nu meteen.' De daad bij het woord voegend zetten moeder en zoon een klein drinkgelag op touw en ze toosten veelvuldig op Nederlands rijkste zeearm.

Zesendertig uur later, op vrijdag, trouwen Arie en Toos. Dat wordt een gebeurtenis waarbij ongeveer heel Yerseke betrokken is, want de school rukt voltallig uit en Nog TIJD vindt het de gelegenheid om de overwinning te vieren. Overal hangen vlaggen uit. De kinderen van Aries klas hebben feestmutsen op en ze zingen een lied, ontsproten aan het poëtisch brein van het hoofd van de school, dat luidt:

Arie Puyk \ nam een duik/ in de Oosterschelde, daar diens lot/ hem heel plot-/ seling hevig kwelde 'Als die dam/ er eens kwam/ ging hij naar z'n grootje,' sprak hij bang,/ maar eerlang/ zag hij toen een bootje. Dat was Toos,/ bolleboos,! viste hem uit 't water, Zij zei: 'hé,! kom eens mee,! tobben doen we later. Laten wij,! zij aan zij, eerst eens even huwen, of wil jij! zonder mij 'n stormcaissondam stuwen?'

Arie bedankt de kinderen hartelijk en zegt dat hij na de huwelijksreis in de klas de taal- en stijlfouten van het lied uitputtend met hen zal doornemen. Daarna houdt Jos een breedvoerige toespraak en biedt namens Nog Tijd het jonge paar een houten slabak aan waarin de namen van de leden zijn gekerfd, in zwierige letters en artistiek verantwoord. Het feest loopt dan een beetje uit de hand, want iedereen zit boordevol vreugde en in zo'n situatie stijgt de wijn snel van de maag naar het hoofd. Maar dat mag de pret niet drukken. De leden van de studiegroep komen feliciteren, en die van de milieuvereniging Zeeland en zelfs de burgemeester, die hoort dat de bruiloft van Toos en Arie aan het uitlopen is op een groots feest van de Oosterschelde, die is behouden als getijdewater.

Arie en Toos glippen weg en verkleden zich. Een meer dan vrolijke menigte doet hen uitgeleide naar de Kaai. Ze schepen zich in in Toos' bootje. Arie neemt haar gezicht even tussen zijn handen en kijkt haar in de ogen. Meester Puyk,' zegt ze, 'ik ben gelukkig. Met jou en met onze zeearm.'

Dan stuiven ze weg, in een fontein van wit schuim, de Oosterschelde op, terwijl honderd handen hun rijstkorrels nawerpen. Waar ze heen gaan dat weten zij alleen. De uitwuiers gaan terug naar de feestzaal en ze zetten Yerseke op stelten tot diep in de nacht. 'Toch ging het niet om het knikkend tandzaad,' zegt Anne tegen Valeer.

Ze maken hun wandeling over de dijk, zoals op die avond van het kamerdebat was afgesproken. 'Waarom dan?' Anne antwoordt niet meteen. Ze kijkt over het water, zoals ze al zo dikwijls heeft gedaan. Er is geen einde aan de zee en dat maakt je tegelijk blij en treurig, zoals de eeuwigheid je blij en treurig maakt.

'Misschien hebben jullie, heeft jullie generatie, weer geleerd om je te verwonderen,' zegt ze dan. 'Wij zijn kinderen van de technische eeuw. En de techniek heeft

zijn uiterste best gedaan om ons de verwondering af te leren. De techniek begrijpt alle dingen, beheerst alle dingen, verandert alle dingen.' 'Ja,' zegt Valeer, 'zo is onze samenleving ingericht, zo wordt het ons geleerd. De mens, met zijn technische en wetenschappelijke kennis, zal de natuur wel even de wet voorschrijven.' 'Jullie kennen het knikkend tandzaad niet.' Anne praat meer tegen zichzelf dan tegen Valeer. 'Maar jullie zijn in opstand gekomen tegen de hovaardij van de mens die meent dat je dit onbekende gewas, dat je zelf niet kunt maken, mag uitroeien.'

Ze neemt Valeers arm, die jong is en sterk van het werk op de mosselkotter. 'Er wordt belachelijk veel geld uitgegeven voor die dam met schuiven,' zegt Valeer. 'Ik vind dat toch onzin. Het zou veel beter en goedkoper zijn om gewoon de dijken op deltahoogte te brengen, net als langs de Westerschelde.' 'Tja,' zegt Anne, diep in gedachten. 'Vind jij het niet jammer van al dat geld?'

'Dat geld,' zegt ze, 'dat betalen we om een brug te bouwen. Een brug over de kloof tussen twee soorten mensen. Mensen die in de techniek geloven en mensen die vinden dat een lieveheersbeestje een veel kunstiger bouwwerk is dan de Haringvlietssluizen. Hoe zou je

geld nuttiger kunnen besteden?' 'Bedoel je de kloof tussen vader en ons?'

'Zo diep was die niet, vind je wel? Ik vind het al mooi dat we allemaal de gevonden oplossing kunnen aanvaarden. Het is wel om verschillende redenen, maar als we het helemaal eens zouden zijn, liepen we van verveling de deur uit. Ik dacht niet alleen aan ons.'

'Ik had een slechtere moeder kunnen treffen,' zegt Valeer hartelijk.

'Ach joh, ik ben nog aan het leren. Wacht maar eens tot later, als ik groot ben.' En ze neuriet: 'Verstand krijg ik later, rido.' Ze stappen stevig door. Valeer regelt zijn lange pas naar die van zijn moeder. En ze kijken over de Oosterschelde. Als ze een paar uur later thuiskomen, horen ze dat de oude Strijen aan een hartinfarct is overleden.